

TURISTASÁGI, FÜRDŐÜGYI ÉS NÉPRAJZI FOLYÓÍRAT.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESETŐJE.

A lunkányi bűvópatak.

Irta: *Téglás István.*

— Az író 2 rajzával. —

Hunyad vármegyében, a Sztrigy híres szépségű völgyéhez jobb oldalon, mint legtekintélyesebb mellékvölgy csatlakozik a hegyek közé messze felhatoló lunkányi völgy, melyben számos helység (Ohába, Grid, Kitid, K.-Oklos, Bozsoród, Lunkány) vontta meg magát. Bozsoródon felül a völgy mind szűkebbé, a mellette emelkedő hegyek mind magasabbakká és erdősebbekké válnak.

Messze fenn a völgy fejénél Lunkány község terül el. Házai mintegy 14000 hold területen dombokon, hegyeken, erdők közötti irtványokon minden rend nélkül szétszórva, csak itt-ott egyes csoportokban mutatják a község némi fogyatékos képét. Az útca itt egyszerűen szükségtelen fogalom. Útca-elnevezésekkel Lunkány lakócai soha sem is törődtek, hanem a helyett az egymástól távol álló egyes házcsoportokat ruházták fel különféle nevekkal. Egyik ily tekintélyes házcsoport a Lunkány és Sztinguluj patakok összefolyásának közelében terül el és *Csiklovina* nevet visel.

Csiklovinánál az erdőborított hegyek tömegéből egyes mészsziklák feltornyosuló kopasz falai még festőibb képet kölcsönöznek a különben is

regényes szépségű vidéknek. Lenn a völgyben illatos kaszálók között kőről-kőre ugrálva csörög a lunkányi patak kristály-tiszta vize. Mintha a fölötti örömének adna kifejezést, hogy sikerült neki sötét földalatti börtönéből másod ízben is megszöknie. A lunkányi patak ugyanis egyike bérczes hazarészünk legnevezetesebb bűvópatakjainak. Első ízben fenn az ide egy órányi távolban fekvő Ponorics-dolinában pillantá meg a napot, e barlangokban bővelkedő tágas dolina*) sziklás keleti falából egy kis barlang sötétlő száján át csinos vízesés mezében jelenvén meg. Bölcsőjét a vízportól üdített bokrok bókóló ágai övezik, mintegy sejtve, hogy nélküle

A ponoricsi patak.

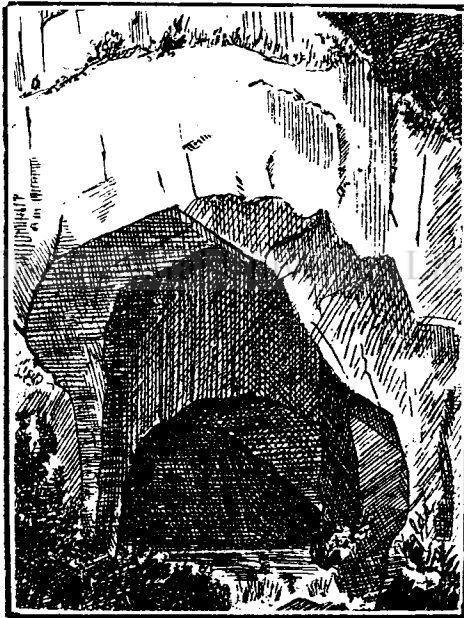
sivár kiaszott lenne itt ez a méasztalajba besüppedt óriási teknő. A k csermely ad itt életet; ő vonzza ide az üstvölgybe az embereket, ki csekély igényeikkel néhány kunyhóban megvonulva élvezik a patak víz által öntözött és termékenyített keskeny talaj egyszerű áldásait.

Csermelyünket azonban alig fél kilométernyi út után ismét visszavon a föld sötét keblébe. A Ponorics és Csiklovina közötti fennsíkon az egy másután szép sorban elhelyezkedett kisebb-nagyobb völgy-katlanok, melyek

*) A ponoricsi dolina külön leírása *Dolinás vidék. Ponorics* címen megjelen az »Erdély« 1892. évf. 31—32. lapján. Irta és rajzolta Téglás István. Szerk.

a nép itt *kaáná*-nak nevez, jelzik irányát annak a föld mélyében elvonuló üregnek, merre a ponoricsi patak Csiklovina felé siet. Ezek a tölcsérek, míg oldalaikkal kaszálóul szolgálnak, a felszín minden nedvességét lelopják a földalatti patak számára

Csiklovina közelében meredek mészsírt csokoládé-színű fala emelkedik; s meztelenségét csak gyéngé foltként takarja egy-egy fűszál, csenevész bokor és zuzmó. A szikla tövében egy barlang merész íves kapuja tátong. Ez egyszersmind kapuja a lunkányi pataknak is, melyen át jéghideg vize a dolinák cseppjei által megerősödve nagy morajjal rohan a szabadba.

A csiklovinai barlang

A barlang bejáratának hatalmas ívei alatt nincs szükségünk fáklyára; a világosság behat e földalatti terembe. Sietünk is beléje, mert hús levegője is vonz és szinte kellemesen esik a rekkenő nyári hőségben. Alig 20 méternyi távolban azonban megtérést parancsol az ott szép vízesésben aláhulló patak. A barlang ugyan a vízesésen felül ismeretlen távolságra folytatódik, de oda behatolnunk ez idő szerint még nem lehet. Megkell tehát elégednünk azzal a festői szép képpel, melyet itt ez a fehér fátyolként aláhulló vízesés, valamint annak aljában a víz türelmével és erejével vésett medenczében a fehér habba válva kavargó, örvénylő víztömeg nyújt.

A hegyek kultusza Erdély népeinél.

Irta: *Herrmann Antal dr.*

(Vége.)

A hegy a rumének néphitében.

IV.

A délkeleti felföld hegyes vidékeit nagyobbrészt rumének lakják, kik néha nagy magasságú lejtőkön termelik kevés törökbúzajokat és a világtól elzárt havasi legelőkön őrzik barmaikat. Mint mokány és móc, mint csobán és pakulár igazán hegylakó nép. S e szép ország bércein annál könnyebben meghonosúlhatott, mert balkáni őshazájában is hegyek közt élt pásztorkodva. Igénytelenségében megelégedve él havasi tanyáján, és igazán bünt követnek el, kik politikai káprázatok párájával mételyezik fenyveseinek ozonos levegőjét. Nagyszámu családjával szegénységében is duzzad az egészségtől; barátja a természet, és lelki világának nagy része életének színteréhez, a hegyekhez fűződik. S ezért alig van nép, melynek hagyományaiban, regéiben, mondáiban, babonában nagyobb része volna a hegynek, mint a ruméneknél. Ők megszemélyesítik a Bucsecs csucsát és misztikus lényekkel népesítik be az ormokat és sziklákat, a hegyek barlangjait és belsejét.

A rumén néphiedelem nagyon gazdag oly elemekben és motivumokban, melyeket a hegyek kultuszára lehet vonatkoztatni. Az irodalomban is erre nézve elszórtan sok adat van feljegyezve, de e feljegyzések, mint a rumén folklore egyéb adatai, általán nem egészen hitelesek és megbízhatók. Futó tekintetnek is felötlük azonban a szláv hatás, a balkáni analógiák. Erre rámutatott már a rumén folklorenak több nem rumén kutatója. De a rumén népelet és néphagyomány *összeségtt* rendszeresen és tudományosan még nem tárgyalta senki e szempontból; valamint az anthropologiai kutatás is még alig terjedt ki a ruménekre. Pedig az ethnologikus vizsgálatok nélkül a nyelvészeti és történelmi vizsgálódások eredményei, bármely értékesek is legyenek, nem fogják megoldani a rumén nép származásának és őstörténetének problémáit. Ez ethnikus irányu tanulmányok hálás feladatukul kínálkoznak hazai népvizsgálóinknak.

A rumének hegyi kultuszáról önállóan még nem értekeztek. Andrian báró nagy műve (*Der Höhenkultus asiatischer und europäischer Völker*), a mely megindította az e téren való speciális vizsgálódásokat, a magyarokról, kiknek folkloreja különben is úgyszólván teljesen ismeretlen a külföldi tudomány előtt, egy szót sem tud mondani, de egy rövid fejezetet szentel a rumének hegyi kultuszának, (347 – 348. l.) összeállítva Müllernek

(Siebenbürgische Sagen) és Mailand Oszkárnak (Ausland 1887. 52. szám) néhány adatát.

Ezúttal nekem sem volt időm és alkalmam, hogy kimerítően foglalkozzam ez érdekes tárggyal. Az ismertebb forrásokból összeállítottam azon adatokat, melyekből behatóbb vizsgálódás megállapíthatja a hegyek kultuszának az erdélyi rumének néphitében való szerepét. Az ethnographus mellett talán a turistát is érdekelni fogják azok az oláh regék és mondák, mitoszok és babonák, melyek hazarészünk hegyeihez fűződnek.

*

A világ és a *hegyek teremtéséről* az erdélyi oláhok ezt beszélik: Kezdetben csak víz volt; akkor isten Gábor arkanygyalt a víz fenekére küldte, hogy onnan fővényt hozzon fel. De míg Gábor angyal a víz felszínére visszakerült, addig a víz mind kimosta kezéből a fővényt, és csak annyi maradt meg belőle, a mi a körme alatt megakadt volt. Ebből a kevés fővényből teremtette aztán isten a földet (*Müller*, Siebenbürgische Sagen, 2. kiadás, 199. l.) A föld kezdetben négy nagy halon nyugodott; de midőn a vízözön alkalmával az egyik hal elpusztult, a föld azon oldalán, mely ezen halon nyugodott volt, a vízbe ereszkedett, s ily módon keletkezett a tenger; a hegyek pedig úgy jöttek létre, hogy a vízözön alkalmával egy-egy helyen a víz mélyebbre mosta ki a földet, mint másutt (*Müller* 199. l.)

A világ alakulásáról szóló oláh néphagyomány nyomát a »Karaiman« című népmondában is megtaláljuk, melyet *Carmen Sylva*, román királyné »Peles meséiben« (Povestile Peleşului)* is feldolgozott. »A *Karaiman* sötétben és fenyegetőleg kimagaslik a többi hegyek közül óriási csúcsaival, a melyekről, úgy látszik, mintha egy darab elvált és esésközben félúton függve maradt volna. E darab hasonlít a dudához.« Róla ez a rege szól: Karaiman ősi időkben hatalmas varázsló volt. Olyan nagy volt, mint a legmagasabb fenyő, fején egy fát hordozott ágakkal és zöld galyakkal. Dudája segítségével minden kívánságát teljesíthette: ha halkan fújta belé, a meddig csak ellátott, zöld fű nőtt mindenfelé; ha erősen fújta, élő lényeket varázsolhatott; mikor pedig még erősebben fújta belé, akkor vihar keletkezett, hogy a hegyek megrendültek, a tenger a szikláktól elhúzódott s a földnek egy része szárazon maradt. Sok juhot meg embert teremtett magának dudája segítségével. Az emberek eleinte békében éltek egymással, de csakhamar nem fértek meg egymás mellett, czivakodtak, verekedtek. Karaiman ekkor több más állatot teremtett, hátha az emberek megijednek és ismét békében élnek egymással. De ez se segített. Aztán dudájával kifujta a tengert és sok ember veszett belé. De még ez se

* Lásd *Gidófalvy Géza* fordítását (»Peles meséi«, N.-Szeben.)

segített, az emberek nem éltek békében egymással. A varázsló e miatt elbúsulta magát és felment a havasokra; a dudát többé nem fújta, oly bús és fáradt volt, hogy órákig aludt. A háládatlan emberek azt hitték, hogy köztük a zürzavar, betegség és általában minden rossz a varázsló dudája által keletkezett, ezért ezt elpusztítani törekedtek. Egyszer a varázsló aludt, az emberek oda lopódtak és kifurták a dudát. »A varázsló többé nem ébredt fel, most is alszik, hóna alatt tartva dudáját. Ez néha-néha magától megszólal s a vihar leszáll a Prahova völgyébe« ...

A *Csalhó* hegyről, mely a Kárpátok moldovai részében emelkedik, a monda azt beszéli, hogy idegen vad nép tört egyszer av oláhokra, kik nem birtak ellent állani; vezérok parancsára mindegyikök egy marék földet vitt magával és azt egy hegyre ledobta, abból a földből emelkedett a *Csalhó*, a hová az oláh nép aztán menekült (v. ö. *Carmen Sylva* regéjét id. h.) A szintén a moldovai Kárpátok részében emelkedő *Burcsel* hegyről a monda azt beszéli, hogy Nagy István fejedelem egy nagy ünnepnapon templomból jövet a hegyen egy szegény embert szántani látott s kérdőre vonta, mire ez elbeszélte, hogy ő is harcos volt és egyik karját csatában elvesztvén, most szegényen él. Minthogy nincs sem marhája sem ekéje, azokat kölcsön kéri szántásra; de az embereknek hétköznap dolguk leven, az ökröket meg az ekét csak vasárnap adják neki kölcsön, hogy felszánthassa azt a helyet, mely senkinek se kell. A fejedelem gazdagon megajándékozta és a nép a hegyet »*Burcsel* hegyének« nevezte el (*Acs K.*, Még 3 román népb., függelékül a »*Virágokhoz*« Pest, 1875; I. sz.)

Égből hullott kőnek s az úgynevezett »menykö«-nek az oláh nép is titkos erőt tulajdonít. A »hideg« mennykö, mely nem gyűjt, rendesen hosszukás kő alakjában hegyekre szokott lecsapni; ki megkapja, gondosan megőrzi) mert belőle egy kevés gyógyszerekbe rakva, azok hatását fokozza.

1851-ben Udvarhelyszékben oláhlakta vidéken egy nagy kő hullott az égből a földre. Az odacsődült nép a követ el akarta távolítani helyéről, de fáradozása sikertelen volt. Ekkor hat pópát híttak oda, kik imádkozva, énekelve körüljárták a követ; de ez meg se mozdult helyéből, míg egy hetedik pópa nem került oda. Ekkor ketté hasadt a nagy kő, és belsejében egy írást találtak. Az írás pedig azt mondta, hogy ha az emberek nem javulnak és a papoknak szót nem fogadnak, a világ legrövidebb idő alatt el fog pusztulni. Az írás elolvasása után a kő nyílása ismét bezáródott és a követ el lehetett hengergetni (*Müller* 216. l.)

A ki hegytetőn alszik, ha valami álmot lát, az be fog teljesedni. Péter Pál napkor a szebenvidéki oláh legények, de még a leányok is, éjszakára kimennek valamelyik magaslatra aludni, mert azt hiszik, hogy álmukban meglátják leendő hitestársukat. A Boicza melletti egyik hegyen egyszer

három részeg ember eltévedt és a hegytetőn halt. Álmodták azt látták, hogy a hegy megnyílt előttük és tömérdek arany meg ezüst mutatkozott. Reggel aztán elbeszéltek egymásnak álmukat, s nagyon csudálkoztak, hogy mindegyikük ugyanazt álmodta. Így fedezték fel aztán a Boiczai bányát. (Müller 218. l.) Hasonló mondák keringenek több erdélyi bánya felfedezéséről. »Az aranyércz s a kincs után való kutatás történelme ép oly régi, mint fajunk mivelődéseé, s már a legtöbb nép mythológiájába is beleszövődött,« mondja hírneves tudósunk gróf *Kuun Géza* (»Ethnographia« I. évf. 179. l.)

Oláhaink néphite szerint is ott, a hol nemes ércz találhatik, törpék (*oameni micuți* vagy *pipirig*) is laknak. Hosszú szürke szakáluk van, oly öltözetet viselnek, mint a bányászok, kiket ritkán bántanak; maguk közt akárhányszor véres ütközetre került a dolog. Gyakran csapatonként k rohannak a hegyek hasadékaiból és csákánnyal, kövel, bottal ütök-verik egymást. Ha éjszéláján a bányász neje ajtaján háromszor kopogtatást hall, sirva kel fel, mert tudja, hogy ajtaján a kis emberek kopogtattak és férjét valami baj érte a bányában (Müller 201. l.) Ezek az »oameni micuți«-k nemcsak a bányák közelében laknak; másutt is feltalálhatók a hegyeken.

Bányákban és azok környékén a *virva bái* vagy *coponic* lakik (Versényi Gy. az »Ethnographia« I. évf. 338. l.) Ez a lény is általában jó indulattal viseltetik az emberek iránt. Egyszer egy szegény juhász elvesztette juhait. A mint nagybúsan ödöng, megjelenik előtte egy kis fejű (*cap mic*) kicsi ember s azt mondja: »Ne búsulj, gyere velem!« Gazdag aranyérre vezette. Így keletkezett Kapnik, a kis fejű bányarémről elnevezve (Versényi u. o. 342. l.) Úgy látszik, a bányarém haragszik, ha jótéteményeit elbeszélük. Bucsumban két oláh bányász dolgozott egy vájat-végben, felváltva, mert a hely oly szűk volt, hogy egyszerre csak egy férhetett el benne. Egyikük jó ember volt, a másik gonosz. Mikor a jó bányász ment be, a bányarém megnyitotta mindenfelől az aranyereket, a rossz elöl elzárta. Ezért amaz folyvást gazdagodott. De a bányarém megtiltotta, hogy erről valakinek szóljon, legyen az akár a saját felesége. De a felesége házsártos asszony volt, s addig faggatta az urát, a míg az mindent ki-vallott. Mikor másnap a bányába ment, a bányarém addig lökdöste egyik faltól a másikig, hogy megőrült belé (Versényi id. h. 344. l.) Abrudbánya hegyei közt lakik egy fekete óriás, ki minden pénteken éjjel, fekete csuhába burkolva, az összes bányákat bejárja és a bányászokat boszantja. A vedreket kiüríti, a lámpákat eloltja, a szerszámokat eltöri és lehetével megöli, azt, ki e miatt panasza fakad. Gyakran védi a szegény munkásokat a felügyelők kegyetlensége és durva bánásmódja ellen. Verespatak közelében egy kegyetlen bányafelügyelőnek a nyakát törte, egy másikat a

Deunátá-ról letaszította, egy harmadiknak pedig, a midőn a brádi aknából kijött, térdeivel szétlapította fejét. Megszorúlt bányászokon gyakran segít, de a ki segítségét valaha igénybe vette, előbb-utóbb szörnyet hal. (*Müller* 218. l.)

Az erdélyi érczhegységben az oláh a bányarémet (*Mailand Oszkár*, Kisfaludy-Társaság évlapjai 24. köt. 93. l.) *Válva*-nak is nevezi, mely úgy látszik a fojtó bányalég, viheder személyesítője, mert e szó — *Mailand* szerint — annyit is jelent, mint zaj, csattogás, lény. *Petrozsényban* a következő regét beszélnek ezen lényről: Volt egy szegény ember, kinek pénze soha sem volt, csak úgy tengődött egyik napról a másikra csekély keresetéből, de becsületes, józan életű volt. Egy nap, mikor épen egy üstöt zúgban bányászik, egy falhasadékból lángok között elébe terem a bányarém s kérdi: miért zavarja nyugalma? A szegény ember megmondta, hogy nincs már keresete, mi után megélhetne. Erre a *Válva* sok pénzzel megajándékozta, azon föltétel alatt, hogy életében soha sem fog többé bányászni. De a szegény ember a mily becsületes, józan életű volt addig, annyira garázda és iszákos lett; a kapott pénzt csakhamar elverte, s utoljára ismét bányászni ment és részegen füttyölt a bányában. Ott termett a *Válva* és fojtogatni kezdé. Mielőtt lelkét kiadta, csak annyi ideje volt, hogy a közel levő munkásoknak röviden elbeszélje sorsát. Azóta senki se mer a bányában füttyölni . . . Más oláhlakta vidéken a *Válva* erdei, illetőleg havasi lény, mely a ködöt és a havasok melletti borongó felhőt személyesíti. A mesék szerint »feje nincs, de még sincs fej nélkül; nem repül a levegőben, de a földön se halad. Lósörénye van, szarvas agganca, medve arcza, menyét szeme« (*Kremnitz*, Rom. Märchen 249., 253., 260. l.) A mese szerint ezüst és arany erdőben lakik, s a ki vele találkozik, arra sűrű ködöt borít és úgy öli meg (*Rudow*, Rumänische Jahrbücher 1893. 113. l.) A bántási oláhok hite szerint, a *Válva* kígyó alakkal bír, kis szárnyai vannak és hosszú farkával a felleget csapdosva, záporosót idéz elő, de emberrel közvetlenül nem érintkezik (*Schott*, Wallachische Märchen 295. l.)

A hegyi törpék nagy zivatarok után kijönnek a hegyek belsejéből és a vihar által szétrombolt kősziklák közt a drága köveket gyűjtik össze és a hegyek belsejébe viszik (*Carmen Sylva*, Povestile Pelesului I. mese.) A törpék, kiket *Statul palmă*, *Barbă cot*, *Stăticot* vagy *Nățu-Cot* névvel illet a nép, az embereket gyakran üldözőbe veszik; szikladarabokat, fátörzseket hengergetnek a magaslatról a havason járó emberre (l. *Rudow*, Rum. Jahrbücher 1893. évf. 202. l.) A *Ghemis* nevű törpe a havason járó embereket egy nagy szikla elé köti és addig üti őket, míg a szikladarabot helyéből ki nem mozdítják (*Alecsandri*, Poesii pop. 129. l.) Hasonlót cselekszik az »erdőember«, a *Codrean*, kit csak ezüst golyóval lehet el-

pusztítani (*Alecsandri* 89 l.); míg a »föld bölcse«, az úgynevezett *ager pământului*, ki az erdőben, csendesesen ül valamelyik hegygerinczen, a hozzá tévedt embert jó tanácschal segíti (*Ispirescu*, *Legende sau Basmele* 259, 354. l.) Erdélyi oláh néphit szerint sok kuruzsló asszony tőle nyeri a leghathatósabb gyógyfüveket. A Fanyövő (Strimbă-lemne) és a Kőmorzsoló (Fărămă-piatră) szintén a havasokon tanyáznak és néha-néha segítenek a bajba jutott emberen. Emberi alakjuk van; az előbbi görbe fákat egyenesre, egyeneseket görbére hajlít, az utóbbi pedig a legnagyobb sziklákat is képes kezével szétmorzsolni (*Carmen Sylva*, 10. m., *Schott*, Wallach. Märchen 135. l.) A *Nălucă* nevű lény az erdők, lavasok rejtélyes, titokzatos voltának mintegy személyesítője. E név alatt a rumén ember bizonyos képzeteket ért, melyeknek keletkezéséről magának számot adni nem tud, meghatározott alakjuk nincs. A képzelődés játszik e kérdésben, mondja *Moldován* (Erdélyi Múzeum VII 297. l.) nagy szerepet. Az ember hangokat, suttogást vél hallani, a mi valóban nincs, különböző alakokat lát, melyek támadnak, elmúlnak s újra keletkeznek, hogy újból elfűnjenek. Néha suttogó virág alakjában pihenőre csalja az embert. Nem jó virágos hegyen aludni, mert olyat álmodik az ember, hogy aztán felébredve, kábultan ide-tova jár s eltéved (v. ö. *Alecsandri* 391. l.)

A népdal a poklot is hegyes vidéknek képzei (l. *Moldován Gergely*, *Koszorúk a román népköltészet virágaiból*; Kolozsvár 1884. 40. l.):

»Sok hegy rakva mind egymásra,
Rút mélységben összehányva ...
Ott a hegyek tüzet hánynak,
Híre sincs a puha ágyinak.
Ott a barlang sárkány fészek,
Kígyó lakja s gonosz lélek ...«

A menny bejárata is fenn a havasokon valamely ismeretlen nagy csúcsnál kezdődik (v. ö. *Moldován*, u. o. 62. l. »A hegy oldalánál, A menny kapujánál« cz. dalt) Jeruzsálem, a szent város pedig a föld legmagasabb csúcsán fekszik (l. »*Rumänische Revue*« 1888. évf. 336. l.) Mythikus magasztalul egy *Deleleu* nevű hegyet említenek a ráolvasásokban; pl. szemhályog ellen ezt mondja a kuruzsló nő: »Ma hétfőn reggel 9 szent fehér Samba felment a *Deleleu* hegyre, kezökben seprűvel, éles késsel, övükben kendővel és találkoztak 9 szent atyával. A szentek felkeltek, fővegőket leemelték és kérdezték a Sambéket: »Ti 9 fehér Sambék, hová mentek ma, kézben seprűvel, éles késsel, övön kendővel?« — »N. N.-hez megyünk. A késsel levakarjuk hályogát, még pedig háromszor, a seprűvel leseperjük, még pedig háromszor és a kendővel letöröljük háromszor« (*Schmidt W.*, *Das Jahr u. seine Tage in Meinung u. Brauch der Rumänen Siebenbürgens*, 35. l.) A százsebesi havasok aljában levő oláh falukban

a férfi, kinek »erejét lekötötték« (mit az oláh ember *legaturá*-nak nevez), kendervirágot vegyit dohányba és azt pipázza, ételébe pedig kőrisbogarát kever, aztán e szertől izzadva, gatyáját valamelyik hegyen magánosan álló fára akasztja, hogy ereje olyan legyen mint a fái és a hegyé. Ugyanott szokás ragadós betegségben sinlődő ember váladékát hegytetőn elásni, hogy azt a *Csuma* (betegségi szellem) elvigye.

Hegyes vidéken lakó majdnem minden primitív népnél elterjedt az a hiedelem, hogy a hegyek mintegy átmenetül szolgálnak a földről az égbe, még néhány foszlányaiban feltalálható az erdélyi oláh nép körében is. Egy monda szerint van valahol a világon egy ország, hol a halált nem is ismerik; csak néha-néha egy-egy ember egy hangot hall, mely őt szólítja, s melyet akarata ellen is követ, míg egy havasi barlangba jut, a honnan soha többé nem tér vissza (*Kremnitz* 136. l.) A ki egy elhalt embert akar látni, ássa karácsony estéjén egy pogácsának a felét az illető sírhantjába, a másik felét pedig valamelyik közeli hegy tetejére. Éjfélkor aztán közeledjék e helyhez s ott fogja látni az elhaltat, a mint ez az elásott pogácsadarabot keresi. Szeben vidékén jónak tartják karácsony estéjén éjfelé templokozás előtt egy marék gabonát dobni valamelyik hegyre, mert azt aztán a holtak lelkei megtalálják és jó termés lesz a határon.

Erdély néhány oláh vidékén az a szokás, hogy az özvegy asszony ha férjhez megy, esketése előtti nap elhalt férjének sírjára élő szentet tesz és azt aztán néha tiszta vízzel, néha pedig saját vizeletével eloltja, hogy elhalt férje »szíve ki ne gyuladjon a miatti bánatában, hogy az özvegye ismét férjhez megy.« Ha az elhalt férj feleségének új házassága első idejében mégis gyakran megjelenik álmában, akkor a nő azt hiszi, hogy férje bánkodik férjhezmenetele miatt. Hogy erről meggyőződjék, egy pogácsa felét, (melyet kerek alakjáért rótá-nak neveznek) elássa a férj sírhantjára, másik felét pedig a legközelebbi domb vagy hegy tetejére. Ha aztán éjféltáján a halott megjelenik a hegyen, biztos lehet a nő abban, hogy elhalt férjét bántja az új házasság; de ki lehet engesztelni azzal, ha a nő egy kuruzsló nő által oly viaszgyertyából, mely a templomban égett, szívet formáltat és azt az elhalt sírjába hantolja.

A *Moroiu*-kat is gyakran a falvak közelében levő dombokon és hegyeken lehet éjjeli időben összegyűlve találni, Kereszteleetlenül elhalt gyermek morojjá lesz, hét évig éjjelenként anyját meglátogatja s tejet kér. Hét év múlva, a temetés évfordulóján kijön sírjából és háromszor kiáltja: Botez! Botez! Botez! (Keresztség!) Ha valaki, e hangot hallva, megkereszteli, visszatér mindörökre sírjába; ha pedig nem kereszteli meg senki, Morojjá, kisebb rendű boszorkánnyá lesz (*Marian Fl.* az »Albina Carpatilor« 3. évf. 86—89. l.) A morojok éjfélkor szokták elhagyni sírjaikat; agár,

macska, veres láng, gyermek képében jelennek meg, utolsó kakas-kukorikolásra pedig visszatérnek sírjaikba. Ha emberre akadnak, ráugranak, összemarczangolják (*Moldován Gergely*, »Erd. Múzeum-Egylet kiadványai« 1890. évf. 185. l.) Főleg kopár hegyek lejtőin szoktak éjjeli időben az emberre eskelődni. Az ilyen Moroiu főképp az anyját gyötri és éjjelenként eljár hozzá szopni. Ilyen anya Szeben vidékén vérével, esetleg tejével megnedvesíti ingét és azt valamelyik hegyen nővő fára akasztja, azon hitben, hogy a Moroiu ezt az inget magával viszi és a tulajdonosnőt többé nem látogatja meg.

A rumén nép boszorkányai (strigoiu) is hegyeken szoktak összegyűlni bizonyos éjjeleken, nevezetesen Szt.-András és Szt.-György nap éjszakáján. A boszorkányok mindenféle betegséget zúdítanak az ember fejére. A varázsló asszony kimegy oly hegyre, hol állítólag boszorkányok szoktak gyülekezni, s valamely bokorból kihúz egy szálát tövisestől és ugyanoda visszaülteti gyökerével felfelé. Aztán pedig az ilyformán elültetett fát egy sulyokkal megveri, hogy a boszorkány-okozta baj elmuljon. (*Moldován*, V. 92. l.) A tűz is, melyet oláhaink szt. Iván éjjelén hegyeken szoktak meggyújtani, eredetileg a boszorkányok elűzésére czéloz. Karácsony éjjelén ássák a boszorkányok a hegyen nővő híres *Sängeru*-gyökeret, melyet mindenféle ördögös dolgok végrehajtására használnak (*Schmidt*, id. h. 3.) »Hegyes, havasos vidékeken, a hol a nép marhatenyésztéssel foglalkozik, a Strigoioik jobban érzik magukat,« mondja *Moldován G.* (id. h. VII. köt. 189. l.); »itt nem annyira az emberek, mint inkább az állatok megrontói gyanánt szerepelnek.«

A boszorkányok csapatjához tartozik a *Prikulics* is; ez olyan ember, ki állattá tud változni. Szászsebes és N.-Szeben vidékén azt hiszik, hogy ha valaki Prikulics akar lenni, karácsony éjjelén menjen fel oly hegyre, hol boszorkányok szoktak gyülekezni, s ott néhány cseppet hantoljon el véréből, levágott körömdarabkáit, nyálát, s néhány haját égesse el oly szenen, melyet a templom füstölő edényéből lopott, aztán vizeletével oltsa el a szenet, s akkor az összes prikulicsok főnöke férfuihoz egy nő-Prikulicsot küld, nőhöz pedig férfi-Prikulicsot. A Prikulicsnő szép fiatal leány-alakban jelenik meg és az illetőt avas-zsiradékkal keni meg, minek következtében az Prikulics lesz. Aztán elvezeti a Prikulicsok főnökéhez, a ki mezők, erdők és vizek felett uralkodik, a *Retyezát* tetején. A gyűlésen elhatározzák, hogy az újonnan felvett egyén, mint farkas, mint kutya stb szerepeljen vagy megtarthassa emberi alakját (*Moldován* id. h. VII. 190. l.) A Prikulics tetszése szerint bármikor emberré és ismét állattá változhatik át.

Az *Ursitoare*-k is hegyeken laknak. E név alatt némely helyt két, három, más helyt tizenkét női szellemet értenek, melyek rokkával el-

látva, rendszerint a hetedik nap éjszakáján megjelennek az újszülött gyermek ágyánál s a gyermek sorsa felett határoznak. Gyakran pedig betegséget is okoznak az embernek. Mint hegyi lakókról a ráolvasások így emlékeznek meg róluk: »Elindúltak a rosszat okozó Ursziták, száraz fátollakkal, vasdarabokkal és süjtő sulykokkal; az erdőbe mentek, élő gyertyánfa-gyökérrel és abronccsal abroncsoltak, emberi alakot és szívet alkottak; a gyertyánfához verték, beabroncsolták, megkínózták stb.» (Buciumul Român. III. évf. 175. 1.)

Román néphit szerint az ördögök is fenn a havasokon laknak, nagy palotákban vagy nagy barlangokban, a hol kincseket és elrablott szép leányokat őriznek. Az ördögűző ráolvasásokban is a havasok és hegyek, mint az ördögök lakásai nagy szerepet játszanak. Egy ráolvasás így kezdődik: »Tisztátalan lélek, mosdatlan ördög, ne jöjj nyíllalva, gyúlasztva, borzogatva, ne jöjj szúrva, feszítvén az inakat: a kinézést megrontván, a veséket bezárván; hanem eredj *elátkozott havasok* közé, találni fogsz ott dühös farkasokat, szájukon menj be stb.» (*Marian Fl.*, Descântece 74. l.) Számos oláh monda vonatkozik az ördögök hegyi lakására.

Szász-Sebes vidékén fenn a havasok közt fekszik Kápolna kis oláh község, melynek közelében különös sziklacsoportozatok emelkednek. Egyik szikla síma tetején emberi lábnyom látható. A szikla alatt egy görnyedt emberi alakhoz hasonló szikladarab fekszik a patakban; a szikladarab neve *ördöggő* (piatra dracului); s a nép ezt beszéli róla: Az ördögök egyike egyszer kedvet kapott szép leányokra, kikről Kápolna még manapság is híres és a falu határán addig leskelődött, míg egy leányt el is rabolt. Az első sikertől felbátorítva minden évben elrabolta a falu legszebb leányát. Egy évben pedig Kápolna legszebb leánya ép a bíró lánya volt; Iliánának hitták és mátkája volt Androne, erős csobánlegénynek, ki nem egyszer farkast meg medvét ölt meg pusztá kézzel. Ez ugyan nem félt az ördögtől, mindamelllett őrizte mátkáját. De az ördög alkalomadtán mégis megragadta a leányt és épen az ablakon repült ki vele, midőn Androne megérkezett és hamar megragadta Iliana lábát. De az ördög őt is felemelte a levegőbe, gondolván, hogy a legény majd kifogy erejéből és alázuhan. Az ördög sem bírta könnyen a kettős terhet és leereszkedett az emített szikla tetejére; s megragadván a csobánt, a Sebespatakba akarta lódítani, de a csobán erős volt és nehéz küzdelem után ledobta az ördögöt a 30 ölnyi mélységbe, hol kővé vált; Androne pedig vígan megülte lakodalmát a szép Iliánával (*Müller* 210. l.)

Az ördög gyakran bivaly-alakban járja be a hegyeket, kivált ott, a hol lakása van. Oláh néphit szerint az ember könnyen menekülhet az őt üldöző ördög elől, ha a Miatyánkot kezdi imádkozni; de ha bivaly-

alakot ölt az ördög, akkor ugyancsak nehéz tőle menekülni. Szász-Sebes közelében van egy hegy, hol gyakran ily alakban jelenik meg. Két oláh fiú ezen a hegyen játszott, midőn az ördög bivaly-alakban megjelent és üldözőbe vette őket; az egyik elszaladt, a másikat pedig majdnem halálra tiporta az ördög; csak a pópa tudta a sérült gyermeket helyreállítani. (Müller 210. 1.)

Erdélyi oláh néphit szerint az ördög különösen cser- vagy fenyő-fával benőtt hegyeken szokott barangolni, mert e két fát nem szereti. A monda erről ezt beszéli: Miután isten a mennyből a földre üzte az ördögöt, ez unalomból többféle művek alkotásán törte a fejét, de egy sem sikerült neki teljesen. Egyszer egy malmot épített, de nem tudta mit csináljon, hogy az őrölt liszt a kövön alúl kifolyjon. Haragosan egy szekeret csinált bent a malomban s minthogy szétrakni nem lehetett, nem fért ki a malom keskeny ajtaján. Az ördög felment istenhez és kérte, segítsen baján. Isten látván, hogy az ördög e két hasznos munkával nagy befolyásra fog jutni az embereknél, azt mondta, hogy segíteni fog rajta, ha valamennyi fa lehullatja lombját. Az ördög várt tehát őszig, a fák mind lehullatták leveleiket, csak a cserfa tartotta meg még. Az ördög várt, míg a hó is lehullott, aztán látván, hogy a cserfa is lehullatta lombját, felment istenhez, hogy segítsen most rajta. De isten mondá: »Menj csak feljebb a havasokra, ott még számos zöld fát találsz!« Az ördög felment a havasokra és látván a sok zöld fenyőfát, azonnal tudta, hogy isten rászedte őt. Haragjában vas-szegeket vert körös-körül a fenyőfába, s a fa teteje felé mászott, hogy mindenfelől szeget verve a fába, azt elpusztítsa. De a fa tetején az ágak kereszt alakban állottak, s az ördög aléltan bukott a földre. Azóta nem szereti az ördög e két fát (Müller 212. 1.)

A Dus községtől nem messze, a Bisztra-tető közelében emelkedő *Petru-tető* (Verfu lui Petru) nevű hegyről azt beszélnek, hogy ott gyönyörű szép fenyő erdő volt, melyet az ördög egy Petru nevű oláh legény által felgyújtatott; a legény a hegytetőről nézte a lángoló erdőt, de aztán zápor támadt, mely kioltá a tüzet, egy villám pedig lecsapott Petrura és szétzúzta testét; a hová vére fecscent, azon a helyen eső alkalmával vörös foltok támadnak a sziklákon. A szászsebesi havasok Priganóra részében a Pandria-forrás közelében oly meredek szikla emelkedik, hogy a lejtős útat hídlással kellett kitoldani; ez az *Ördög-hídja* (podu draculuj), mely alatt gyönyörű vízesést alkot a lezuhanó patak. A rege azt beszéli, hogy az ördög itt egy pópával találkozván, kérve kérte őt, hogy mint szent ember adjon neki oly szert, melylyel a fenyőket elpusztithassa, mert nem tud a fa közelébe jutni, mivel annak tetején az ágak keresztet képeznek. A pópa, az ördög sok szép ígéretére sem állott rá, mire az ördög úgy odavágta a pópát a sziklához, hogy ott egy hasadék támadt; aztán felvitte oda, hol most

a forrás van és ott addig verte a földhöz, míg egy forrás fakadt; s miután a pópát Pandriának hívták, a nép a forrást is nevéől keresztelte, s kivált ördöngösség ellen nagy gyógyító hatást tulajdonít neki. (*Wisloczki* közlése). A *Királykő* nyugoti oldalán, a Capu Tamásului közelében a sziklahasadékokból nagymennyiségű finom porond omlik le; e helyet az oláh nép »ördög malmának« nevezi (*Römer* a »Jahrbuch d. Siebenb. Karpathen-Vereins« 1893. évf. 5. l.)

Meregyó és Rekeczel, kolozsmegyei községek közt van az *Ördöghegy* (djálu zmeilor), melyben az *oucsászai* (vagy belényesi) barlang tele van különböző nagyságú csonttal. E vidéket régen az ördögök lakták. A főördög Meregyó falúból egykor elrabolt egy szép leányt és nejevé tette. A nejét egyszer látogatóba haza bocsátotta, hol a vén asszonyok mindenféle burjással megfüstölték. Midőn a nő a barlangba visszatért, az ördögök ki nem állhatták szagát és elmenekültek. A nő megrakódott az ördögök kincsével és lehozta azt a faluba. De elfelejtették a kincset is megfüstölni, mire ez egy napon eltűnt. (*Müller* 213. l.) Egy másik rege szerint itt egy főördög lakott; egy napon lakomát rendezett, melyre meghívta az egész ország ördögeit. Előbb a barlang felett tánczot jártak, azon helyen, hol a fű maig sem terem, később megjött az ördögök fejedelme két kerekű szekeren, melynek nyomai még manapság is láthatók. Hogy megjött, az ördög-társaság beszállt a barlangba és ott ettek, ittak, mulattak. A földnek nehéz volt tartani a sok bűnt; az istennyíla reájok ront, s őket mind lesújtja, egynek kivételével, ki elmenekült nagyanyjához a bihari hegyek közé (*Kövári*, Száz történelmi rege, 103. l.; *Müller* 214. l.)

A Bánffy-Hunyad környékén fekvő Bedecs oláh község közelében van egy mély sziklahasadék, melybe egy tolvaj beletaszította társát. Éjfélkor e helyen az ördög kecskebak-alakban megjelen és a kit ott a közelben talál, azt szarvaival majdnem halálra döfl. Mindennap déltáján a tolvaj is megjelenik ott és a mélységbe akarja magát vetni, azonban valami láthatatlan hatalom visszatartja; de midőn déli tizenkettőt üt az óra, megfogja őt egy fekete alak és lehajítja a mélységbe. Azt is beszélik, hogy ez a tolvaj egy német úr, ki minden évben egy bizonyos napon véres kardot tartva, megjelenik azon a helyen, hol a hasadék közelében kincseit elásta (*Müller*, 214. l.)

A »szentek« dolgába is beleelegyedett az ördög. Szerdahely környékén *Ród* havasi oláh község közelében egy kis sziklabarlang van, melynek bejárata előtt hat emberalakú kő hever. Erről a monda ezt beszéli: Egy ródi oláh ember egyszer kis fiával szántott a határon, mire egyik járomszeg eltört. Már fel akart hagyni a szántással, midőn fia az eltört járomszeg a földbe szúrta és mondá: »Szántunk csak tovább, mire vissza-

térünk, már kizöldül a járomszeg!« Tovább indultak és mire visszatértek, a boton már zöld levél volt. A fiú monda: »Menjünk csak tovább; mire visszatérünk, a pálczának már oly erős ágai lesznek, hogy abból járomszeget vághatunk!« Így is történt. Az atya bámulta a fia okosságát és a városba küldte iskolába. Onnan a fiú, évek múlva, mint nagyon bölcs ember tért haza és megvetve a földi életet, a barlangba húzódott vissza, hol sok évig élt, mint szent remete. Egyszer aztán hire járt, hogy valamelyik oláh kolostor egy szent ember testét drága pénzen megveszi. Ezt megtudták Ród falujában is. Egyszer a barlang közelében hat oláh embernek megjelent az ördög s bízatta őket, hogy üssék agyon a szent remetét és adják el testét. Az emberek meg is tették; de mire a remetét agyonütötték, isten őket kővé változtatta, a remete testét pedig az angyalok elvitték (v. ö. e monda töredékét *Müller* 217. l.)

Hol a Bucsecs *Furnica* nevű sziklájáról a *Jalomicza* vizéhez és a *Jalomicza barlang*-hoz (Pesterea Jalomiței) jutunk, melynek bejáratánál az ismeretes kolostor áll, a bucses-alji oláh falvakban a nép sokat beszél e barlangról. Egy munka szerint, melyet Carmen Sylva is feldolgozott, e barlangban egy ördög lakott, ki a közeli faluk leányait egymás után elrabolta, s ezek ellenszegülés nélkül követték őt s aztán soha senki sem látta többé őket. Rukar faluban lakott egy szép leány, Jalomiczának hívták. Ez azzal dicsekedett mindig, hogy ő bizony nem fogja követni az ördögöt, bármiféle ígéretekkel kecsegtesse is. Egy vasárnap a tánczhely közelében fiatal pásztor állott és gyönyörűen furulyázott; és Jalomiczára szegezte szemeit, ki egészen közelébe ment és hallgatta a bájoló hangokat. Volt a leálynak egy Komán nevű szeretője, ki kérve kérte, hogy tavozzék, mert ez a pásztor az ördög. De Jalomicza nem hallgatott szavára. Este felé a pásztor átadá Kománnak a furulyát, mondván: »Itt a furulyám, fűjjad, te!« Komán elkezdte fűjni s oly gyönyörűen fűjta, mint soha életében; de csakhamar ijedten érzi, hogy nem bir többé felhagyni játékával. Az emberek este haza mentek, de Komán még mindig furulyázott Jalomiczának, míg végre egy daloló fülemile szállt a fejére. A madár búbajosán énekelve távozott; Jalomicza utána indult, egész éjjel mind csak ment, s Komán is követte. Hajnalkor egy mén jelent meg a leány előtt s megkínálja hátával. »Óh!« sóhajtott fel a leány, »bár madár lehetnék, hogy innen szabaduljak!« Alig, hogy kimondá, vadgalamb lett, a mén pedig sólyom, mely őt üldözőbe vette. »Óh, ha virág lehetnék!« monda a lány. Virág lett, a sólyom pedig pillangó. »Inkább pisztrang szeretnék lenni!« monda Jalomicza; mire aztán pisztranggá, a pillangó pedig hálóvá lett. Erre a leány gyík kívánt lenni, a hálóból pedig kigyó lett. »Inkább szeretnék apácza lenni«, monda most a leány; »a kolostorban védve len-

nék!« Jalomicza apácza lett, üldözője pedig egy kővezet. Erre a lány felhő lett, üldözője pedig széllé változott. S midőn a leány homokszem lett, üldözője, paraszt képében, meztelen lábbal lépett a patakba, hol a homokszem volt. Végre a leány zergévé változott és a barlangba szaladt. »Most már kezeim között vagy!« kiáltá nevetve üldözője, ki vadász alakjában utána sietett. Egy nyíl repült a barlangba s megtalálta a zergét. Halálra sebesülten felsőhajtott: »Óh, ha patak volnék, kiszabadulnék kezei közül!« Azonnal patakká változott és kifelé ömlött; üldözője pedig haragjában szikla lett és karjaival ölelte a patakot. Komán is összeszedte minden erejét s a furulyát a sziklához csapta. A bűvölés megszűnt; de Jalomicza és üldözője nem változtathatták meg többé alakjukat. Komán bánatában a barlang nyílásánál kápolnát emelt, remete lett . . .

Az óriásokkal aránylag keveset foglalkozik az oláh néphit. A szászsebesi havasokban Sugág község környékén van az »óriásnyak« (Grumáz). Két óriás lakott itt egykor, kik a Sebes vizét birodalmukba akarták vezetni és e czélra a *Sitostine* nevű hegybe a most látható bevágást csinálták félnap alatt. »Ha isten akarja,« mondá az egyik óriás, »estig elkészítjük az egész művet!« — »No igen, isten!« válaszolt gúnyosan a másik, »a magam erejéből is elvégzem a művet!« Alig mondá e szavakat, villám csapott le az óriásra, az kővé vált és most ott fekszik, feje a víz hullámai közt van. Társa a *Kolczu Maguri* hegyre költözött s onnan idővel nyomtalanul eltűnt (*Amlacher* a »Jahrbuch d. Sieb Karpathen-Vereins« 1889. évf. 50. l.)

Feltűnő, hogy az oláh néphit és mesevilág majdnem minden demonikus lénye erdőkben, hegyeken, havasokon lakik. Így a *Balaur* és *Zmeu* is. A *Balaur*, az oláh néphit sárkánykígyója; mikor felhő borítja a havasokat, erdőket, felszáll s a magasban a viharokkal, jégesővel jár. A *Balaur* leányokat rabol, havasi barlangokban fogva tartja s végre megeszi őket. A néphit szerint a *Balaur* úgy születik, hogy tömérdek kígyó összegyűl az erdő valamely vizenyős, elhagyatott helyén, ott fejöket összedugva, erősen fújni kezdenek, mitől nagy vastag hab képződik, mely aztán gyémánttá lesz. Ezt lenyeli egy kígyó, s ennek következtében *Balaur* lesz; teste megnyúlik, megvastagodik, feje megnő s nyakán golyva képződik; szárnya nő, s a lenyelt kő nagyságához képest egy vagy több fejű lesz a *Balaur*. Mikor a kígyón változás előjelei mutatkoznak, hét esztendőre valamely mélységbe rejtőzik, mert ha ez idő alatt valaki meglátja vagy a nap világa érinti, közönséges kígyóvá fejlődik vissza (*Sbiera*, *Povesti populare romănesti* 315—316. l.) A *Balaur* a havasi tavakban is él és ha ilyen tóba követ dob az ember, a *Balaur* rögtön nagy zivatart támaszt. A szászsebesi hegység *Surián* nevű tavában is ilyen *Balaur* lakik (*Amlacher*, a

»Jahrbuch d. Sieb. Karpathen-Verein« 1890. évf. 61. l.) A kígyók királya is, melyet a nép *Visor*-nak hív, a havasokon bír gyönyörű palotával és havasi barlangokba rejti rengeteg kincseit (*Moldován* id. h. VII. 286. l.)

A *Zmeu*-t az oláh nép majd sárkánynak és a Balaur-ral rokon lénynek, majd lidércznek képzei, s legelterjedtebb az a hit, mely szerint a *Zmeu* emberi arczu, de magasabb és vastagabb testű és óriási erejű lény. A *Zmeu*k a havasokban, sűrű erdőkben, pompás palotákat emelnek s családi életet élnek. Az embereket nem tűrik maguk körül, megölik és megeszik; szép leányokat rabolnak (*Sbiera* id. h. 314—315. l.)

A *Mrgája*-ról érdekes mondát jegyzett fel *Mátyás* Lajos *Lupsán*, Torda-Aranyos megyében. A községgel szemben, az Aranyoson túl meredek, komor magas sziklafal emelkedik, tetején néhány szál fenyő meredez. Ez a *Mrgája*. *Lupsa* oláh népe azt hiszi, hogy belsejében szörnyek, *zméjék* tartózkodnak. Minden esztendő husvét hétfőjén a *Mrgája* alatti lapályon táncmulatságot tart a vidék fiatalsága. Nem nagyon régen volt a faluban egy igen szeszélyes özvegy asszony, ki két gyönyörű leányát elakarta tiltani a tánczról. A lányok addig rimáncodtak, míg végre az öregasszony boszankodva mondá: »Hát menjetek, hadd vigyen el titeket a *zmeu*«. A lányok aztán kimentek a tánczterre. A legények mind csak velök szerettek volna tánczolni. Ahogy javában folyt a táncz, egyszerre csak megjelent két délczeg lovag. Paripájokról leszállva nyomban tánczra perdültek az özvegyasszony leányaival.

A táncz mámorában a két lovag megkérdezte a fátákat, hogy elmennének-e velük távoli hazájukba. Az idősebbik mindjárt ráállott, de a fiatalabbik vonakodott. Ekkor mindkét lovag felkapta a maga kedvesét lovára és a levegőn villámgyorsan a hirtelen megnyíló *Mrgájába* repültek. A hegy hirtelen bezáródott mögöttük, de az egyik lány köténye künn akadt. Mind a négy eltűnt. A lovakok emberi alakokba öltözött *zméjé*-k voltak. Pár év múlva az idősebbik leány rábirta kedvesét, hogy bocsássa őt a faluba, és megígérte, hogy rövid idő múlva visszatér. De hiába várt a *zmeu*. Végre elment a lányért, azonban a lány egy öregasszony tanácsára bekente a házakat fokhagymával; ettől annyira irtózott a *zmeu*, hogy nem tudott bemenni a faluba és nagy búsan kénytelen volt egyedül visszatérni a *Mrgája* gyomrába. Az idősebbik lány még sokáig élt anyja házánál, a fiatalabbikat és a két *zmeu*-t pedig nem rég a hegy belsejében egy asztal körül látta ülni Kozma István a lányok rokona, midőn *Mrgája* rövid időre ismét megnyílt és újra bezáródott.

A mesei csodákon kívül, mint az *accsélhegyre* épített kristály-paloták, melyeknek tetején tündérfészek vannak, a túlvilágról hírt hozó madarak, a királylányokat elragadó sárkányok, ezüst hidak, aranyfák,

stb., melyeket az oláh nép rengeteg erdőkben és havasokban képzel: ott van még a Szent-Szerda, a Szt.-Csütörtök és Szt.-Péntek birodalma is. Mindhárom vén asszony, kiknek arcán minden 100 év alatt egy-egy ráncz képződik (*Kremnitz*, Rumänische Märchen 265. l.). A Szt.-Szerda (Mercuria) birodalmában oly nagy hideg van, hogy attól még a sziklák is megrepednek (*Kremnitz*, 257. l.); házat őrzi a *Leică boldeică* szörnyeteg, kinek üvöltését gyakran lehet a havasokon hallani (*Schott*, Wallach. Märchen 241. l.) A Szt.-Csütörtök (Joie) országában pedig oly nagy a meleg, hogy az ember szíve is elfonnyad tőle (u. o. 260 l.) A Szt.-Péntek birodalmában nincs se hideg, se meleg, tavaszi idő van, mint a mikor a bárányokat elválasztják anyjoktól; ott a forgószelek leányai tánczolnak (u. o. 262. l.) A hozzájuk tévedt embert nem bántják, sőt segítenek rajta. A Szt. Vasárnap (Duminica) nevű nő is ott lakik valahol a havasokon; minden vasárnap megmossa a mezei állatokat (*Kremnitz*, 209. l.) Szt.-Péntek közelében a forgószelek anyja az élet és halál vize fölött őrökdi. Ez a víz két szikla közt van, melyek összecsapnak, ha valaki merít a forrásból (*Fundescu*, Basmé stb. 36. l.) Hogy e forrásból vizet meríthessen az ember, vörös kendőt köt egy rúdra, s míg a sziklák a kendőre »bámulnak,« az ember hamarjában megmerítheti korsóját (*Ispirescu*, Legende sau Basmele 127. l.) Egy ember a »fekete-hegy«-ről életvizet akart hozni anyja számára. Sötét erdőn, magas hegyeken át eljutott a ködtől körülvevett forrúshoz, de midőn abból vizet akart meríteni, a forgószelek megragadták és szétépték. A forgószelek anyja is leányokat szokott rabolni és felviszi a havasokra (*Fundescu*, 57. l.) Az oláh néphit Ruszáliai is voltaképen forgószelek, kik nemcsak vásznat ragadnak el, de embereket is, főkép gyermeket. (*Rudow*, a »Rom. Jahrb.« 1883. évf. 500. l.; *Alecsandri*, Poesii pop. Hera 29. l.)

A Ruszáliák ellopják a gyermekeket az anyák mellől és elviszik az erdők, havasok mélyébe. Az oláh nő nagy tisztelettel üli meg pünkösdi (*Rusalii*) ünnepét és azután 9 héten át semmiféle gyógyfüvet nem szed a hegyeken, mert azt hiszi, hogy a Ruszáliák megcsipték a növényeket s ettől elvesztették gyógyhatásukat (*Moldován* id. h. VII. 90. l.) A Ruszáliák román néphit szerint nagy leányok, tündérnők, kik — *Mangiuca* szerint — Todorosalia napján hegyeken szoktak halandó férfikkal mulatni. Szász-Sebes vidékén az oláh ember, ha pünkösdkor valamelyik családtagja beteg, e nap hajnalán egy virágkoszorút dob valamelyik hegyre a Ruszáliák számára, egy forrásba pedig pénzt vet.

A *Vîntoase* (Forgó-szél), mely betegségeket hoz az emberekre, szintén a hegyeken szokott tanyázni. A *Vîntoase* név leginkább az erdélyi részekben és Bukovinában fordul elő. Ez alatt a román nép 99 szellemet

ért, melyek mindenütt jelen vannak, a hova csak bejut a levegő. Ott vannak különösen a barlangokban, berkekben, havastetőkön, erdőkben, Rutak és gonoszak. Leginkább éjjel sivítva repülnek a levegőben s megfosztják az embereket az életerőtől (*Moldován*, i. h. VII. 81. l.)

A *Frumoászák* is a hegyeken laknak. Ezek 9 gyönyörű leány, kik éjszakának idején elhagyják a havasok csúcsait, örökös lakhelyüket, szép holdvilágos éjjelen tánczolva haladnak a gyepen; majd szárnyra kelnek és dalolva repülnek át a szomszédos faluk felett... Az emberi testben bizonyos szaggató fájdalmat idéznek elő, a mely a nép hite szerint akkor áll elő, mikor valaki rossz helyen fordul meg, nyugszik vagy meghál, a hol e szellemek megfordultak már. Néha szép legényekbe, különösen pásztorokba beleszeretnek, a kiknek csak akkor okoznak rosszat, hogyha hozzájuk hűtlenek lesznek (*Moldován* id. h. VII 82., 83. l.) A *Fekete codrului* (az erdők leányai) szintén tündérek, mint a mesékben előforduló *Zinék*, s rosszat okoznak az emberek testében. Ha valaki a havasokon lefekszik, köpjön elébb a helyre, hová lefeküdni akar, mert különben beteg lesz ha ott ezen lények nemrég megfordultak.

A naszódi oláhok szép regét mesélnek egy ilyen *erdő-lányá*-ról. Sigmirian lovag hajdan a naszódi havasokon szép várat építtetett. Az embereket kerülte és csak nagyritkán jelent meg rövid időre a városban. Senki se mert a várhegyre menni, de Lupu Pietre, a híres vadász egyszer mégis csak arra vetődött. Naphosszat hadászott a rengetegben, s egy vadat sem talált el, de valahányszor elsütötte puskáját, láthatatlan kéztől nagy ütést kapott a fejére. Elfáradva éjjelre egy fa alá feküdt aludni, midőn nagy szélvész és az egész hegységen fényes világosság támadt. Lódobogás, kutyaugatás hallatszott. Fényes kísérettel megjelenik Sigmirian lovag és megparancsolja neki, hogy takarodjék e helyről. Pietre nem mozdult s a lovag a vadászra szegzi puskáját. Ez szintén célba veszi a lovagot. Erre Sigmirian neki vágat, Pietre pedig rá lő. A golyó egy fába furodik, levelei elkezdnek panaszosan susogni. A lovag így szól: »Te bátor vadász vagy, kiállottad a próbát! most velünk vadászhatsz, annyi vadat fogsz elejteni, mint soha életedben!« Pietre elindult velök, reggelig tömérdek vadat elejtett el és végül ismét oda került, a hol az éjjel a lovagot találta volt. A fa levelei újra elkezdtek síralmasan susogni, s midőn Pietre csodálkozva megállott, a fa tetejéről könyörgő hang szólalt meg: »Bátor férfi, ezen az ösvényen haladj tovább, nemsokára egy várhoz érkezel, melynek bejáratát három tűzokádó medve őrzi. Törj le koronámból három ágat és a medvék mindegyikére dobj egyet, mondván: »Tirioi, tirioi, tirioi, testvér! az erdőlányért jöttem!« Akkor bebocsátanak a várba, hol Sigmirian lovag anyjának kis kunyhója áll. Mielőtt belépsz,

mond: »Angelina körtét főz; a semmirekellő kéri tőle; de Angelina nem igen akarja oda adni: a semmirekellő ellopja tőle!« Ezt mondva beléphet» . . . Pietre ily módon bejutott az öregasszony kunyhójába, ki őt szívesen fogadta, jól megvendégelte, és aztán e történetet beszélte el neki: »Ide csak oly bátor férfi juthat be mint te. Sigmirian fiam került az embereket, kivált nőket. Egy napon hozzánk jött Iliána, a vén boszorkány, s így szólt fiamhoz: »Te megnyerted egy királyi hajadon szívét, nőül kell vened, vagy mindaketten veszve vagytok. A leány atyja, a *kövek királya*, ide küldött engem, hogy ezt neked tudtúl adjam.« Sigmirian mitsem akart erről tudni. »Így tehát légy megátkozva,« mondá a boszorkány; 300 évig élj a havasokon vadállatok közt. Fáradtság gyötörjön téged és kisérőidet és sehol se találj egy csepp vizet se. Mindez addig tartson, míg embergyűlöletedet nem tekintve, egy ember valami jót nem tesz veled!« Angelina, a *kövek királyának leánya*, hasonlóan idegenkedett az emberektől, kivált a férfiaktól, s mivel atyja utódakat kívánt, fiammal akarta őt összeházasítani. Az erdőlány nem akart ráállani s ezért azon fává változtatott, mely téged hozzám küldött. Ez alakban megmarad mindaddig, míg a férfiak iránti gyűlölete mellett is egy férfi nem tesz valami jót vele. Ha e két szerencsétlen lény távol van egymástól, a legforróbb szerelem gyötri őket, de ha egymáshoz közeledik, egymás ellen a legmélyebb gyűlölet fogja el szíveket. Benned van minden reménységünk. Gyors futásban háromszor meg kell kerülned a földet és verejtékedet arany edénybe kell felfognod, melyet a boszorkánytól kell elvened. Ha verejtékeddel megöntözöd azt a fát, a királylány visszanyeri régi alakját. Hogy fiamat is megmentsd, egy börzsákban ide kell élve hoznod a boszorkány három sárkányát.

A *kőkirályról* és leányairól az *erdőlányokról* (fata de padure sokat mesél a szászsebesi havasok alján lakó oláhság. A ki őket bántani meri, azt kővé változtatják. Egy vadász egykor a *Dossu-Maguri* sziklacsoportnál, mely Sugág községnél a Dobra-víz jobb partján a völgybe tekint, ilyen erdőleányt bántalmazott; a kövek királya éppen közel volt és segítségére jött a leánynak. A vadászt a *Grumáz*, óriás nyak nevű sziklává változtatta át. Minden nagy ünnep alkalmával éjjeli időben az erdőlányok az ottani *ördög-asztalon* (masa drakuluj) mulatoznak, a vadász néhány órára ismét emberré változtatják, a közeli *Zsidó-asztralra* (masa zsidovuluj) ültetik, és kövekkel dobálják; hajnal hasadtára ismét kővé lesz. Az *ördög-aszturnál* ezért gyakran sok kis kődarab található. Az erdőlányok kivált a férfiakat gyűlölik és üldözik. Ha férfi találkozik velök, hunyja be szemét, míg elvonulnak akkor nem bántják. A legdühösebb közülök a legidősebb a *Mar-czara* ki nyársat tartva, zivatáros éjszakákon kutyaival nagy zajjal vonul

át hegyen völgyön. Gyakran pedig négy fekete csődörtől vont szekérben vonul át a vidéken. Ilyenkor az oláh paraszt egy marék zabot dob az ajtó elé és egy edénybe tejet tesz ki a szabadba a fekete lovak és a Marczara számára. (Müller 206. l.) A szászsebesi szolgabírói hajdut, egy Metter nevű emberf, 1889-ben zord téli időben a havasi úton halva találták; az oláhság azt mondta, hogy a Marczara ölte őt.

A tündéri és másféle lényeken kívül, melyekkel az oláh néphit, benépesíti a hegyeket, van egy alak mely valamennyi közt a főhelyet foglalja el. Ennek neve *Coszinzán Ilona* (Iléna Cosândiana), mely megfelel a magyar Tündér Ilonának. Ő képviseli a fiatalságot, szépséget szűzi ártatlanságot, jóságot, egy bájos s gyöngéd leány alakjában. Nem lehetetlen, hogy neve és szerepe az oláh néphitben római mythos befolyása alatt keletkezett (*Vulcanu*, Román népdalok, XIII.) A rómaiaknál Diana volt a hegyek, erdők és vadászok istennője. »A románok,« mondja *Vulcanu* (id. h.), »mint természet-szerető nép, iránta való hódolatokat még a keresztényiségre térésök után is híven megőrizték, sőt szentnek vagyis San-Diánának nevezték el, s emlékére ma is ünnepet tartanak.« Ugyanis Ker. Sz. János születése napján, júniusban a család nőtagjai a szin-ziane (sandiane) magyarul Sz. János füve nevű, hegylejtőkön termő növény sárga virágaiból annyi koszorút kötnek, a hány tagja van a családnak: az egyes koszorúkat a család egy-egy tagjának ajánlva, énekszó kíséretében feldobják a háztetőre; ha a koszorú fennmarad, azt jelenti hogy az illető családtag élni fog; ha pedig leesik, az illetőnek halált jósol (*Vulcanu* XIV. l.) Egy másik vélemény szerint Coszinzán Ilona a holdat jelenti (*Densusianu* a »Columna lui Trajan« 1870. évfolyamában). Ez a tündéri lény az oláh népmesék egyik főalakja, kinek mintegy ellentéte a *Baba Coaja*, ki szintén fenn a havasokon lakik s ott a »fehér várban« tüzet hányó, mennydörgő kerekeken a szokásos menyasszonyi koronákat fonja, miközben átkokat énekel. Alba nevű leánya tudván, hogy anyja ezzel nagy boldogtalanságot okoz a házas párnak, egyszer a koronákba egy aranyfonalat szőtt bele, melybe minden jót belekivánt. Anyja ezt észrevette s megátkozta leányát, soha sem menjen férjhez. Pórfirie nevű királyfi, ki csak oly leányt akar nőül venni, kit megmászhatatlan szikláról nyer el, látván a szép Albát, megszökik vele. Egyszer Albára az égből és drágakövek hullanak hóvá és jéggé változva eltemetik. Alba nem tudta többé megtalálni férjét és bánatában *havasigyopár* lett belőle (*Rudow* id. h. 198. l.) Baba Koázának (= fahéj-anya, kéreg-anya) azért híjják, mert büntetésül a fa törzse és héja közé szorítja azon törpéket, kik neki nem hoznak elegendő drágakövet. (*Rudow* ig. h. 198. l.) Ugyanezt teszi azon gyermekekkel is, kiket elrabol (*Wislocki*, Aus dem Leben der Siebenbürger

Rumänen, Hamburg 1889; 8. l.) de Baba Coaja nem azonos a *Baba Dokiá*-val. Az oláh nők Baba Dokiát az ó-naptári márczius 1-jén ünnepeelve nem dolgoznak, hogy a Baba Dokia haragját csillapítsák és hogy a hideg a mezőn a vetésekben kárt ne okozzon. Baba Dokiának a rege szerint egy Nikodin nevű nős fia volt; Baba Dokia nagyon rosszul bánt a menyével. Egyszer fekete gyapjut adott menyének, hogy a patakon addig mossa, míg az fehér nem lesz. A fiatal asszony addig mosta, míg kezéről lejött a bőr de a gyapju fekete maradt. A síró asszonyhoz oda lépett Krisztus, megáldotta őt és biztatta, hogy csak mossa a gyapjat; aztán tavaszi tőzikeből virágcsokrot adott neki, meghagyván, hogy ha haza megy, abból az anyósának is adjon. A meny csakhamar fehérre mosta a fekete gyapjat és otthon anyósának is adott a virágból, mondván, hogy neki a »Marczisor» adta azokat. Baba Dokia azt gondolván, hogy künn már tavasz van, juhait felhajtotta a havasra, hol azok vele és fiával együtt megfagytak s kővé váltak. A mythosnak helye a Krassó-Szörénymegyei Szezenik hegy, más hagyományok szerint pedig Karánsebes vagy az Alinás közelében levő hegy (v. ö. *Marienescu Ath.* és *Veress Endre* az »Ethnographia« I. évf. 137 és 194. l.; *Borbély Sándor* az »Erdély« ez idei évf. 358. l. meg az »Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn« II. Kaindl, 222., *Marienescu* 12., és *Veress* 56. l.)

A hátszegi havasokon él a *vad ember* (omurëu) télen szokta bántalmazni az előbe vetődő embereket. Nők és gyermekek nem igen mernek zívataros téli estéken kimenni, mert félnek, hogy a *vad ember* elrabolja őket. A ki a havasokon életét veszti, azt oláh néphit szerint a vadember ölte meg. Ki barlangja közelében téved vagy őzeit és vaddisznóit üldözőbe veszi, azt a mélységbe löki vagy szikladarab alá temeti. (*Müller* 200. l.)

Oly havasi lény, mely az embereket nem bántalmazza, sőt fenyegető veszélyre figyelmezteti, az *erdő anya* (*mama padura*). Majd vén asszonynak, majd gyönyörű szép hajadonnak képzelik fehér ruhába van burkulva csuklyályából merev tekintetű nagy szemek fénylenek ki. Holdvilágos éjelen kóborog a havasi erdőken. Suttogó szavakkal figyelmezteti a vándort ha veszedelem fegyveti. (*Mailand Oskar* az »Ausland« 188. évf. 1022. l.) Ha az ember hozzá közeledik, hamar elillann; a bokrok lehulló leveinek zörgése jelzi távozását, irányát. (*Müller* 206. l.)

Az erdélyi oláh nép körében is számos monda fűződik elrejtett kincsekhez. Oláhlakta vidéken majdnem mindenütt van egy-egy hegy, melynek belsejében a nép kincset hisz.

A szászcsóri várrom hegyében Dárius kincsei vannak elrejtve. A manapság is élő Todor a Leuli gyermekkorában a hegyben levő, most betöltött lyukon behatolt, de elszédülve egy vasajtóhoz ütődött és álétlen

összerogyott. Egy bátor ember életét kockáztatva, kihozta a gyermeket. (*Amlacher* a »Jahrbuch des Siebenb. Karpathen-Vereins« 1889. évf. 35. l.) Ugyanott Laaz nevű falu közelében nemrég egy sziklacsúcs alatt tényleg kincset találtak, mely részint Gyulafehérvárra, részint Abrudbányai erdőtanácsos birtokába jutott. (U. o 39. l.)

Oláh hiedelem szerint a Bucsecsen is vannak kincsek elrejtve. Egy vadász elaludt a sziklák közt; ősz ember költé fel, egy barlanghoz vezet s roppan kincset mutat neki, mondván: Hívd el szomszédodat, vigyetek innen, a mennyit akartok és legyetek boldogok. « El is »hívta a szomszédját, már látták távolból a kincses barlangot ekkor fölébredt a vadászban az irigység, s szomszédját kijátszva egy maga akarván a kincset elhordani, így szólt: »Maradj itt s várj, míg megkeresem a helyet.« A mint ily vétkes indulattal közeledett a felhalmazott kincshez ez hirtelen eltűnt, s a vadász aztán egész életén át boldogtalanul bolyongva hiába kereste a kincset, s végre sziklává változott (*Orbán B.*, Székelyföld leírása VI. 202. l.). Nem messze e sziklától van a *Kalugyer* szirt, egy óriási szoboralakú szikla. Egy álnok kalugyer a Právoda völgyének legszebb leányát vette üzöbe; ez nem menekült, de egy magas sziklafokon mély örvény zárta el az utat. A leány kétségbeesetten kiáltott: »Ne közeledj sátán, mert leugrom!« s midőn vad üldözője mégis feléje nyújtá szentségtelen kezét, a leány leugrott az örvénybe, hol panaszosan zugó patakká változott át, míg a kalugyert mozdulatlan sziklává változtatá isten büntető keze (*Orbán* id. h. VI. 202. l.). A Bucsecs csúcsát azért nevezik »Om«-nak (ember), mert egyszer egy pásztor odá tévedt és nem tudván onnan visszeterelni, elkezdett iszonyúan káromkodni, mire isten őt ezen sziklacsúcsá változtatta (*Müller* 215. l.). *Carmen Sylva* is közöl egy regét az »Om« csúcsról, de ez nem alapszik néphagyományon. Egy királyfi világgá megy, hogy az emberekkel jót tegyen, de háládatlanság a jutalma; orvos lesz, de sikeres gyógyításaiért csak üldözést arat, még szeretője is elhagyja. Végre fölmege a Bucsecsre s ott mint remete él, a néz pedig hozzá zarándokol és őt egyszerűen Om-nak nevezi. Majd magtudják kilétét, király lesz és ártatlanul vádolt kedvéset nőül veszi. A Bucsecs csúcsát pedig, a hol sokáig remetéskedett, még máig is »Om«-nak nevezi a nép.

Egy hatalmas uralkodó halála előtt megosztotta birodalmát két gyermeke. egy fiú meg egy leány közt. Halála után gyermekei átvették az örökséget, s hogy kiki a maga részét jobban áttekinthesse egy-egy magas hegycsúcsra hágtak. A fiú a *Retyezát* tetejére ment, a leány pedig az Almás folyótól éjszakra fekvő *Rusika* hegyre; midőn innen látta, hogy az ő területe hegyes, köves vidék, a fivére birtoka pedig szebb, irigységből egy ekevasat hajított fivére után. De ez nem találta a fiut, hanem a

csúcsnak egy nagy részét leszelte; azért nevezik a meredek sziklacsucst »levágott«-nak (*retezat*; *Schott*, Wallach. Märchen 282. l.) Gyönyörű feldolgozásban közli *Carmen Sylva* »Peles meséi«-ben (Povestile Peleşului) a Bucsecs melletti *Furnika* (Hangya) nevű szikla keletkezéséről szóló oláh népmondát. Volt egyszer egy Viorica nevű szép, de nagyon szegény leány, kit magokhoz vettek a hangyák és királynővé tették azon feltétel alatt, hogy emberi lényenél soha se álljon szóba. Boldogon élt a leány a hangyák földalatti lakában, míg egyszer a szabadban járva, egy királyfival találkozott. Megszerették egymást, de midőn Viorica egy este a szabadba akart menni, hogy kedvesével találkozzék, a hangyák minden kijáratot eltorlaszoltak és nem eresztették ki többé a szabadba, hanem nagy sziklahegyet építettek a leány lakása fölé. Ez a »*Furnica*« (hangya.) »A királyfi már rég nem kerülgeti a hegyet, de éjjel, midőn mindenütt csend uralkodik, még hallható Viorika sóhajtása.« A Bucsecs csoportjából óriási fogak módjára kimagasló *Fipi* (Ikrek) nevű sziklákról szóló népmondát is feldolgozta *Carmen Sylva* (id. h.) Volt egyszer két iker fiútestvér, kik úgy szerették egymást, hogy csak együtt élhettek. Egy vadászat alkalmával gyönyörű szép leányt találtak, kibe mindketten beleszerettek. Azóta kerültek egymást. A leány mindkettőjüket szerette, s a fiuk anyjuknak beleegyezésével véget akart vetni ez áldatlan viszonyoknak. Felvezette őket a Bucsecs egy ösvénye széléhez s mondá: »Mindkettőtöket szeretlek, inkább mind saját életemet; így tehát egyiké sem lehetek; de a ki engem kivezet ezen ösvényből, az legyen férjem!« Erre a leány a szikla széléről a feneketlen mélységbe zuhant és az »*Uratórea*« nevű zuhatag lett belőle, a két testvér pedig kővé vált; anyjuk mór lett, mely középig elfödi a két sziklát, *Zsipiket*. »Így álltak ők s állanak örökre; a szilaj fehér zuhatag, mint egy menyasszony; az ifjak, a két *Zsipi*, áldozatra készen; hittel és »áhitattal eltelve a hű anya,« mondja *Carmen Sylva*, a királyi költőnő.

A régi Zarándmegye gróhádi völgyében fakadó forrásnak az oláh nép nagy gyógyító hatást tulajdonít, kivált nyavalyatörés ellen. Ha a beteg megfürdött a forrás vizében és pénzt ajándékozott a falusi templomnak, háromszor megkerüli a forrást, három miatyánkot mondva: mindezt napfelkelte előtt teszi. A beteg férfi kakast tesz kosárba, úgy kerüli meg a forrást, aztán a kosárral a templomba megy, útközben egy miatyánkat mond; beteg nő tyúkot használ. A templomban a bibliát teszik a beteg fejére és egy lepedőt borítanak rá; így marad reggelig. Ha aztán a sok hurczában megdöglik a kakas, illetve a tyúk, a betegség a kimúlt állapotba száll s a beteg felgyógyul (*Müller* 216. l.) Szelistye, szebenmegyei oláh községnek egy lejtőn timsós vízi kút van. A hegyen egykor nagyon ájtatos remeték laktak, jutalmazásukra isten e kút vizét mézzé váltovtatta volt

át. De az emberek csakhamar nagy kereskedést űztek a mézzel, mire isten a méz helyett tejet rendelt a kútba. A tejet is eladogatták az emberek; mire az isten nagyon megharagudott és a tejet keserű vízzé változtatta (*Müller* 217. l.) A híres ardzsesi zárda sziklafalaiból bugyogó »lágý forrás« vize »sóízú, mint a köny keserű,« mert Manoli építómester véréből támadt, ki a zárdatetőről a mélységbe vetette magát, mivel nejét bekellett falaznia a zárda falaiba, hogy ez emberi áldozat erőssé és tartóssá tegye az épületet (*Ács K.*, *Virágok a román népkölt. mezejeről*, Pest 1858. I. 45. l.) Ez építési emberáldozatról más helyen bővebben értekeztem.

V.

A hegy az örmények néphitében.

Hazai derék örményeink viszontagságos vándorlásaik után is megőrizték őseik jó erkölceit, patriarchalis életmódjukat szorgalmukat, a műveltségre való nagy hajlamukat és képességeket, hazafiságokat, megőriztek néhány népies szokást, egy részök ősi kulturnyelvöket is, de a hajdani népelet eredeti vonásaiból, a régi néphiedelem elemeiből, a népies vég hagyományokból aránylag kevés maradt meg a magyar nemzetbe olvadt és általán modern műveltségű örményeinkben, s e kevés sincs még kellően felkutatva. Így e rövid összeállítás keretébe belevonták a régi örmény hagyományokat is, melyekben hegyek kulturának elég jelentékeny szerep jutott.

A legtöbb keresztény népnek a vízözönről szóló mondái örményország hegyeihez fűződnek. A mózes-féle hagyomány nem nevez még egy bizonyos hegycsúcsot, melyen Noé bárkája megállott, míg a vízözön lezajlott, hanem csak »az Ararat tartomány hegyeit« említi (Mózes I. 8, 4), De Josephus Flavius a Damaszkusi Miklósnak; Augusztus császár kortársának irataiban fennmaradt töredékeibe határozottan a *Massis* (Ararat) hegyet említi, melynek csúcsán fennakadt Noé bárkája. Ez adat átment az örmény egyház történelembe és innen a néphiedelemben is anélkül hogy történelmi tényen alapulna. Örményország lakói azt hiszik, hogy Noé bárkájának maradványai még ma is megvannak az Ararát-hegy csúcsán, Midőn ezelőtt néhány évtizeddel *Parot* legelőször felmászott az Ararát csúcsára, az örmények ezt koholmánynak tartották, s maig is annak tartják, mert néphiedelmök szerint ez a hegycsúcs szent hely és megmászhatalan, Azt mondják, hogy a Ecsmianszini örmény székesegyházban ereklyeként ma is őrzik Noé bárkájának egy darabját. *Boré* utazó szerint több örmény legenda a *Sepuh* csúcsát mondja a Noé bárkája megálló helyének (*Ritter*, *Erdkunde* X. 782. l.).

Babyloniai ék-felíratok a régi Örményország *Nizir* hegyét, a mai *Djebel Djudit* vagy *Djebel Kardut* mondják annak a hegynek, melyen Noé bárkája megállt. A környék lakóinak hiedelme szerint, Noé bárkájának romjai még most is láthatók e hegy csúcsán (*St. Martin*, *Memoires de l'Arm.* 1., 261.; *Ritter*, *Erdkunde* 9., 722. l.) A hegy alján elterülő *Nahravan* nevű falu nevét Noétól származtatják. Szíriai források szerint ezen hegy csúcsán egy zárda állott, melyben szent Epiphancias idejében a Noé bárkájának roncsait őrizték (*Ritter* id. h. 9; 72; 11, 154. l.) Még van egy-egyedik hegy is, melyen örmény hagyomány szerint megállott Noé bárkája; ez a *Ván* tó közelében levő *Sipan Daglı* hegy (*Wilbraham és Koch*, *Kaukasische Länder* 173. l.)

Mózes I. könyve szerint a *paradicsom* is Örményországban feküdt, örmény népmonda szerint az Ararat közelében levő *Bing-Göhl-Daglı* nevű hegyen. Az örmény hagyomány így szól: A *Bing-Göhl-Daglı* (= az ezer ember hegye) tetején Ádám és Éva gyermekei ártatlanságban éltek az akkor még szelid állatokkal egyetemben, Miután onnan elűzettek, egy angyal őrizte a paradicsomban a bejáratát. Kain egyik utóda felmászott egykor a hegyre és elejté az őrző angyal kedvencz hattyuját Isten a madarat új életre támasztotta, de a vad Kain-ivadék azt másodszer is lelőtte. Erre aztán isten a szép kertet illatos díszével együtt más, megközelíthetetlen vidékre helyezte át; a tó kiapadt és vele együtt azon négy folyó is, melyek belőle eredtek. Isten meghallgatva az emberek könyörgéseit, az elhalt szent madár vérével áztatott helyen forrásokat fakasztott, melyekből az ezer tó és a belőlük eredő négy folyó ömlött, (*Koch*, *der Kaukasus* 5. l.)

Az örmények régi hegyi kultusza abban a legendában is nyilvánul, mely szerint az örmény nemzeti szent, ki az örmény népet keresztény hitre térítette, Világosító szent Gergely a *Sepuk* nevű hegy egyik barlangában élt. Nem meszsze tőle, egy másik barlangban, a monda szerint, társnője, a szent Mane tartózkodott (*Ritter* id. h. 10, 775. l.) Hammer orientalista a régi örmények *Anaitis* nevű pogány istennőjével azonosít, kinek hajdan épen ezen hegyen híres szentélye volt (*Lenormant*, *Magie chez les Chaldéens* 105.; *Spiegel*, *Eranische Altertumskunde* 2., 58. l.)

Már *Choronei Mózes* (kinek »Nagy-Örményország« című, nagybecsű történelmi munkáját nemrég magyarra fordította és kiadta a szamosújvári örmény-magyar havi folyóirat érdemes szerkesztője, *Szongott Kristóf* barátom, megemlíti egy régi örmény mondát, mely e nép hegyi kultuszára vonatkozik és egyik elmosódott változatában még maig is él a bukovinai örmények körében. A Choronei közölte mondában Média királya Asztyages, kinek neve Choronei szerint örményül »sárkányt« jelent (v. ö. *Mas Apas*

Catina Histoire anc. d'Arménie. Coll. *Langlois* 16, 40 és *Spiegel*, Ar. Per. 261. l.), álmában egy jégfödte magas hegyet lát, melynek csúcsán biborba öltözött kék fátyolos nő ül és három hőst szül, kiknek egyike sárkányon ülve a médek országára veti magát. Asztyages maga álmát úgy fejtí meg, hogy a hegy az örmények ősatyjának Haig-nak székhelye, azaz az Ararát vagy Massis nevű hegy; s Asztyagest csakugyan legyőzi Tigranes örmény király, ki a monda szerint megöli a hegyeken lakó sárkányok anyját, Anuis-t is és e tettének emlékére maga és fia számára a *Vahaken* (= sárkányölő) melléknevet kapja (*Adrian*, Höhenkult 309. l.) Az örmények történelmi énekeiben (Yérk Vibásánáz) e monda előkelő helyet foglal el (*Emin K. Ʒ.*, *Vešk Hémyn Hájasdáni*, Moszkva 1850), ám bár a persa nemzeti monda nyomán van átszerkesztve, melyet már öt száz évvel Choronei Mózes előtt közöl Firdusz a Sah-Name eposzban. E persa-örmény monda egyik változatában Asztyages helyett Artavazd király szerepel, kit Tigranes legyőz és az Ararát egyik sziklájához láncsol. A bukovinai monda mely valószínűleg ismeretes a hazai örményeknél is, nevet ugyan nem említ, de majdnem minden vonása megfelel az említett hagyománynak. E monda tartalma *Wislocki* szerint (*Märchen u. Sagen der Bukow. u. Sibebenbürg. Armenier* 62. l.) ez: Volt egyszer messzé keleten egy gőgös király, s annak egy nős fivére, ki őt túlkapásai miatt gyakran megdorgálta. A gőgös hogy még nagyobb hatalomra tegyen szert, szövetekezett az ördöggel, ki ember képében szolgálta őt. A király szerelmes volt sógornőjébe és meghagyta az ördögnek, hogy ölje meg jámbor fivérét. A teherben maradt özvegyet a gonosz király hiába zaklatta szerelmével. Az ördög arra tanította az asszonyt, hogy látszólag egyezzen belé sógora kívánalmaiba, ha ez megengedi hogy két vállát megcsókolja. Az ördög egy írt adott az asszonynak, hogy bekenje ajkait. Mikor aztán megcsókolta a király vállain, a csókok nyomán egy-egy hatalmas kígyó nőtt, melyek mindaddig szítták a király vérért, míg az ördög tanácsára nem adtak nekik mindennap egy szűz leányt. Egyszer azt álmodta a király, hogy egy magas aranyhegyen áll és látja hogy sógornője oly fiugyermeket hoz világra, kiből azonnal hatalmas férfi lett, s a királyt lezúdította a hegy tetejéről. Az ördög az álmot arra magyarázta, hogy az özvegy fiu gyermeket fog szülni, ki a királyt megfosztja trónjától; az ördög tehát azt tanácsolta, hogy az asszonyt élve falazzák be a havasok valamely barlangjába, hogy ott éhen haljon. A király csakugyan befalaztatta sógornőjét egy havas barlangjába. De egy aranykígyó egy kis lyukon át mindennap eledelt hozott az asszonynak. Ez szép fiut szült, kiből nyolcz nap alatt oly erős férfiu lett, hogy ledöntötte a falat és anyjával a szomszédországba ment, hol csakhamar mint kiváló hőst ünnepelték. Nagy-

bátyja alattvalói végre megsokalták a szűzek feláldozását s behívták a hőst az országba. Ez legyőzte a zsarnok királyt s ugyanazon havasi barlangban, hova anyját befalazták volt, egy sziklához lánczoltatta, hol a királyt a vállára nőtt kigyók csakhamar felemésztették; a hős pedig az ország királya lett. . . *Haxthausen* utazó (Transcaucasia I., 315. l.) több örménymondát közöl; többek közt az *Ilan-Dagh* (örményül: Oztegar = kigyók hegye) nevű csúcsról is (id. h. I, 124. l.). Ezek szerint az örmények azt hitték, hogy a hegyekben kigyók laknak, mi azért is érdekes, mert az örményekkel szomszédos erani népek hiedelmében nincs a kigyónak ilyen szerepe.

Hazai örményeink meséiben is nem csak a tündérek, de a kigyók és sárkányok is fenn laknak a hegyeken. (*Wislocki* id. h. 36. l.). A tündérek segítik az embert, de ha megbántja őket, akkor kővé változtatják (u. o. 30. l.).

Örmény hagyomány szerint a világ alakulása idejében a kövek is étellel birtak, ettek-ittak, jártak-keltek. Egyszer királyt akartak magoknak választani, de midőn nem tudtak megegyezni és az aranykőnek volt a legtöbb kilátása a királyi czimre, oda lépett az ördög és figyelmeztette őket, hogy a kavicskő sokkalta nemesebb, mert oly dolgokat tud végezni, mire aranykő nem képes. Az ördög gazt, lombot, szalmát stb. halomra gyűjtván, felszólítja a vaskövet meg a kavicskövet, hogy egymásra rohanjanak. Ez megtörténvén, a kavicskőből kipattogó szikrákkal az ördögmeggyújtja a felhalmazott anyagot s így keletkezett a tűz, mely addig ismeretlen volt. A tűz szinte elpusztítja az egész világot. Isten megharagudott ezért és büntetésül élettelenekké tette (*Wislocki*, Märchen u. Sagen der bukovinaer u. siebenbürger Armenier I. l.)

Egy szép örmény néphiedelem szerint azon ember lelke, ki egy árvát ok nélkül megver, halála után kis fekete kővé változik, melyen anynyi apró fehér pontoácska van, a hányszor az ember az árvára ütött. Éjjeltánján e kövecske mindaddig jajgat, míg valaki szét nem töri, mire a lélek istenhez száll, hogy elvegye büntetését, (u. o. 69. l.)

Örmény mese szerint hegyeken lakik a hegyi szellem, ki óriási vénember alakjában gyakran segítségére van az eltévedt vándornak (u. o. 48. l.). A fekete és fehér óriások is a havasokon laknak; a feketéknek a hegyek belsejében vannak palotáik, üldözik az embereket és állatokat; a fehér óriások pedig a havasok legmagasabb csúcsain laknak pompás palotákban, és jót tesznek emberrel, állattal. (u. o. 4. l.)

Kegyelotes emlékekben tartják hazai örményeink a nemzet ősi szimbolumát az »Ararat«-ot is, mely az örményeknek az a mi nekünk a nemzeti czimerebeli hármás halom, mely egyúttal jelképe az örmények hajdani hegyi kultuszának Dr. Gopcsa László barátom arra figyelmeztet engem,

hogy a szamosujvári örmény gymnasium belsejét az Ararat képe díszíti. És azon intézet csakugyan egy kimagasló arany, melyen biztos megálapodó helyet talál mindenkor a magyar nemzeti kultúra és hazafiság bárkája az idegen ajku és érzelmű elemek özönének közepette.

B e f e j e z é s .

Végére értem összeállításaimnak. Volna ugyan még néhány jegyzetem a thrákok és dákok, a rómaiak és gótok, a bolgárok és zsidók hegyi kultuszára nézve, a mennyiben az a mostani erdélyi részek területére vonatkozik. De összeállításaim már is messze túlterjedtek az eredeti tervezet határán, mert munka közben halmozódott össze a bő anyag. Ezért ezúttal szükségesnek látom bezárni e cikksorozatot, s még csak néhány megjegyzést engedek meg magamnak, mintegy önvédelmül azon esetre, ha a szakszerű kritika komolyabb tudományos igényeket akarna támasztani e teljesen igénytelen adatgyűjtéssel szemben talán azért, mert szakszerű népvizsgálónak tágabb körben elismert író nevével lép fel.

Az itt közölt adatok mint anyag nincsenek rendesen és teljesen tervszerűen összeállítva. E közlemények nem keletkeztek régtől folytatott rendszeres feljegyzésekből, s nem előre megállapított dispositio alapján. Az egyes közlemények számára külön-külön állítottam össze az adatokat, a legkönnyebben hozzáférhető helyekről; nem mindig az eredeti kútforrásból és sokat használtam Wislocki Henrik dolgozótársam jegyzeteiből. Ez úttal nem volt sem időm, sem alkalmam, hogy külön és behatóbban búvárokodjam e tárgyban, hogy kimerítsem a forrásokat.

Továbbá nem volt szándékom tudományos ethnológiai értekezést írni. A néphiedelem egyik jelentősebb tárgyára nézve akartam bőségesebb adatokat nyújtani, bizonyos szempont szerint összeállítván oly hagyományokat, melyek bérczes hazarészünknek többnyire megnevezett helyeihez, legérdekesebb vidékeihez, a hegyekhez, mit a kirándulások szokottabb céljaihoz fűződnek, s melyek ennélfogva talán turistáinkat is közvetlenebbül érdeklik. Az érdeklődést felkelteni, élénkíteni, annak tápot adni, helyi mondáink gyűjtésére buzdítani volt mellékes szándékom. A közlött adatokból nem vontam le a tanulságokat, csak elvétve kísértettem meg a magyarázást, az analóg jelenségek alapjának, a misztikus felfogásnak jelzését. Elméleteket nem állítottam fel és minél kevesebbet mitológizáltam.

E cikksorozat címét sem kell nagyon komolyan szószserinti értelemben venni. Szó sincs róla, hogy az itt közlött adatok mind az igazi hamisítatlan hegyi kultuszra tartozó jelenségek volnának. Én e részben turistai érdekű, sőt részben szépirodalmi irányú dolgozatban nem akartam tudo-

mányosabb szigorral válogatni az adatokban, mint ezt Andrian báró tette feljebb (a rumének bevezetésében) idézett nagyszabású, rendszeres művében, mely e témát tudományosan és kritikailag tárgyalja Azsia és Európa népeire nézve. A ki tudományos kritikával, mitológiai módszerrel akarja megállapítani a hegyek kultuszának Erdély népeinél fennmaradt nyomait, az ki fogja küszöbölni ez adatok nagy részét, de a maradékban gazdag kész anyagot talál tanulmányaihoz.

Végre legyen szabad e cikkek irányának és előadásának gyarlóságaira nézve megjegyezni, hogy kedves barátomnak, e folyóirat érdemes szerkesztőjének sokszoros sürgetéseire hevenyészve tákoltam össze az egyes közleményeket, meg-meg szakítva többféle fontos más munkát. Az itt-ott található sajtóhibák is jórészt az én kézírásom gyatraságának rovására irandók.

A hegyek kultuszával foglalkozó e szerény dolgozatam is legyen azonban kifejezője annak a kultuszszerű ragaszkodásnak, melylyel bércezes szülőfölddem iránt viseltetem.

Budapest, 1893 december hó 15-én.

Az író.

BCU Cluj / Central University Library Cluj Alsó-Járából – Szegázusra.

Irta: *Szentpéteri János dr.*

— Pótlék az »Emke Úti-Kalauz« 100. lapjához. —

Alsó-Járából észak-nyugati irányban $\frac{1}{2}$ óra alatt vízmosta agyagos úton *Macskakő* érintésével a kákovai tetőre érünk, hol lábaink alatt fekszik a festői Vládpaták völgye fiatal fenyvesekkel dúsan fedett északi oldalával, míg a déli, verőfényes oldal kissé nyíltabb, s többnyire bükk- és cserfa erdőkkel beburkolt sátrat képez. A tetőről, mely a völgy mélységeig 150—200 méter, a legpompásabb kilátás nyílik, s mérföldekre kísérhet; a szem a kristálytisza vizű Vládpaták kigyózó rohanását, mely a Járpaták vizével Bikalat határán egyesül.

Leereszkedve az eléggé kultivált havasi út szűk vonalán, fél óra múlva a patakhöz érünk, honnan délnyugati irányban — még mindig szekeren haladva — elérjük az *Aranyhegy* keleti oldalának nyílását. A különben gazdag arany tartalmú hegy nyílásában bányaművelés nyomaira bukkanunk, s hihető, hogy a bányaut járhatlansága miatt az aranybányákat itt csak a kísérlet stádiumában maradt. Innen már csak lóháton haladtunk felfelé, de a völgy jobb partján lakó zsidó árendás szívességéből lovakat is hamar lehet kapni, napjára 1 frtjával, vezetőt pedig 50 krral. Czélszerű,

ha minden lóhoz egy vezetőt is fogadunk, mert gyakran van szükség segítségükre. Két—2¹/₂ órai lovaglás után felérünk a runki tetőre, melynek fennsíkján beláthatunk a kisbányai havasok délkeleti nyílásába. Az innen élvezett kilátás elragadó. Mig egyrészt a völgy, déli oldalán a gazdag bükk- és cserfa-erdőkkel behintett sátor-kuliszákon mereng szemünk, másrészt az északi oldalon szürke gránittáblákból összerakott óriási hegygerincz terül el, melynek nyugati vége az égnek meredve a háttérben a legremekebb szikla-panorámát képezi. Kevés képzelődő tehetség kell hozzá, hogy a hegygerincz kiszökeléseiből emberi alakokat láthassunk, mert mindjárt az első kiszökelés szembeötlőleg az *Andrássy* Gyula gróf jellemző buglyashajú fejszobrát tünteti elő óriási nagyságban, utánna a gróf Mikó és Gorove fejszobrai tisztán felismerhetők jellemzetes vonásaikkal. Mintha a természet csodálatos játéka az első független magyar minisztériumot akarta volna e sziklacsoport formációiban megörökíteni!

A runki fennsíkról sűrű erdőn át a felső-potságai határ nyugati végére jutunk, honnan rövid óra alatt jobbra elérjük a Szegázs-völgy ritka szépségű területét. Már a völgy bejáratánál halljuk a még félóránnyira fekvő Szegázs-malom víg mormogását, s a csinosan fedett pléh-torony hirtelen szemünkbe ötlük az út egyik kanyarulatánál. Itt is, mintha a turista szakított volna a külvilággal, közel érzi magát az alkotóhoz; s a lég ozon-vegyülete, a táj vadregényes képe, a pisztrángokban bővelkedő kristálypatak csörgése, édes ismeretlen érzelmekre ébresztenek.

Innen útunkat a felső-potságai völgy nyílásába is irányíthatjuk, azonban célszerűbb visszamenni a már ismert havasi vidéken, hogy Alsó-Járát még szürkületig elérhessük.

TURISTASÁG.

Kolozsvártól—Vajda-Hunyadig.

Az E. K. E. kolozsmegyei osztályának legutóbb tartott kirándulása f. év nov. 5-én ért véget és minden tekintetben fényesen sikerült, dacára, hogy az egyesületi tagok közül az o.-elnökön kívül sajnálatuokra senki sem vett részt benne, a miért a kirándulás egészen magánjellegű is maradt.

Mindössze 15 egyetemi hallgató vett részt a kirándulásban *Szádeczky* Lajos dr. egyetemi tanár vezetése alatt, hogy (mint a magyar történelem hallgatói) megtekintsék a Hunyadiak erdélyi emlékeit s az útjukba eső egyéb történeti nevezetességeket.

Indulásunk 2-án este történt s reggeli ötkor értünk Piskibe, hol már az E. K. E. hunyadmegyei osztályának titkára *Boga* Károly s. tanfelügyelő és *Mailand* Gyula vm. számvevő urak vártak reánk.

Innen rövid reggeli elköltése után folytattuk útunkat Vajda-Hunyadra.

A társaság kellemes benyomások hatása alatt ért be Hunyadra, hol a város előkelősége élén *Danila* György polgármesterrel várt és szívélyes fogadtatás után, (hogy a rövid időt kellően felhasználhassuk), azonnal a vasgyár megtekintésére indultunk. Itt Schlát József bánya-tanácsos, gyár-igazgató, Tannenbergek Géza és Allender Henrik mérnökök szíves és a részletekben is beható magyarázata mellett szemléltük meg a modern technika alkotásait.

Azután a Hunyadiak páratlan lovagvárát és kedves tartózkodási helyét néztük meg alaposan, melynek renoválása már is szépen előrehaladt. Erdély legklaszikusabb, építészeti tekintetben legbevégzettebb s történelmileg legemlékezetesebb műemléke ez a Cserna és Zalasd összefolyásánál magas szikladombon épült lovagvár, mely fény, nagyszerűség, műízlés tekintetében hazánk legszébb műemlékei közé tartozik.

Hunyadi János lovagterme, Mátyás király lakosztályai, Bethlen Gábor kápolnája és Zólyomi Dávid építkezései képezik a vár főbb nevezetességeit, melyeket számos bástya övez, köztük a híres Nyebojsza (Ne félj!) toronymagas folyószóval összeköttetésben a vár zömével, a védekezés legutolsó menedékét képezve.

Innen a 2 órai vonattal indultunk vissza Piskibe. Itt Balázs Árpád állomás-főnök kalauzolása mellett a piskii csata-emléket néztük meg, mely egy szép kilátást nyújtó magaslaton áll, a nemzet kegyeletes adományai-ból emelve az 1849. febr. 9-iki híres *Piskihid melletti ütközet* emlékére, hirdetve Bem apó dicsőségét, s az itt elveszett hősök vitézségét. A szózat és himnusz eléneklése után útunk második, érdekes és tanulságos helyére, Dévára mentünk. A szívélyes fogadtatásból itt is bőven volt részünk.

Déván a Hunyadi János építette ref. templomot néztük meg először, majd a «Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat» gazdag múzeumát tekintettük meg, este pedig kedélyes közvacsora volt, melyen a város intelligenciája is résztvett. Nov. 4-én kora reggel a Bethlen Gábor *magna curia*-ja, s a nyugati hegyek magas sziklafokán diszorgó Déva várának megtekintése következett. E vár, gyönyörű látványt nyújt, hazánk legszébb tájképei egyikét. Ősi építése ismeretlen, a néphit tündérek által építtette fel, kik ott most is minden évben megjelennek. Rajta azonban semmi felirat, semmi építészeti styl nincs, miből keletkezése korára lehetne következtetni.

Az idő rövideje miatt még csak a minta berendezésű főrealiskolát néztük meg, hol Téglás Gábor igazgató kalauzolt s a 11 órai vonattal már útban voltunk Gyulafehérvár felé.

Itt mindenekelőtt a városba mentünk, hol a legtöbb látni valónk volt. A nagyszerű könyvtárt és csillagdat Zlamál Ágoston tanár úr vezetése mellett tekintettük meg, melynek tornyából *Veszely* Károly szebeni prépost, borbándi plébános, mint a *szentimrei csata* legalaposabb ismerője, ismertette Hunyadi Jánosnak a Bikál-hegy két oldalán lefolyt és fényes győzelemmel végződött 1442 márcz. 18-iki csatáját.

Ezután a vártemplomot, a román styl remekét tekintettük meg két ízben is. Ez az Árpád-kortól elkezdve a mult századig épült hozzátoldá-

saival. Figyelmünket itt főleg a három Hunyadi-szárkófág és Izabella meg János Zsigmond sírboltjai kötétek le. A két sekrestyében pedig a sok között Báthory Endre bibornok-fejedelem két misemondó ruháját és 4 gyönyörű XVI. századi kelyhet láttunk. Másnap, útazásunk utolsóján még a régiségért néztük meg dr. *Cserni* Béla tanár alapos magyarázatai kíséretében s aztán négy napi tanulságos emlékeinkkel visszaindultunk Kolozsvárra, hova nov. 5-én este érkeztünk meg.

Karácson Béla.

Az erdélyi részek képeiben.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszternek szerencsés ötlete támadt. Elhatározta, hogy a millenium idejére levéteti Magyarország vidékeinek szebb pontjait. Az elhatározás kivetele könnyű volt, mert Vágó Pál festőművésznünk öcsse: *Vágó* Bertalan, hivatalnok a m. államvasutak igazgatóságának és szenedélye a — fényképezés. Van hozzá előismerete, van ízlése, kombináló képessége és sok ügyessége. Az erdélyi részokról le is vett már egy pár száz képet.

Én ezekből a képekből nemrég láttam egy csomót a *Dunky Fiverek*-nél, de ezek nem közönséges fotográfiák. Ezek művészi kivitelű képek. Olyanok, melyek idealizálják Erdélynek azt a kicsi pontját, a melyet mutatnak

A 18—20 cm. nagyságú felvételekben készült képeken meglátszik, hogy a fényképező magasabb értelmi ereje, ízlése, szakértelme páratlan türelemmel egyesül. Killesi azt a pillanatot, a mikor a napsugár a legjobb szolgálatot teszi arra, hogy a felveendő részlet igéző pompájában álljon a fotografáló készülék előtt. Erre csak ilyen amateur képes, mert professzionátus fényképész, kinek ideje be van osztva, ki csak egy-egy alkalmi kirándulást tehet, s a ki megrendelésre dolgozik, nem vehet időt és alkalmat erre. És nem vehet időt arra sem, hogy killesse a legalkalmasabb órát, s ez időre élete kockáztatásával felmászson egy-egy hegycsúcsra, azért, hogy a természet-alkotta művészi alakzatú sziklákat közlelről vethesse gépe segítségével papírra. Ezért *Vágónak* mindenik képe tiszta, mindenik ideális, mindenik szép.

E szép képekből, mint mondják, a milleniumra egy külön csarnokot rendeznek be. A világ minden részéből összeseregülő idegenek bizonyára bámulattal lesznek majd eltelve, midőn együtt látják az erdélyi részek szebb pontjainak ez ideálisan szép fényképeit.

E képek célja különben az, hogy szemléltetéssel befolyanak a forgalom emelésére, az ország szebb pontjainak idegenek által való megismertetésére.

Pár év előtt a K. A. C. turisztikai osztályában tervezték, hogy felveszik Erdély lehetőleg összes szebb pontjait. A képekről czinkografiai úton másolatokat készítenek, alá magyar, francia, német és angol szöveggel rövid ismertetést írnak és kieszközik, hogy ezeket a képeket kiakaszthassák a vasúti kocsik folyósóira.

Az államvasútnak e szép képek birtokában mily kevésbe kerülne ennek a tervnek a megvalósítása!

Egy-egy sokszorosított kép alig kerülne egy krba. Egy-egy kocsiba el lehetne helyezni 50 képet. És a forgalmat tizszeresen fokozná e képek és szöveg által a szebb vidékek ismerete. *S erre az E. K. E. is ki kellene, hogy terjessze a figyelmét.**

Vágó gyűjteményében idáig le van fényképezve Brassó, Predeal, Vajda-Hunyad, Hátszeg, Segesvár, Kalotaszeg, Csucs, Zalatfina vidéke. A jövő évben sorra kerül a Székelyföld, Felső-Magyarország és a Társországok ama részei, melyeket a magyar államvasútak vonalai szelnek át.

A gyönyörűbbnél-gyönyörűbb képekből a mint átnéztem, futtában a következő címeket jegyeztem le:

Vajda-Hunyad vára a legszebb felvételekben. — Déva vára a gyönyörű hegyoldallal. Vajda-Hunyad várának nyugati oldala. — Vajda-Hunyad várának délnyugati és déli oldala.

Alsó-Tömös a tömösi szorosnál. — A tömösi honvéd-síremlék. — Brassói posztógyarak. Héthársfalva. — Hétfalu — Brassónak egy szebb részlete. — Brassói régi vár-feljarat. — A brassói Katalin-kapu 5 tornyával. — Brassói várrom. — A brassói fellegvár oldalrészlete. — A tömösi honvédemlék más oldalról. — Tömös vidéke — A Schuller völgye. A Schuller-hegyrepedés a tömösi szorosban. — A Piatra máre hegycsúcs Tömösnél. — A Salamons-zikla két képben. — Predeal állomása. — Brassó-Földvár. — Részlet Brassóból — Hétfalu Brassó mellett. — A predeali 3 km. hosszú alagút az alagútból kirohanó gyorsvonattal.

A Bácsa-Rozsnyó völgye. — Töröcsvár délnyugati része. — Töröcsvár nyugati része. — Bácsa-Rozsnyó oldalt nézve.

Segesvár völgye. — Segesvár Ali basa síremlékével. — Segesvár látóképe. — Segesvár város piacza — Ref. templom Segesvárt. — Scariatín muszka generális síremléke Segesvárt. — A segesvári ódon gót stíllú templom belső hajója. — Segesvár egy részlete. — A segesvári vasúti hid.

Gyulafehérvár vára. — A gyulafehérvári Károly-kapu első és hátulsó része. — A gyulafehérvári székesegyház és bejárata több képben. — A gyulafehérvári Battyányi-csillagda. — Jézuita-templom Gyulafehérvárt. — Gyulafehérvár második kapuja.

A keresdi kastély. — Bethlen Gábor kastélya Keresden.

A Bem-szobor Marosvásárhely. — Bodor-kút Marosvásárhelyt.

Kissebesi elhagyott oláh templom. — Kissebesi részlet oláh viseletekkel. — Kissebesi országút.

Zalathnai oláh család. — Zalathna délről nézve. — Zalathnai aranyolvasztó. — A zalathnai út, hol 700 magyart legyilkoltak A helyet egyszerű nagy fakereszt jelzi, melyet apró sírdombocskák vesznek körül. — Zalathnának egy részlete — Lukács Béla születési háza Zalathnán, egyszerű földszintes udvarház. — Ócska malom Zalathna vidékén, Lukács Béla gyermekkori menhelye, midőn az őt meggyilkolni szándékozó üldöző oláh hordák elől csecsemő korában dajkája vele ide menekült.

Homoród — Köhalom. — Alsó-Rákos. — Ágostonfalva: trepei hegy. — Ágostonfalva és Rákos közötti részlet két képben. — Mesterséges pisztráng-tó Ágostonfalvánál.

Kalotaszegi életkép. — Kalotaszegi leányok a szövő-szék mellett.

Brátka vidéke, a vasúti alagúttal. — Körösvölgye a Tündérvárral Révnél. — Részlet a Körös völgyéből. — Révi vasút alagút. — Révi vízesés. — Körösvölgyi részlet. — Boncza Miklós nyaralója Csucsán három képben. — Révi Tündérvár kö-

* Már kiterjesztette, amennyiben meggyezett Vágó Bertalannal úgy, hogy a turistasági szempontból nevezetesebb természeti szépségeket is készsággal lefényképezi az egyesület részére.

zéről véve. — Lázár Gyula képezdei intézeti igazgató festői helyen épült nyaralója Csucsán.

Oláh kovácsok Sebesvár alatt. — Sebesvár romjai két képben. — Sebesi sziklatömb a Tündérvárral. — Sebes váraljai oláhok.

Medgyes vidéke. — A Piátra Máre völgye — Szász menyasszony festői öltözetben sarkig érő dús aranyhajjal — Szász népviselet.

Ezenkívül még számos szebbnél-szebb kép van, melyek a mi szép kis hazarészünk elragadóbb pontjait mutatják be.

A képek felvételénél a műkedvelő-fényképésznek nagy támogatására volt mindenféle a vidéki birtokosság, s kivált Kalotaszegen Gyarmathy Zsigáné úrnő nyújtottak neki hasznos útbaigazításokat.

Vágó Bertalan, kinek véletlenül csak a képeit láttuk, az erdélyi részeknek ezek által nagy szolgálatot tesz, kivált, ha majd ezeket a vasúti kocsikban is fogjuk látni és a miniszter az ország szebb pontjai képeinek összegyűjtésére ügylátszik nagyon szerencsésen megtalálta a rátermett embert. (Az »Ellenzék«-ből, bővítve.)

Kuszhó István.

A balázsfalvi román ifjúság Kolozsvártt.

A balázsfalvi görög kath. főiskola 33 növendéke, 3 tanár kíséretében decz. 17-én reggel 7 órakor Kolozsvárra érkezett, hogy megtekintse a közintézeteket, múzeumokat, könyvtárakat és általában a nevezetességeket. Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület értesülvén az érkezésről, azonnal intézkedett, hogy a tanulmányuttra jött vendégek a legszívesebben fogadtassanak. Az érkezéshez kiment a kolozsmegyei osztály részéről Szádeczky Lajos dr; osztályelnök, és Gámán József dr. o-titkár, Merza Gyula jegyző, a központ részéről Radnóti Dezső titkár Veress Endre szerkesztő és Kolbenheyer Bertalan jegyző.

Az érkezőket az E. K. E. nevében Szádeczky Lajos üdvözölte, kifejezvé az egyesület örömét, hogy a tanulnigágvó ifjúságot a városban kalauzolhatja. Erre Hosszu Vazul igazgató köszönte meg a meglepetés-szerű szíves fogadtatást.

A közúti vasúton a városba jöve az ifjúság, elszállásoltatott és 10 órakor istentiszteletet hallgatott a kismester utczaí gör. kath. templomban. Asután a kalauzolást átvette az E. K. E. és elvezette az ifjakat a régiség-tárba a múzeumi és egyetemi könyvtárba- hol Finály Henrik dr. magyarázta meg a tárgyakat. Innen a róm. kath. főgymnáziumba ment a társaság, hol Vajda Gyula dr. igazgató a legnagyobb szívésséggel mutatta meg a mintaszerűen berendezett intézetet. Megtekintették még a ref. collegiumot hol Török István dr. fogadott, azután a belfarkas-utczaí ref. templomot a város nevezetesebb középületeit stb.

Másnap az első látogatás a kolozsmonostori gazdasági intézetben volt, hol Vörös Sándor igazgató üdvözölte és kalauzolta az ifjakat. Innen az egyetemi Múzeumkertbe mentek, hol különösen a virágházak kötötték le az ifjúság figyelmét. A vegytani-élettani- és közegészségügyi intézet impozáns épületeit szintén megtekintették.

Élénk óváczióval fogadták a román ifjúság a kereskedelmi akadémia növendékei. A bejáratnál sorfalat képezve zajos éljenzésekkel üdvözölték. Kiss Sándor igazgató, Lehmann Róbert dr. tanár és Veress Endre, utóbbiak román nyelven, az intézet összes berendezését megmutatták és megmagyarázták. Különösen tetszett az ebédlő, hol éppen 100 tanuló ebédelt.

Uj látvány volt az ifjúságnak a posta- és távirda palotában a távirda és telefon-berendezés. Majdnem egy óra hosszat töltött itt az ifjúság, hallgatva a telefon és bámulva a táviró gépeit. Székely István h. főnök valóságos tanári előadást tartott a gépekről, a telepekről stb., bemutatván szemléltetőleg az egész távirda- és telefonszerkezetet, valamint a Hughes-féle betűnyomó távirógépet, melyen üdvözlőket váltottak a fővárosi közp. táviró hivattal. Szakszerű előadását hálásan megköszönte az ifjúság.

D. u. $\frac{1}{2}$ volt, mikor a »Hungária« szállodában ebédhez ülhetett a társaság, melyen az E. K. E. részéről is sokan csatlakoztak. Ebéd után, melyet az elhangzott felköszöntők valóságos testvérisülési ünneppé változtattak, a társaság a dohánygyárat és szeszgyárat tekintette meg, melyek tanulmányozása után az esti 8 órai vonattal visszaútazott.

*

A balázsfalvi román tanuló ifjúság kolozsvári látogatásának érdekes epilógia Hieronymi Károly belügyminiszter üdvözlő levele, melyet az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület kolozsmegyei osztálya elnökéhez dr. Szádeczky Lajos egyetemi ténárhoz intézett abból az alkalomból, hogy az E. K. E. a balázsfalvi román ifjúságot szívesen fogadta s kalauzolta. A miniszter nemes érzületére is jellemző levél így szól:

Nagyságos Uram! A hírlapok útján értesülök arról az előzékeny fogadtatásról, a melyben Kolozsváron, Nagyságod vezetése alatt, az »Erdélyi Kárpát-Egylet« küldöttsége, az oda kiránduló balázsfalvi román-tanuló ifjúságot részesítette.

A magyar és román tanuló ifjúság ez alkalommal történt érintkezésének szívelyes, barátságos módja, a mindkét részről váltott nyilatkozatok testvéries hangja és az a meggyőződés, hogy hazánk különböző nyelvű lakócai között az egymás iránti türelmet, tiszteletet és ragaszkodást bensővé és szilárdá csak társadalmi úton tehetjük, arra indít engem, hogy örömmel üdvözljem az Erdélyi Kárpát-Egyletet s mint ezen egylet kolozsmegyei osztályának elnökét, Nagyságodat, egyleti működésüknek üdvös, hazafias irányáért.

Fogadja Nagyságod őszinte tiszteletem nyilvánítását

Hieronymi.

A miniszter e kitüntető szép levelét az E. K. E. kolozsmegyei osztályának elnöksége az alábbi levélben sietett megköszönni:

Sz. 47/893.

Nagyméltóságú Minister Úr!

Kegyelmes Uram!

Fogadja Nagyméltóságod hálás köszönetünket azért a kitüntető, szíves figyelméért és elismeréseért, melyben minket f. hó 19-én kelt nagybecsű levelében részesíteni méltóztatott.

Nagyméltóságodnak, mint a magyarországi nemzetiségi kérdés megoldására leghivatottabb államférfiúnak, nagybecsű elismerése, megerősít minket abban a hitünkben, hogy a balázsfalvi tanuló ifjúság szívesen fogadásával és kalauzolásával helyesen cselekedtünk, s Nagyméltóságod kitüntető-figyelme buzdító hatással lesz az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület további hazafias működésére, törekvéseire.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy a balázsfalvi tanuló ifjúság kolozsvári látogatásáról a iegrészletesebb leírást (a „Kolozsvár“ két számát) tisztelettel mellékeljük.

Hálás köszönetünket ismételve, kiváló tisztelettel vagyunk
Nagyméltóságod alázatos szolgálói

Dr. Gámán József
titkár.

Dr. Szádeczky Lajos
az E. K. E. kolozsmegyei osztályának
elnöke.

NÉPRAJZ.

Rege a Leányvárrol.

A Kolozs-Monostorról Szász-Fenesre vezető útról balra a falu közelében a sűrű erdőborította magaslat tetején álló Leányvár hajdan a jezsuiták vára volt, mely az ottani kincsekről szóló testamentomról s a kincskeresőkről nevezetes. E vár elpusztulásáról és nevének keletkezéséről több rege szól. Egyet *Rosenberg* Fáni k. a. közölt lapunk 149. lapján, s így tán nem lesz érdektelen az alábbi rege közlése, mely mint variáns egy újabb motívumot hoz fel a Leányvárra vonatkozólag.

Még a jezsuiták előtt, a török időben, lakott a Leányvárban egy hatalmas, pogány király; a ki népe iránt nagyon kegyetlen volt; vagyonát elszedegette és ha szép szerével nem adták, megkinoztatta őket. Végre elhatározta a nép, hogy elveszti a kegyetlen királyt. Lecsalták őt a falubeli borbélyhoz, s egy beretvával keresztülmetszték a nyakát. Azóta minden hetedik esztendőben megjelenik a hegytetőn három szép leány, derékig érő hajjal; az arra menő legényeket magukhoz hívják, de eddig senki sem ment el hozzájuk. E leányok megjelenéséről nevezték el a hegyet Leányvárnak.

Mátyás Lajos.

I R O D A L O M.

A magyar szent korona országai balneologiai egyesületének 1893-iki évkönyve. Összeállította dr. *Lőw* Sámuel, egyesületi főtítkár. *)

A magyar fürdők és ásványvizek érdeke nemzetgazdasági érdek lévén, a legnagyobb figyelemre méltó az az egyesület, melynek kizáróla-

*) E mű jelen ismertetése térszúke miatt múlt számunkból szorult ki.

gos feladata e nemzetgazdasági érdek kultiválása. Talán mondanom sem kell, hogy ez az egyesület a magyar szent korona országainak balneologiai egyesülete. Áldásos működéséről hű képet kap, ki végig lapozza az egyesület Évkönyveit. A következőkben ez évkönyvek harmadik és a f. év nyarán megjelent legújabb kötetének tartalmáról számolok be.

A 17 ívre terjedő *Évkönyv* két részből áll. Az első rész az egyesületnek a fürdők és ásványvizek ügyében kifejtett tevékenységéről szól, a második a folyóiratunk idei évf. 109—110. lapján röviden ismertett III. magyar balneologiai kongresszuson tartott első előadásokat közli.

Az első rész tartalmából a következőket emeljük ki:

a) Elnöki megnyitó beszéd. — b) A főtitkár jelentése az egyesület 1892-ik működéséről. — c) A pénztáros jelentése; a számvizsgálók jelentése; 1893-iki költségvetés-előirányzat. — d) A főtitkár jelentése az előpataki indítványokról. — e) Jelentés Hirschler Mór indítványáról a források környékének salubritását illetően — f) Jelentés Dr. Szilvássy János indítványairól. — g) Jelentés Dr. Mangold Henrik indítványairól. — A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter leirata a balneologia tanítását illetően — Az ásványvíz-vegyelmező intézet beszüntetése — a) Az igazgató-tanács felterjesztése. — b) A vallás- és közoktatásügyi miniszter leirata. — A kereskedelemügyi miniszter leirata a fürdők hirdetéseit a vasúti állomásokon és a vasutat menetrendjét illetően. — Az erdővédelem a gyógyfürdők szempontjából; dr Szontágh Miklós jelentése — Az igazgató-tanács felterjesztése a képviselőkhöz a hazai fürdők italmérésí adójának beszedése kérdésében. — Az igazgató-tanács felterjesztése a belügyminiszterhez a gyógyfürdők évi jelentéseinek módosítása tárgyában. — A gyógyfürdők meteorologiai észleléseiről. — a) Dr. Polyák Lajos indítványa. — b) Dr. Boleman István jelentése — c) A kiküldött szakbizottság ülésének jegyzőkönyve. — d) Az igazgató-tanács felterjesztése a belügyminiszterhez. — A fürdők jelentéseinek feldolgozása — a) Az igazgató-tanács felterjesztése a belügyminiszterhez. — b) A belügyminiszter leirata. — A gyógyfürdők kisajátítási jogáról. — a) Gróf Csáky Gyula szepesi főispán levele. — b) Az igazgató-tanács átírata — A budapesti kereskedelmi kamara a magyar fürdők hiányairól. — A Balaton-Csopaki forrás töltéséről.

A második részben közlött előadások a következők:

Bókai Árpád, külföldi és hazai fürdők összehasonlítása. — Ehrenreich Jenő, a karlsbadi és néhány hazai ásványvíz befolyása gyomormozgásokra. — Salgó Jakab, ideg- és elmebajok balneotherápiája. — Szenes Zsigmond, a fülbántalmak balneotherapeutikus gyógykezeléséről. — Bruck Jakab, női bántalmak helyi kezelése fürdőkben. — Tuszka Ödön, a vízkezelés a nőgyógyászatban és szülészetben. — Lengyel Béla, a kolopi kénes-forrás. — Szilvássy János, az erdélyi, nevezetesen a borszéki hideg u. n. «Lobogó»-fürdők élettani hatásáról. — Szontágh Tamás, az ásványos források védőterületéről — Hankó Vilmos, a magyar ásványvizek kezelése és kiállítása. — Oelhoffner Henrik, a helyes forráskezelésnek értéke. — Egy a fürdők összes viszonyait felölelő törvényjavaslatról. — a) Dr. Smialovszky Valér előadói javaslata. — b) A törvényjavaslat tárgyalása. — Boleman István, magyar fürdők látogatottsága az utolsó három évben.

Bókai Árpád dr. «Külföldi és hazai fürdők összehasonlítása» című értekezésében pendent-ját adja annak a képnek, melyet a múlt évben hozott a kongresszus elé. A külsőleg fürdőgyógymódok alakjában használt

külföldi és hazai gyógyító vizeket állítja most egymás mellé, feltüntetendő, melyek aequivalensei a hazaiak közül azoknak a külföldi fürdőknek, melyeket közönségünk előszeretettel használ.

Minden balneotherapeutikus ható között legjobban van tanulmányozva a *hideg víz*. A hozzá értő orvos kezében a hideg víz jól ismert mennyiség, melylyel biztos számvetést tehet s melylyel minden balneotherapeutikus eljárás között a legnagyobb eredményeket érheti el. A szakszerűen vezetett komoly külföldi hidegvízgyógyfürdők közül azok, melyek hozzánk közelebb fekszenek, hemzsegek nyaranta a gyógyulást kereső magyaroktól. *Radegund*-ban, *Kalten-Leutgeben*-, *Gräfenberg*-, *Kreuzen*-, *Eggenberg*-ben *Vöslau* és *Reichenau*-ban nyáron át a magyar szó az uralkodó. A magyarok által sűrűn látogatott *Wörishofen*, hová a durván empirikus kuruzslónak, *Pater Kneipp*-nak *torturjait elszenvedni annyi hiszékeny, egészségével könnyelműen játszó ember tódul, nem méltó arra, hogy e komoly gyógyító helyekkel egy sorba állítsuk.*

Marillavölgyet kivéve, hazánkban nincsen speciálisan, csakis a hidegvízgyógymódnak szolgáló, alkalmas helyen fekvő, zárt s ezért a szigorú beteg-fegyelmre alkalmas, czélszerűen berendezett gyógyhely.

A tiszta hévízű *Tobelbad*, *Neuhaus*, *Römerbad*, *Gastein*, *Teplitz-Schönau* fürdőkkel equivalens *Stubnya* és *Daruvár*, a Nagy-Várad mellett lévő *Szt. László*, *Keszthely-Hévíz*, *Rajecz-Teplíc*. Ugyanilyen hatásúak a földes hévízek: *Széklenó*, a budai *Sáros-fürdő* stb. A Bécs melletti *Badent*, *Aachent* helyettesíthetik: *Herkules-fürdő*, *Trencsén-Teplíc*, *Pöstyén*, *Margitsziget*, *Császár-fürdő*, *Lukács-fürdő*. A mi a sósforrásokat illeti, töményebb sósvizünk lenne ugyan elég, jól berendezett gyógyfürdők azonban őszintén szólva, egy sincsen. Az erdélyi *Maros-Ujvárt* fekvése, *Visaknát* pedig fákat nem tűrő talaja fosztja meg a jövő garanciáitól.

A szénsavas fürdőkkel bíró *Homburgot*, *Pymontot*, *Schwalbachot*, *Marienbadot*, *Franzensbadot* jól pótolhatják *Buziás*, *Tarcsa*, *Lubló*, *Előpatak*, *Tusnád*, *Borszék*. S végül a külföld számos fürdőhelyein alkalmazott lápfürdők hatásait tökéletesen elérhetjük a lápfölddel rendelkező *Alsó-Tátra-Füreden*, *Borszéken*, *Buziáson* stb.

Szilvassy János dr. a borszéki fürdő kitűnő orvosa «Az erdélyi, nevezetesen a borszéki Lobogó-fürdők élettani hatása» című értekezésében észleleteire támaszkodva a Lobogók élettani hatását a következőkben foglalja össze: A Lobogók erőlyesen izgatják a központi idegrendszert; általuk néhány másodperc alatt a test felületéről a vért nagy erőlyel biztosan és tartósan a belső szervek felé terelhetjük. A Lobogók által nagyfokú, intenzív és tartós bőrreakciót idézhetünk elő; mint erőlyes hőelvonók, nagyban gyorsítják az anyagcsere forgalmát, módosítják a légzést és érverést, egy időre felfüggesztik a bőr elpárolgását, majd edzőleg hatnak az idegrendszerre. A lobogók ezek szerint erőlyesebben hatnak, még mint a tenger is, bár ehhez talán a legközelebb állnak, s a hullámcsapást némileg pótolja a Lobogók vízének folytonos mozgása.

«A magyar ásványvizek kezelése és kiállítására» című előadásában e sorok írója a helyes ásványvíz-kezelésről értekezik. A helyes kezelési eljárásoknak egész a legapróbb részletekig menő követésében van valamely

összetételre nem épen közönséges víz hírnévre vergődésének, elterjedésének titka. Ezeknek az eljárásoknak és az ásványvizek tetszetős kiállításának általánosítása szolgáltatta ugyanis a leghatalmasabb impulzust a külföld ásványvíz-iparának felvirágzásához. A helyesen kezelt vizek összetétele majdnem teljesen összevág a források üde vizével. Így a ki borszéki, répáti, Baross, vagy előpataki vizet hozat haza a kereskedésből, az tényleg azt a kellemes, a szénsavas gyöngyöktől buzogó, kristálytisza vizet élvezi, mely messze Erdély bércei között a kútból előtör.

Köztudomás szerint hazánk ásványvizekben nemcsak rendkívül gazdag, de vizei annyifélék, hogy mi a külföldnek a karlsbadit és marienbadit kivéve egyetlenegy vizére sem vagyunk utalva. A 7 millió palaczk forgalmú giesshübli, a krondorfi, bilinivel egyenlő értékű *legalább is 50 van* hazánkban. Ilyenek a kászón-jakabfalvi, répáti, zajzoni, bodoki, luhi, szolyvai stb. A 16 millió palaczk forgalmú «Apollinaris» pótolható a borszékiével, az erdővidéki Barros-forrás vizével, a borhegyivel, a *Salvator*-ral stb. A 3^{1/2} millió forgalmú seltersi, a gleichenbergi, az emsi pótolható a kovásznai, sztojkaí, radna-szentgyörgyi és dombháti vizekkel; a schwalbachi, pyrmonti az előpatakiival, a borszéki Kossuth-tal, a homoródival, a radna-borberekivel, a korondival; a pülnai, saidschützi keserűvizek a budaiakkal, a szt.-jakabival, a tűrivel stb.

A mult esztendőben mintegy 6 millió palaczk került forgalomba a budai Hunyadi János keserűvízből, az erdélyrészi ásványvizekből pedig, mint az erre vonatkozó adatokat folyóiratunk 100. lapján részletesen felsoroltam, mindössze 6.197,559 palaczk fogyott el. Tekintve azonban ásványvizeink nagy számát, e palaczk-számot könnyű szerrel meglehetne kétszerezni. Hanem a nagy konkurrenzia, a bor drágulásával az élvezeti vizek forgalmának itt-ott csökkenése daczára, vizeink forgalma általában emelkedik.

Bolemán István dr. kir. tanácsosnak «Magyar fürdők látogatottsága az utolsó három évben» című értekezésében rendkívül érdekes adatokat olvashatunk a magyar fürdők látogatottságára vonatkozólag, de nagy kár, hogy ez adatok a *fürdő-tulajdonosok megmagyarázhatalan indolenciája* folytán nem teljeseek. Legtöbb vendége volt Herkulesfürdőnek 7019, legkevesebb Bajmócnak 25. Ezeren felül való forgalom 14 fürdőben volt. A vendégek száma Herkulesfürdőben 7019, Trencsén-Teplíczen 5025, Pöstyénben 3482, Balaton-Füreden 2893, Tusnádon 1275, Borszéken 1128, Kovásznán 1005, Előpatakon 841, Báznán 545 volt.

Hankó Vilmos dr.

Paget János Esq. életírata. Irta Kovács János Kolozsvár 1893. 8-r. 16 l. (Paget remek fametszetű arcképével, melyet Morelli Gusztáv jeles fametzőnk készített.) Egy született angol, de szívvel-lélelkel derék magyar ember emlékének emel *Kovács* János unitárius tanár szép emléket a f. év nyarán kiadott csinos kis füzetében, mely angol nyelven is megjelent s melyet annyival inkább ismertetünk, mivel Pagetben hazarészünk egyik legigazibb barátját és ismertetőjét vesztettük el.

A Paget-család — Kovács János szerint — norman eredetű, s a XIII. században költözött át Franciaországból Angliába. A Pagetek földbirtó-

kosok voltak, az volt Paget János is, és az Paget Olivér, jelenleg szőkefalvi (Kis-Küküllőmegyei) nagybirtokos és magyar állampolgár, fia a ma is élő Paget Arthurnak, János testvér-öccsének.

Paget János 1808-ban született Anglia Thorpe Satchville nevű falujában, Leicester megyében. Tanulmányait a York-College-ban 1823—1826-ik folytatta, s az edinburghi egyetemen végezte be. Az orvos-tudori diplomát kitűnő eredménnyel nyerte meg, de mint gyakorló orvos nem működött. Tanulmányai bevégezése után Párisban tanulmányozta a kórházakat, hol egy a koleráról írt kitűnő értekezésével első díjat nyert. Később olaszországi tanulmányútjában véletlenül megismerkedett báró Wesselényi Polixénával, kit nőül is vett. Innen kezdődik Paget magyarországi szereplése, mely áldásthozó volt az unitárius egyházközönségre, magasztos és nemes Magyarországra s különösen az erdélyi részekre, s mely büszkébbé tehetette az angol nemzetet is, mely Pagetet szülte.

Itthon 1835-36-ban beútaza Magyarországot s 1839-ben egy két kötetes illusztrált művet adott ki útjáról »Hungary and Transylvania« czímen, ajánlván művét rajongásig szeretett fennkölt szellemű nejének. Paget e művéről örömmel és hálával kell megemlékeznünk, azért is, mert olyan viszonyok között jelent meg, mikor nagy szükség volt rá. Azon időben az utazás, melylyel ismereteit szerezte, rendkívül nagy fáradsággal és sok akadályjal járt, de ő nem kímélte magát, csakhogy az a föld, mely új hazája lett, mely őt szeretettel ölelte keblére, minden ízében ismert legyen szülőföldje előtt is. Tanulmányútjában kiterjeszté figyelmét állami, vallási, politikai és társadalmi életünk minden ágára s különösen a közgazdasági viszonyokra, melyeket éles bíráló tehetséggel s nagy előszeretettel írt meg. Műve 1842-ben német nyelven is megjelent Lipcsében s ezután foglalkoztak hazai lapjaink s akkor élt nagyjaink is e művel. Hazánkról a művelt külföldnek olyan téves fogalmai voltak abban az időben, mintha csak Afrika belsejében éltünk volna. A »művelt« német írók, különösen a minket olyan nagyon szerető bécsiek terjesztették a legképtelenebb híreket rólunk és Paget műve egyszerre világosságot terjesztett szét, eloszlatván a balhiedelmeket. S ez neki nem is lehetett bajos, mert személyes ismeretség fűzte gróf Batthyány Lajoshoz és gróf Széchenyi Istvánhoz, kiknek révén megismerkedett a magyar nemzet politikai életrevalóságával, irodalmával, melyek nagy művében karakterisztikusan domborodnak ki.

Házassága után Gyéresen telepedett meg, hol minta-gazdaságot te-remtett. Az 1848—49-iki szabadságharcz Bem oldala mellé szólítja, hol vitézsége és bátorsága által nemzetünk ragaszkodását és szeretetét még jobban kiérdemelte. A függetlenségi harc lezajlása után nejével Angliába menekült, honnan csak 1855-ben tért vissza Gyéresre, hol az oláhok pusztításai után újból kellett rendeznie gazdaságát.

Az 1855-iki év óta az erdélyi részekben előfordult közérdekű intézmények létrehozásában aztán élénk részt vett szóval is, tettel is. Az »Erdélyi Pincze-Egylet«, az »Erdélyi Gazdasági-Egylet« benne tevékeny hasznos tagját fájlalja. Rendkívül sokoldalú munkásságának elismerése volt az is, hogy koronás királyunk a *II. oszt. vaskoronarend*-del tüntette ki, tulaj-

donosa lévén a »francia becsületrend keresztje«-nek is. De kiváló hálára kötelezte le maga iránt Paget a magyar unitáriusokat is.

A vallásos érületnek, a hitnek, a buzgóságnak is fényes bizonyítékait mutatta Paget. Neki köszönhető, hogy az angol unitáriusok élénk összeköttetésbe léptek a magyar unitáriusokkal. Ő volt a lelke, megteremtője annak, hogy most is állandóan: egy unitárius papjelölt a jelenleg Oxfordban működő »Manchester New College«-ban az anyagi gondoktól teljesen mentve, tisztán az angolok áldozatkészségéből tanulhatja, hallgathatja a hitet, lelket nemesítő theologiai tudományokat. Ez alapítványt 1860 óta többen élveztek, köztük maga Kovács János is, ki most azzal róttá le Paget irántiháláját, hogy angolul is megírta az életrajzát s így Angliában és Amerikában is olvashatják az érdekes füzetet, mely oly szép kiállításban jelent meg Ajtai K. Albert nyomdájában, hogy az angolok is nagy elismeréssel nyilatkoztak róla. Paget lelkes felhívásának volt eredménye az a tekintélyes összeg is, mely 1857-ben az unitárius vallást és a vallásközönség által fenntartott tanodákat válságos helyzetből megmentette. Ugyanis a bécsi kormány meghagyta az unitáriusoknak, hogy ha tanodáikban a tanárok számát meg nem kétszerezik s fizetésüket nem javítják, bezáratja az iskolákat. E szorongatott helyzetből az akkori unitáriusok gyűjtéséből teremt százezer forint szabadította meg a vallásközönséget, mely összegben benne van a Paget kérésére a »Brit és külföldi Unitárius Társulat« által gyűjtött 13.000 forint is.

De boldog családi életét a sors súlyos csapásokkal látogatja meg. Két fia volt, mindkettőt korán elveszítette. Paget áldásteljes életét 1892 április 10-én végezte be 84 éves korában Gyéresen, s hamvai fölött — melyek a kolozsvári temetőben porladoznak — a magyarság gényusa, karöltve az Unitáriusok hálájával öröklik.

Egy minden tekintetben derék, munkás ember életét írta meg Kovács János, rajongó szeretettel emlékezőn meg a nemeslelkű emberről, ki életében mindig csak jót tett, s kinek keze után áldás fakadt. Kegyeletes munkát végzett Kovács János ez életrajz megírásával, mely halhatatlanságot szerzett hazánkban a Paget-névnek és tiszteletet az írónak.

Chambly.

Torda. Aranyösszék, Toroczkó magyar (székely) népe. Néprajzi tanulmány. Irta *Jankó* János dr. A magyar földrajzi társaság kiadása. Budapest, 1893., Révai Leo bizománya. 294. lap, X táblával. Ara 3 frt.*)

Már többször volt alkalmam kifejezni azt a tényt, hogy alig van a történeti kutatásnak olyan tere, mely a művelt közönség közreműködésére annyira rászorulna és mely a dilettantizmusnak, mystifikáczióknak annyira ki volna téve, mint ép az ethnográfia, a népisme egyáltalában. A ki a maga tisztelt, becses nevével a nyomdafestéket megszagoltatni, a saját nevében »nyomtatásban« gyönyörködni akar, felcsap ethnográfusnak. Csak-hogy ezt a passziót nem igen lehet a kanapén heverve, szivarozva kielé-

*) *Jankó* János nyár folyamán megjelent művének lapunk 112. lapján kilátásba helyezett bővebb ismertetését az alábbiakban közöljük. *Szerk.*

gíteni, mert az ethnográfusnak dolgoznia kell, még pedig nemcsak erdőn, mezőn, hanem még ott is, hol más ember gyermeke múltat, a korcsmában, falusi lakodalmakon, keresztelésen, temetésen »dolgoznia« kell, azaz szemlélnie, gyűjtenie kell, hogy aztán a nyert anyagot lelkiismeretesen összeállítsa. Ehhez persze arra való természet és szerfelett nagy türelem kell, melylyel nincs mindenki megáldva. Nem csoda, ha nem igen adja valaki rendszeresen e mesterségre a fejét, főleg ha »ethnográfus« *egyelőre* úgy is lehet valaki, ha otthon teljes kényelemben íróasztala mellett gyárthatja a »néphagyományt.« Csak az a baj, hogy az ilyen hamisított néphagyományt minden valódi ethnográfus, ki évek hosszú során tanulmányozta a néplelket, csakhamar felismeri.

Annál inkább örvendhetünk, ha hazai tudományosságunk úgyis szűk körében oly ember támad, ki a magyar nép ethnográfiai vizsgálatával mintegy rendszeresen igyekszik foglalkozni és eddigelé, még pedig aránylag a lehető legrövidebb idő alatt — kutatásának egy részét két vaskos kötetben bocsátotta nyilvánosságra. Kolozsvár és Torda vidékén ép úgy ismeri a nép »Jankó úrfit,« mint Kalotaszegen vagy Aranyosszéken. Ő való di »ködelőttem-ködutánnam« ember. Ma a Nilus deltáját tanulmányozza Afrikában, holnap Aranyosszéken ethnográfizál; aztán a Balatont kutatja, vagy a Bihar-hegységben mászkál, majd pedig valami világvárosban a földrajzot tanulmányozza. S a mi több, mindenről nemcsak tárczákat ír, hanem vaskos könyveket is. Ez az a mit első nagyobb szabású művének, a »Kalotaszeg magyar népé«-nek megjelenése óta néhány bírálója úgyszólván aggodalomkeltőleg szemére hányt. S ime válaszul rá a fent jelzett művet bocsátja közre.

Tény, hogy sokoldalú, tehetséges író, ki ügyesen lerázta magáról az iskola porát, tovább tanult és megnősült s mint családapa tovább tanul, kit nem igen hányt-vetett az élet, hanem mint a ki nem járt göröngyös úton, mintegy a vágtyól ingerelve, néprajzi tanulmányokra adta magát. A »Kalotaszeg« című munkájának bírálói napi rendre tértek műve felett; hogy mit fognak »Aranyosszék«-ről mondani, azt majd meglátjuk; annyi bizonyos, hogy utóbbi munka meglehetősen haladást jelez Jankó néprajzi tanulmányainak folyamában.

E könyv nyolcz részre oszlik, úgy mint: Topographiai határelnevezések; a népesség elemei; anthropológiai adatok; lakóház, ruházat, táplálkozás; a nép foglalkozása; lakodalmi, keresztelési és temetkezési szokások; babonák; népköltési adatok és végül mintegy kilenczedik fejezetül: ábramagyarázat.

Az első részben egy kis »földrajzi bevezető« után 40 lapon a topográfiai határelnevezéseket sorolja elő különböző csoportokban. A csoportosított anyag bővebb a telekkönyvek és katasztrális térképek anyagánál. S hogy a községek határneveinek ilyen összegyűjtése, azok népies és tudományos magyarázata mily haszonnal jár, azt nekünk Jankó maga megmondja (7. lap) egyes korábbi bírálóinak idevágó megjegyzéseire czélozva: »A határelnevezések, nem tekintve azt, hogy összegyűjtésük *majd mindenkor javítja a katonai térképfelvételek hibás névanyagát*, megvilágítják a nemzetiségi és részben a régi birtokjogi viszonyokat; analógiájuk, megalkotásuknak hasonlósága vagy éppen egyformasága az ethnographiai össze-

tartózás egyik legélénkebb jelét szolgáltatja; új elemekkel felfrissítik földrajzi műszótárt, valamint *gazdagítják a magyar nyelv szókincsét*. . . I szempontokból tehát Jankó e fejezettel nem végzett haszontalan munkát. A 38. lapon a katonai térkép általa észrevett hibáit külön jegyzékben állítja össze, mely szerint nemcsak számos helynév szerepel a katonai térképen hibásan, hanem pl. a Kövend melletti »Kurtató« hely 1 km-re délebbre teendő.

A második rész rövidke »történelmi bevezető« után, táblázaton adja a népesség szaporodását, s a családneveket. Nemcsak statisztikai adathalmaz ez, hanem genealógiainak is beillenek, melynek e téren a kutató nagy hasznát veheti. Ilyen táblázatok összeállításában Jankó nagy mester. A harmadik rész anthropológiai vizsgálatokat és méreteket tartalmaz; 83 egyént vizsgált és mért meg, melyek mindegyike Jankó szerint »egy a viszonyok szerinti ősi családot képvisel;« hanem tudnunk kell, hogy »a vidéket különösen 1848 óta elárasztott keverék jövevény elem a mérésekből teljesen kimaradt.« Nagy adathalmaz a harmadik rész is, melyből következtetéseket Jankó levonni nem mer. Tiszta magyar típusra vizsgálat és méretek alapján e keverékvidéken nem lehet következtetni. Jankó úgy látszik nem vette észre, hogy ama táblázatban, melyet a megvizsgált egyénekről közöl, 2–3 oláh nevű is fordul elő.

A negyedik és ötödik rész talán az egész könyv legkimerítőbb része. A ház beosztásánál, szerkezetében, a nép foglalkozásánál, a gazdasági eszközöknél a különböző népies mesterszavakat adja. A 197. lapon a torozskói bányász-szótár összeállításával a magyar népies nyelv ismertetéséhez tetemesen hozzájárult.

A könyv többi részeiben láthatjuk leginkább azt a különbséget, mely a »Kalotaszeg« cz. munka és jelen mű közt meg van. Míg az eddig közölt anyag, kivéve az anthropológiai méreteket, jegyzők és papok lajstromaiból összeállítható, a most közölt fejezetek saját szemlélődésen, saját gyűjtésen alapúlnak. A lakodalmi, keresztelési és temetkezési szokásoknál szerző nagyon helyesen kihagyta a sok hiábavaló, majdnem mindenütt egy kaptára szabott, kántor-csinálta dikciókat, s a helyett inkább magát a szokásos eljárást állítja elének. De itt is csak a külső szokásokra szorítkozik a néplélek ama rejtett kinyilatkozásait, mint pl. az új asszony termékenységre, leendő jólétére stb. vonatkozó számos babonából sajnos egyetlen egyet sem említ; a halotthoz fűződő számos babonákat szintén nem ismeri. Legtöbb adatot közöl még a boszorkányokról, de ugyancsak keveset »betegség elleni kuruzslásból« és a »vegyes babonákból« holott ép e kétből a figyelmes kutatónak lépten-nyomon kínálkozik egy egy értékes adat. Lehetetlen is *tizenegy hét alatt* oly munkához adatot gyűjteni, mely csak egyetlenegy falu ethnográfiáját és ethnológiáját minden irányban felkarolhatná; még kevésbé oly nagy területet átkutatni, mint a melyet Jankó tizenegy hét alatt bejárt. Legalább egy félévet lakva e területen, bizonyára terjedelmesebb és jobb munkát végzett volna. A munka tehát sok irányban hiányos, de egészben véve hasznavehető, s örvendenénk, ha minden magyar vidékről ilyen munkát bírnánk. !

Wislocki Henrik dr.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az E. K. E. a kereskedelmi miniszternél.

A Kárpát-Egyesületnek Budapesten időző elnökségi tagjai, u. m. *Bethlen* Bálint gróf elnök, *Radnóti* Dezső titkár, *Kolbenheyer* Bertalan jegyző és *Herrmann* Antal dr. választmányi tag decz. 11-én déli 1 órakor tisztelegtek a magy. kir. kereskedelmi miniszternél, ki a küldöttséget a képviselőház miniszteri szobájában fogadta. Gróf *Bethlen* Bálint, a küldöttség vezetője mindenekelőtt köszonetét fejezte ki a miniszternek az egyesület iránt eddig tanusított érdeklődéséért és támogatásáért, aztán kifejtvén az egyesület rendkívül fontos kulturális és közgazdasági céljait, kérte, hogy jövőre az egyesületet még nagyobb támogatásban részesíteni kegyeskedjék. *Lukács* Béla m. kir. keresked.miniszter e beszédre körülbelől ezeket válaszolta: «Örömmel fogadom az E. K. E. tisztelegését, mert céljait magam is fontosaknak tartom. Eddig is kiváló érdeklődéssel kísértem az egyesület eleven és tevékeny működését. Ugy vagyok meggyőződve, hogy az ilyenmü egyesületek közt különösen az erdélyrészinék van legtöbb szüksége a társadalom és esetleg a kormány támogatására. Igérem is, hogy amennyiben lehetséges, örömmel fogom az egyesület kéréseit teljesíteni, hiszen magam is erdélyi vagyok és ott születtem a zalatna-abrudbányai gyönyörű vidéken és mindig sajnálattal néztem, hogy azok a páratlan természeti szépségek a közjó javára kiaknázatlanul hevernek. Ismétlem, a lehető meg fogom tenni, csak kérem az egyesületet, hogy tovább is azzal a lekese-déssel buzgólkodjék és munkálkodjék a mivel eddig már szép sikereket ért el. A küldöttség vezetője azután bemutatta a küldöttség tagjait, kikkel a miniszter szives hangon beszélgetett az egyesület feladatairól és örömet fejezte ki, hogy a decz. 10 iki gyűlésen a *székes-fővárosi* osztály is megalkult.

Testvérisülés Brassóban.

A «*Siebenbürgischer Karpathen-Verein*» brassói osztályának ez év nov. 4-én szombaton a «Központi szálloda» nagytermében tartott kedélyes estélye újabb alkalom volt arra, hogy a száz turista-egyesület és az E. K. E. brassói legifjabb osztálya között kölcsönösen óhajtott és ápolt barátságot és egyetértést újból kifejezésre juttassa és még szorosabbra fűzze. Az új osztály képviselői szép számban jelentek meg a testvér-egyesület estélyén, s oly szíves, meleg, barátságos fogadtatásra találtak, a milyent még a kedvező előjelek után sem vártak. *Römer* Gyula leányiskolai igazgató, a «*Siebenbürgischer Karpathen-Verein*» brassói osztályának elnöke, a műsor megkezdése előtt rövid beszédet tartott. Üdvözölte a megjelenteket és különösen az E. K. E. brassói osztályának szép számban megjelent képviselőit, mint a legszívesebben látott vendégeket. Üdvözli őket, mert céljuk közös; szép vidékünk természeti szépségeit feltárni és ismertté tenni és tudja, hogy e cél elérésére egyesült erővel, egyetértve, egymás iránti baráti, testvéri indulattal viseltetve fogunk haladni. A jelenlevők hangos «Hoch!» kiáltásai közt élteti a testvérosztályt s annak megjelent képviselőit.

selőit. Előadás alatt és után a két egyesület tisztviselői víg poharazás között beszéltek meg a két turista egyesület ügyeit, az együttműködés módjait s e megbeszélésből egy egész kis program domborodott ki. A S. K. V. elnöksége pedig meghívta ez alkalommal az új osztály tagjait az u. n. «Turisten-Abend» czímen, rendes helyiségükben hetenként tartatni szokott barátságos összejövetelükre is. Maga az estély műsora is igen változatos és érdekes volt. Derék városi zenekarunk játszott töltségszokott praecizitással és nagy zenei tudással előadott darabot. Közben Schnell Károly dr. szavalt el egy hatalmas megrázó költeményt oly sok gyakorlatról és nagy képességről tanuskodó művészettel, mely bár mely hívatásos recitatornak becsületére vált volna. Kifejezésteljes erőhangja, mely a hevesebb indulatok kitörésénél megrázó erővel hatott lebilincselő arczjátéka, mindez közrejátszott arra, hogy a közönség feszült figyelemmel hallgatta, és élénken megtapsolta az előadót. Második kedélyes szavallatával gondoskodott azonban arról is, hogy a «Hexenlied» hatása alatt elborult kedélyeket földidítsa. Egy férfinquartet adott elő azután több szép dalt és a Zelenka-család művészi czitera-játéka szórakoztatt még a közönséget. Végezetül táncmulatság zárta be a kedélyes estélyt, melyen azután az E. K. E. tagjai szintén karöltve lejtettek a Siebenbürgischer Karpathen-Verein szép női közönségével. z. j.

BCU Cluj / Central University Library Cluj EGYESÜLETI ÉLET.

Az E. K. E. központi választmánya.

Érdekes tárgysorozata volt egyesületünk f. évi nov. 12-én, vasárnap délután 2 órakor lefolyt választmányi gyűlésének melyen a választmányi tagok is szép számban jelentek meg. A gyűlést Bethlen Bálint gróf, orsz. képviselő, elnök vezette, ott lévén a tisztikarból Radnóti Dezső titkár, Veress Endre szerkesztő, Kolbenheyer Bertalan, Várady Aurél és Kúti István jegyzők, Nedoroszték János ellenőr, a választmányi tagok közül Kuun Géza gróf Emke-alelnök (Maros-Németi), Gáspár János Alszó-Fehérmegye t. főjegyzője (N. Enyed), Szádeczky Lajos dr., Márki Sándor dr., Lőte József dr., egyetemi tanárok, Hóry Béla árvaszéki elnök, Mannsberg Sándor báró, Sz. Szakáts Péter az »Erdélyi gazdasági egyesület« titkára, Merza Gyula, Vikol Simon Herepei Iván stb.

A gyűlés elején elnök bejelentvén, hogy Guzmán János ó-radnai kohó- és bányászati főnök a napokban ünnepelte tisztviselőségének 25 éves jubileumát, indítványozta, hogy egyesületünk buzgó osztályelnökét és a radna-borbereki fürdő tisztviselői igazgatóját, ki hazafias munkálkodásával sokszorosan lekötelezte az egyesületet, táviratban üdvözölje a választmány. Az indítványt a választmány éljenzéssel fogadta és távirat elküldését elhatározta.

Következett Radnóti Dezső titkár havi jelentése, mely szerint a lefolyt hóban az egyesület két osztálylyal szaporodott meg, a brassó- és szilágyvármegyei osztályokkal. — A taggyűjtés igen kedvező volt, mert kb. 200 új tag jelentette belépését a katonatisztek köréből 20 tag lépett be. Szász-Régen város 100 frt segélyt szavazott meg, Szilágyvármegye pedig 3 évig 10—10 frtot. A belügyminiszter az egyesületnek

ama szándékát, mely szerint az ezredéves kiállításon Erdély ásványvizeit, fürdőit és nyaraló-helyeit bemutatni akarja, lehető figyelemben fogja részesíteni és fürdőink érdekében tervezett kiállítást az egyesület dicséretreméltó törekvésének számba vételével fogja előmozdítani és megkönnyíteni. A radna-borbereki fürdő érdekében több fontos ismertetés történt. *Zichy* Mihály festőművésznünk felkérte, hogy szimbolikus tagsági-igazolványt rajzoljon. — A kolozsvári vendéglőkben, szállókban stb. fizető pincésér-számlák osztatnak ki az egyesület hirdetésével. A számlákat a Gombos és Sztupjár nyomdász-czég 25.000 példányban ingyen bocsátotta az egyesület rendelkezésére. — A maros-tordamegyei ösztály felszólított, hogy tisztújító közgyűlését tartsa meg. — A törvényhatóságokhoz a helynevek helyesbítése végett körirat küldött szét. — Az iroda forgalma általában élénk volt és az ügyvezető alelnök távollétében az ügyeket gróf *Kornis* Viktor alelnök látta el. — A választmány a jelentést örveudetes tudomásul veszi.

A tisztikari tanács nevében előterjeszti a titkár a *fürdők gyógyító hatása* statisztikai adatainak beszerzéséről szóló indítványt. E szerint az összes erdélyrészi fürdőkhöz kérdőívek bocsátatnak ki, melyek az illető fürdőorvosok által töltendő ki. A kérdések ezek lennének: 1. A betegség neve, mely ellen a fürdőt használták. 2. Allandó és ideiglenes fürdővendégek száma. 3. Hányan használták a fürdőt (ásványvizet) gyógyító célból? 4. Ez utóbbiak közül hány gyógyult, javult, vagy nem gyógyult meg? 5. A fürdő-kúra átlagos időtartama. 6. Milyen a főkúra? Fürdő- vagy ivókúra? Az ívekhez útatítás is van csatolva, mely szintén ez ülésben állapított meg. A kérdés különben a marosvásárhelyi fürdőkongresszus határozata gyanánt terjesztett elő és megokolása, valamint az útatítás és kérdőívek megszerkesztése a *Bikfalvi* Károly dr maros-újvári fürdőorvos érdeme. — A választmány beható vita után elfogadta az előterjesztést és megbízta az elnökséget, hogy az íveket ennek megfelelőleg bocsássa ki

A választmány korábbi határozata következtében *Kozma* Ferencz kir. tanfelügyelő indítványára kérdés intéztetett a m. kir. földmivelésügyi miniszterhez és Csíkvármegye törvényhatóságához, hogy a *Szent-Anna-ló* körül levő erdőket a pusztulástól védelmezzék meg, mert e világhírű természeti szépség nemsokára elveszti ékeségét képező lombdíszt. A miniszter lekötelező gyorsasággal intézkedett ez ügyben. Csíkvármegye közigazgatási bizottságát, hogy az erdőhasználatok foganatosításánál a megállapított feltételek megtartására a legszigorúbban ügyeljen fel Lázárfalva községet pedig, mint a szóban forgó erdők birtokosát, újólaj is figyelmeztette, hogy az engedélyezett fahasználatot csak a kezeléssel megbízott m. kir. erdőtiszt által személyesen kijelölt területen gyakorolhatja. Intézkedett továbbá a miniszter, hogy az erdők használatának végleges szabályozása minél előbb megtörténjék. — A választmány ez intézkedéseket köszönettel tudomásul vette, egyszersmind kérést határozott küldeni Csíkvármegyéhez, hogy a búcsúokat, kirándulókat és pásztorokat ellenőriztesse, mert ezek a szép fenyőfák alá csinálván a tüzet, az egész környező erdő mintegy kiperszelve van.

Ezután jelentést tesz a titkár a helynevek helyesbítése ügyében megindított mozgalomról, a vármegyékhez intézett köriratot több vármegye melegen fogadta. A magyar földrajzi társaság is megismertette a választmány nyal a katonai térképek javításának elveit. — A választmány helyeslőleg veszi tudomásul a tett intézkedéseket és a helyesbítést a legszorgalmasabban folytatni fogja, belevonván a mozgalomba Hunyadmegyére nézve a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat-ot, Udvarhelymegyére *Jakab* Elek orsz. levéltárost és Szolnok Doboka vármegyére nézve *Réthy*

László drt. Ezzel kapcsolatban elfogadta *Gáspár* Jánosnak amaz indítványát, hogy katonai térképeken az idegen nevek is magyar ortografiával írassanak.

A *brassovármegyei osztály* alakulásáról szóló jelentést általános éljenzések közadta elő a titkár. A választmány öröndetes tudomásul vette, hogy e fontos ponton oly szépen és lelkeítő hattással folyt le a gyűlés. Meleg köszönetet szavaz az előkészítésért *Bodó* Sándor kir. ügyésznek, *Zakariás* János dr szerkesztőnek és a gyűlés vezetéséért *Harmath* Lajos dr. ügyvédnek, valamint hazafias örömmel és köszönettel értesült, hogy a szász Kárpát-Egyesület brassói osztálya mily baráti és testvéri szeretettel fogadta az alakulást. Egyben megerősíti az osztály ügyrendjét és intézkedett a szükséges jelvények és alapszabályok kiadása iránt.

Szintén hasonló örömet keltett a *Szilágyvármegyei osztály* megalakulása, melyet egyesületünket *Veress* Endre szerkesztő képviselte. Az alakításért itt *Szikszay* Lajos kir. tan. alispánnak szavazott a választmány köszönetet. — Mindkét új osztályunkról lapunk más helyén részletes tudósítás olvasható.

Az *Országos balneológiai egyesülettel* való kapcsolat ügyében elfogadtatott a tisztikari tanács javaslata, hogy a két egyesület választmányába az illető egyesület képviselőjét beválassza.

A Jókai Mór jubileumot rendező bizottság felhívására a Jókai műveire szóló gyűjtőív köröztetni fog és e mellett a választmány, tekintettel, hogy Jókai írta le legszebben, legbajosabb nyelven Erdély természeti szépségeit, *Jókai* Mórt egyhangulag és lelkes közfelkiáltással *tiszteleti tagnak* való megválasztása fogja a közgyűlésnek ajánlani.

A titkár javaslatára a kereskedelmi miniszterhez kérés intéztetik, hogy kirándulások alkalmával vasúti kedvezményben részesítse az egyesületet.

Végül az erdélyrészi forgalomba bocsátott ásványvizekről egy pontos kimutatás készítését mondja ki a választmány, hogy a külföldről és az anyaállamból kérdezőknek egy-egy ilyen kimutatást lehessen küldeni. Egyben az összes ásványvizekből minta-küldeményeket kér be és összegyűjti a fogyasztásra vonatkozó statisztikai adatokat.

*

Nyomban a székes-fővárosi osztály megalakulása után, azaz december 14-én *Feilitzsch* Arthur báró alelnök vezetése alatt a központi választmány is ülésezett. Iken voltak *Sándor* József tiszteleti tag, *Deáky* Albert jogtanácsos, *Radnóti* Dezső titkár, *Beregszászy* László pénztáros, *Veress* Endre szerkesztő, *Nedoroszléh* János ellenőr, *Eöry* Ernő és *Szekula* Ákos számvizsgálók, *Várady* Aurél, *Kuti* István és *Kolbenhayer* Bertalan jegyzők, *Baróti* Jenő, *Szádeczky* Lajos dr., *Gáman* József dr., *Vikol* Simon *Merza* Gyula, *Kántor* József, (Gyalu) stb., választmányi tagok.

A titkár jelentésében különösen kiemelte, hogy: a lefolyt hó egyesületünk történetében a legnevezetesebb volt. Bevittük — úgymond — zászlónkat az ország szívébe, hol azt diadallal és dicsőséggel hordoztuk meg. — Mint öröndetes tényt jelenti tovább, hogy Brassó város 100 frttal alapítóink közé lépett. — Csik-Szereda város pedig 5 évre 10 frtot, Deés város szintén 5 évig 10 frtot szavazott meg. Kolozsmegye megtagadta kérésünket. — A belügyminiszterhez felirtunk a katonai térképek helyes írása ügyében. — Az olvasókörökhöz most megy szét a felhívás, mit a mult gyűlés elhatározott. A fürdő-statisztika kérdő ívei szétküldettek, s a válaszok igen pontos adatokkal már érkeznek. — Torda-Aranyosm alispánja intézkedett, hogy az ottani tagoktól a tagdíjak beszédessenek. — Vágó Bertalan, a ki a keresk. min. által az erdélyi részek természeti szépségeinek lefényképezésére van kiküldve, felkeresett és

megigérte, hogy a felvételekből egy példányt egyesületünknek is felajánl és a szebb vidékeket óhajtásunk szerint a saját programján kívül is kész lefényképezni. E végett számára egy úti programot dolgoztunk ki. — A M. T. E. Tátra osztályának elnökével Döller Antallal többször levélbelileg érintkeztem. E régi turistánk igen érdeklődik egyesületünk iránt és több praktikus javaslatot terjesztett elő, melyeket annak idején a választmánynak előkészítve bejelenteni fogunk. — A decz. 9-én tartott orsz. értekezleten, mely a múzeumok és könyvtárak ügyében a D. K. E. által hivatott össze, 3 taggal megjelentem és így igyekeztünk a tagok közt propagandát csinálni annak az eszmének, hogy a törvényhatósági múzeumok természetrajzi, néprajzi és turistasági jelleggel is birjanak. — Brassóm. osztályunk nov. 18-án, s decz. 2-án szép választmányi gyűlést tartott, melyen mint a mi osztályunknak is választmányi tagja *Römer Gyula* terjesztette elő a munkaprogrammot. Az osztályba újabban *Maurer Mihály* főispán, *Zay Adolf* és *Fillsch József* városi képviselők is beléptek.

A pénztari jelentés szerint az okt. havi bevétel 259 frt volt. A titkári jelentést a választmány helyeslőleg veszi tudomásul.

Ezek után szintén a titkár terjeszti elő a jelen füzetünk más helyén egész terjedelmében olvasható jelentéseket a kereskedelmi miniszternél tett tisztelegés eredményéről, valamint a székes-fővárosi osztály megalakulásáról, melyeket a választmány örömdetes tudomásul vett. A helynevek helyesbítése ügyében beérkezett vármegyei válaszok az illető megyei osztályokhoz tétetnek át.

A marostordamegyei és fogarasmegyei osztályok megalakításával választmány a titkárt bizza meg.

A közgyűlés napját 1894 jan. 12-ére d. e. 10 órára tűzi ki a választmány, mely még több apróbb ügyet intézett el.

—zső.

*

Központi választmányunk decz. 28-án d. u. 4 órakor ismét rendkívüli választmányi gyűlést tartott *Feilitzsch* Arthur báró ügyvezető-alelnök vezetése alatt. A gyűlésen ott voltak Sándor József tiszt. tag, Száde czky Lajos dr. osztályelnök, Radnóti Dezső titkár, Nedoroszték János ellenőr, Kolbenheyer Bertalan jegyző, Gazsi József, Langay Oktáv, Herepei Iván, Hegyesy Vilmos, Kántor József (Gyalu), Márki Sándor, Merza Lajos, Merza Gyula, Vikol Simon stb. választmányi tagok

A gyűlés elején ügyvezető alelnök bejelentette az elnöki teendőkre nézve az alelnökök történet megállapodást, mely szerint az egyesület ügyeinek intézésére ügyvezető alelnököknek szabad kezet ad. Választmány e megállapodást jegyzőkönyvbe igatja.

Ezután előterjesztett a szebenmegyei osztály alakulására vonatkozólag Papp György választmányi tag jelentése, melyben értesíti az egyesületet, hogy Szebenvármegye területéről 33 új tag jelentkezett és hogy az alakuló gyűlés már megtartható. Választmány a jelentkezett tagokat örömmel felveszi és kimondja, hogy a szebenmegyei osztály alakuló gyűlését 1894 január 14-én d. u. 3 órakor a vármegyeihez nagyteremben tartja meg. A gyűlésre képviselőül kiküldi *Feilitzsch* Artúr báró alelnököt, *Szádeczky* Lajos dr. osztályelnököt, *Radnóti* Dezső titkárt és *Kolbenheyer* Bertalan jegyzőt.

Ezzel kapcsolatban kijelentetett, hogy a fogarasmegyei osztály megalakítása szintén elő van készítve. Tibáld Mihály kir. járásbíró a szükséges tagokat összegyűjtötte és f. hó 26-án előkészítő bizottsági gyűlés is tartatott. Választmány ez osztály alakuló gyűlését január 15-ére tűzi ki és a képvisellel szintén a fenti tagokat bizza meg.

Ugyancsak *Papp György* választmányi tag jelentése szerint a *bécsi osztály* is legközelebb megalakulhat. Választmány erre nézve kimondja, hogy a taggyűjtés érelyesen tovább folytatandó.

Általános eljenzések közt olvastatik fel ezek után *Hieronym Károly* belügyminiszter ismeretes levele, melyben az egyesületnek társadalmi mozgalmáért köszöntött szavaz és melyet *Szádeczky Lajos* dr. mint a kolozsmegyei osztály elnöke terjesztett be. A füzetünk más helyen közölt levelet örvendetesen vette tudomásul a választmány.

Több apróbb ügyet intézett el még a választmány, mely után *Feilitzsch Arthur* br. alelnök megköszönvén a tagok részvételét, felkérte hogy a január 12-én d. e. 10 órakor tartandó közgyűlésen minél nagyobb számban megjelenni sziveskedjenek.

A gyűlés az elnök éitetésével oszlott szet.

—zső.

Az E. K. E. kolozsmegyei osztálya.

Az E. K. E. kolozsmegyei osztálya f. év okt. hó 27-én d. u. 6 órakor az egyesület titkári hivatalában *Szádeczky Lajos* dr. elnöklete alatt fontos választmányi gyűlést tartott, melyen jelen voltak: br. *Mannenberg Sándor* o. alelnök, *Márki Sándor* dr., *Radnóti Dezső*, *Kolbenheyer Bertalan*, *Váradi Aurél* és *Gámán József* dr., titkár.

Elnök az ülést megnyitván, üdvözlí a választmány megjelent tagjait és felemlíti, hogy a nyári idény alatt az osztály működése nem szünetelt; több kirándulást rendezett, tagjai több kiránduláson vettek részt, s ezek közt legkimágaslóbb, legemlékezetesebb a Hideg-Szamos és Reketó völgyébe rendezett, mely alkalommal a nagyszámu társaság jelenlétében, az anyaegyesület központi képviselői közreműködésével megtörtént a *Bethlen-, Béli- és Somkereki-sziklak* ünnepélyes felavatása, melyről részletes ismertetés olvasható az »Erdély« idei évf. aug. havi számában. Örömmel jelenti az elnök, hogy a *Dunky-fivérek* az E. K. E. fényképészei, egyesületünk iránt ismételten szívességet tanúsították, midőn a szikla-keresztelési ünnepélyen megjelenve ott több sikerült levételek készülték s úgy ebből, mint a minket megelőzőt Vasvári-ünnepélyről tett levételeikből szép fényképgyűjteményt ajándékoztak az osztálynak; elnök kiegészíti e jelentését azzal, hogy ünnepélyünkkel a budapesti lapok is foglalkoztak, s a »Vasárnapi Ujság« hasábjain képekkel illusztrált leírás is jelent meg róla. Az elnöki jelentés örvendetes tudomásul lőn véve és a *Dunky-fivéreknek* a választmány elismerő köszönetét nyilvánítja.

Elnök indítványozza, hogy az osztály által rég tervbe vett »*Kolozsvári és Kolozsmegyei kalauz*« kiadása ügyében az osztály képviselőségeket kérjük fel, hogy szolgáltatassák be a kerületükre vonatkozó statisztikai anyagot, úgyszintén az osztálytagok közül is felkérendők az arra hivatottak a szerkesztésnél leendő közreműködésre. — A »*Kalauz*« szerkesztése az elnökség további figyelmébe ajánlatik és kapcsolatban ezzel az elnökség megbízást nyer, hogy a »*Kolozsvári és Kolozsmegyei kalauz*« kéziratát áttekintés végett *Petrán József* szerkesztőtől mielőbb szerezzé be; egyúttal útastija a választmány a szerkesztő-bizottságot, hogy a *Kalauz* esetleg a maga erején is, de mielőbb sajtó alá rendezze, hogy az a tavaszra okvetlenül megjelenhessen.

Elnök javaslatára elhatározza a választmány, hogy okt. 28-án d. u. 1/3 órakor a kányafői messzelátóhoz — hová az osztály padokat is állíttatott — egy szűkebb-körű kirándulást rendez és örömmel veszi tudomásul, hogy e szép helyünket mind-

inkább számosabban látogatják meg. — Így a napokban a kereskedelmi akadémia benlakó növendékei közül 112-en nézték meg azt a gyönyörű kilátást, mely onnan kinálkozik, és nagyon ajánlatos dolog, hogy a sok alföldi s dunántúli fiatal megismerje városunk kies pontjait s teleszívja magát a jó erdélyi levegőből néhány órán át. A vezető tanár *Hangay Oktáv* alelnökünk odakünn játékosan is rögtönzött az ifjakkal s atlétai mérkőzésekre ösztönözte 50 vármegye ifjú sarjait. E mérkőzéseknél díjakat nyertek: *Hübner József* (Székesfehérvár), *Kallini Victor* (Göde), *Lévay Zoltán* (Mihályfalva), *Österreicher Géza* (Nagyvárad), *Toperczer Ernő* (Deés), *Schwimmer Károly* (Temesvár), *Köhler Gyula* (Vaál) tanulók.

Titkár bejelenti, hogy *Hangay Oktáv* o.-alelnök úr a »Kányafői messzelátó« rendbehozatala, ott padok felállítása és utak készíttetése által felmerült 6 frt 25 krnyi költségének megtérítését elengedte, illetőleg ez összeggel kiegészítette a már erre a célra megelőzőleg felajánlott 10 frtos adományát. Jelenti továbbá, hogy ugyancsak az o.-alelnök úr a következő könyveket: 1. *Illustrirter Führer im oesterreichischen Alpengebiete*; 2. *Illustrirter Führer durch die Ost-Karpathen*; 3. *Baedeker's Mittel-Italien*; 4. *Führer durch Triest*; 5. *Grotte e caverne di Adolfo-Badin*; 6. *Städte-Bilder: Graz*; 7. *Klagenfurt und der Wörther See*; 8. *Innsbruck*; 9. *Eisenerz* — az osztálynak ajándékozta azon öhajtsással, hogy legyen ez kezdete a kolozsvármegyei osztály létesítendő »*úti-könyvtára*«-nak — Titkár jelentését a választmány örömmel veszi tudomásul, a nagylelkű adományért ajándékozó — alelnök úrnak hálás köszönetét nyilvánítja, s ezt vele külön jegyzőkönyvi kivonatban közli. Egyúttal magáévá teszi a felvetett eszmét s felkéri alkalmas módon az osztálytagokat, s az ügypártoló tagtársakat, hogy úti-könyveiket ajándékozzák az osztálynak.

Radnóti Dezső, központi titkár jelenti, hogy az egyesületi *hirdető-táblák* egy része készen van, de nagy méreteik miatt nem alkalmazhatók bármely házra, s ez okból néhány kisebb méretű táblára is szükség lesz, melyek már megrendelvék. — A választmány ezt tudomásul veszi és megbízza az elnökséget, hogy a táblák kifüggesztéséhez szükséges engedélyt a kiszemelt és arra alkalmas házak tulajdonosaitól eszközölje ki. Ezzel a gyűlés 7 órakor feloszlott.

*

Az *E. K. E. kolozsvármegyei osztályának* választmányára *Szádeczky Lajos* dr. elnöklété alatt decz. 12-én d. u. 5 órakor a központi iroda helyiségében ismét közérdekű gyűlést tartott. Mindjárt első sorban igen élénk eszmecsere keletkezett az osztályt már régóta foglalkoztató kolozsvármegyei és Kolozsvár városi *kalauzkönyvek* szerkesztése felett, mely turisztikai művek megírásával egy az osztály választmányának kebeléből kiküldött szerkesztő-bizottság bízott meg. Tekintve a tavaly épen a kiadni szándékolt kalauzok javára az idén is egy felolvasással és hangversenynyel egybekötött tánczestély rendezését határozta el. Az estély a nagy bőjt elejére van tervezve és a tánczmulat-ágot megelőző programmpontok minél változatosabb összeállításával már is behatóan foglalkozik a választmány. A szépen látogatott gyűlés esti 7 órakor oszlott szét.

Szádeczky Lajos dr.,

elnök.

Gámán József dr.,

titkár.

Az E. K. E. szilágyvármegyei osztálya.

— Alakuló közgyűlés f. év okt. 25-én. —

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület célja az erdélyi részek természeti szépségeit feltárni s minden irányban megismertetni. E tekintetben már igen erős alapokon szervezkedett, s működését most mifelénk, az egykori erdélyi vármegyére is kiakarván terjeszteni, az egyesület nemes céljait ismertető felhívásra, s külön megkeresésre, vármegyénk alispánja megindította a mozgalmat az E. K. E. szilágyvármegyei osztályának megalakítására. S az ügy iránt oly általános volt az érdeklődés, hogy már e hó 25-ikén az alakuló közgyűlés is megtartható volt.

A vármegyeház díszterme melletti tanácsteremben tartott közgyűlés lefolyásáról következő tudósítást adhatjuk.

Az összehívott értekezletet *Szikszai* Lajos kir. tanácsos, alispán nyitotta meg, s annak célját krbl. a következő szavakkal vezette be:

„A mi hazánk meg van áldva természeti szépségekkel, úgy hogy e tekintetben szinte páratlan a kontinensen. Van itt minden a mi a szemlélő figyelmét leköti, a tudóst megragadja és a költőnek szárnyat ad.

A történelem oda tapadt minden röghöz, mesés, csodás alakjaival s a hegyek így még ismeretlen múlt emlékeit emelik kőpánczélós gerinceiken. A magyar mégis közönyös hazája ezer szépségeivel szemben és szórakozni *külföldre* jár. Ez egyszerű és természetes magyarázatát leli ama körülményben, hogy a közvetlen közelben lévő érdekességeket — mivel azok minden pillanatban és mindegyre elébe törnek — észre sem veszi. A mi előtte mindennapi, közönséges, azt megcsodálja a külföldön, s talán egyszerűbb alakban, mert az neki újdonságot képez. Olyanok vagyunk mi, mint a gyermek, a ki drága szülői házából minden perczben a szomszédba szokik, hol a látott dolgok előtte érdekesebbek, mivel nem az ő tulajdonát képezik. Erről azonban le kell szoknia a magyar embernek, hogy pénzét itthon költse el, szépségekben a külföldi turista-vidékekkel vetélkedő helyeinken. Erre akar minket a hazafias működésű E. K. E. szoktatni, hogy első sorban saját hazánkat és bércezes szép hazarészünket ismerjük meg és kedveltessük meg másokkal is. Támogassuk hát mi is a mi turista-egyesületünket nemes törekvésében itt vármegyénkben, hol még sok természeti szépség és történeti nevezetesség kínálkozik a feltárára és ismertetésre.“

E lelkes szavakra, felhívá a megjelenteket, hogy a tanácskozás folyamára elnököt és jegyzőt választanak, mire elnökül *Szikszai* Lajost, jegyzőül *Boér* Miklóst egyhangúlag kikiáltották.

A megválasztott elnök felhívására, a központ képviselője *Veress* Endre részletesen megismertetvén az egyesület céljait, alapszabályait, törekvéseit és eddigi sikeres működését, az értekezlet általános lelkesedéssel magáévá tette az ügyet. Erre az elnök konstata, hogy a jelenlévők és a már eddig aláírt tagok száma meghaladja az alapszabályszerűleg megkívánt harminczat — az osztályt megalakulnának nyilváníta. Elnöklő alispán felhívta aztán a gyűlést a tisztikar megválasztására, s mivel határozottan kijelentette, hogy ő előrehaladt korára való tekintettel semminemű hivatalt el nem vállal, ajánlatára megválasztott elnökül *Zeiler* Károly pénzügyi igazgató, kinek tevékenysége előre is biztosítja az osztály sikeres működését. Alelnökké *Balásy* Miklós mérnök, *Benkó* Gábor tanár, jegyzőkül *Boér* Miklós és *Unger* Geiza, titkáruul *Székhely* Ödön, pénztárossá *Both* István, ellenőrré *Bazala* Béla, jogtanácsossá *Kis* József kir.

alügyész, osztályorvossá *Berger János dr.*, választmányi tagokká: *Matolcsy Károly, Kürthy János, Petri Mór, Kiss Emil, Dózsa Elek, Bikfalvi Albert, Török István, Dózsa János dr., Uy Bálint és Balogh Győző* választattak meg.

Sziksai Lajos kir. tan. alispán sikert kíván a megalakult osztálynak, s óhaj-tását fejezte ki, hogy első sorban a Meszes-hegység »Észak« nevű pontjára irányítsa figyelmét, hol nagyon érdemes lesz mielőbb messzelátó-tornyot építeni, mert oly nevezetes pont a távolra való látást illetően az egész kontinensen csak hat van.

Zeiller Károly megválasztott elnök üdvözölte a megalakult tisztkart, melynek feladata lesz a tél folyamán szélesebb körben megismertetni az egyesület céljait, a jövő évi turista-idényre pedig ügyrendet és rendszeres munkaprogrammot kidolgozni.

Végül még *Veress Endre*, a központ képviselője olvasta fel a gyűlés folyamán érkezett sürgőnyt, melyben az E. K. E. elnöke *Bethlen Bálint gr.* és titkára *Radnóti Dezső* a központ nevében a következő szavakkal üdvözlik az alakuló gyűlést: »Szilágyvármegyei osztályunkat a megalakulás fontos pillanatában a legmelegebben üdvözöljük s munkálkodásához kitartást kívánunk.« S ezzel az emlékezetes gyűlés véget ért.

b. m.

Az E. K. E. brassóvármegyei osztálya.

— Az 1893. évi október hó 29-én tartott alakuló közgyűlés. —

Emlékezetes napja volt Brassó város és megye lakosságának és főképp magyar-ságának ez évi okt. hó 29-én. Emlékezetes napja nemcsak azért, mert egy nemes cél, egy hazafias eszme újból egyesítette Brassó magyarságát, hanem főleg azért, mert e napon újabban is kifejezésre jutott a brassói magyarság és a szászok közötti barátságos viszony, kifejezésre jutott oly módon, hogy annak üdvös hatása még csak ezután lesz igazán érezhető.

Az »Erdélyrészi Kárpát-Egyesület« brassói osztályának megalakulása ugyanis nemcsak Brassó magyarsága minden osztályának élénk részvétele mellett történt meg hanem képviselve volt az alakulásnál a szász »Siebenbürgischer Karpathen-Verein« brassói osztálya is és mind a két részről olyan nyilatkozatok történtek, hogy az állandó békés egyetértés és az üdvös, eredményes együttműködés teljesen biztosítva van.

Hú történetét akarván adni folyóiratunkban a megalakulás fontos mozzanatának és előzményeinek, lehetetlen, hogy a közgyűlés lefolyásának ismertetése előtt (teljesség kedvéért) ne közöljük az alábbi lelkes sorokat, az ügyet meleg figyelemmel kísért »Brassó«-nak a közgyűlést megelőző nap megjelent 107. száma vezércikkéből, melylyel ügyünket támogatta:

„Mikor ez év január havában először merült fel a nyilvánosság előtt, a kolozsvári központ választmányi üléséből szóló tudósításban az E. K. E. brassói osztálya megalakításának terve, a „Brassó“ örömmel üdvözölte azt; részletesen indokolta a megalakítás szükségességét és azt, hogy ez osztály megalakítása az egész megye, s az összlakosság valódi érdeke, érdeke nemcsak kulturális, de anyagi szempontból is. — Így írtunk akkor:

„Brassóban már régóta fennáll és dicséretesen működik a „Siebenbürgischer Karpathen-Verein“ brassói osztálya, melynek több mint 300 tagja van; s közöttük igen nagy számmal magyarok is.

Ezt az egyesületet, annak vezetőségét, tevékenységét dicsérnünk szükség-e-len, mert alkotásaik eléggé dicsérik önmagukat.

Ha tehát itt, Brassó megyében, mi magyarok E. K. E. osztályt akarunk léte-síteni, első feladatunk az, hogy a már létező egyesülettel karöltve, annak szelle-mi s erkölcsi támogatását megnyerve, fogjunk munkához.

Meg kell győznünk őket arról, hogy alakítandó egyesületi osztályunk nem ellenük kíván működni, hanem velük karöltve, mellettük kíván haladni

Czélunk közös! Feltárni, hozzáférhetővé tenni, megismertetni Brassóvár-megye turisztikai szempontból nagyjelentőségű, gyönyörű vidékeit, felébreszteni és fejleszteni vármegyénk lakosságában, a természet felséges szépségei iránti szeretetet, s ezáltal nemesíteni lelküket, emelni műveltségüket. Megyénk páratlan szépségű vidékeit megismertetni nagy Magyarország lakosságával s a külföld turistáival Brassó és Brassó vidékét állandóan és folyton fokozódó mértékben a turisták otthonává tenni, s ezáltal is emelni vármegyénk s a vidék lakosságának értelmi színvonalát, s állandó keresetforrást nyitva számára, anyagi helyzetét is: ezek a czélok közések, ezek az ő czéljaik, s ezek lesznek a mi czéljaink is.

De kérdezhetnék ők: hogy ha czélunk közös, mi szükség a külön szervez-keedésre. a külön alakulásra: miért nem csatlakozunk egyszerűen hozzájuk?

A válaszzsal sem késünk: A magyarság által létesítendő E. K. E. osztály a vármegye lakosságának egy más körét lesz hivatott és képes az ügynek meg-nyerni, oly körét, mely eddig ez ügygel nem törődött, s melyet az ügy érdek-körébe vonni csak a magyarság vezetőinek fog sikerülni; s ennek is csak úgy, hogy ha külön egyesületté alakulva, önállóan szervezi az egyesületet. Az egyszerű csatlakozás által sem érdekelt, sem lelkesedést nem tudnánk az ügy iránt ébresz-teni; s vesztené a mozgalom intenzívításban

Ha azonban épen az ügy érdekében a szervezkedés külön is fog történni. a működés, a tett terén egymás mellett, egymást támogatva, kell haladnunk és fogunk haladni, amennyiben természetesen ez rajtunk áll.

E kérdés helyes eldöntése leendő az alakulás és a későbbi működés egyik legfontosabb feladata

Az azóta eltelt háromnegyed év s az előkészítés közben szerzett tapasztatok, még jobban meggyőztek bennünket akkor elfoglalt álláspontunk, akkor nyilvánított nézetünk helyességéről

Azóta tapasztaltuk, hogy Fogarasban a S. K. V. képviselői és a mi egye-sületünk vezetői között a legszebb egyetértés, meleg rokonszenv nyilvánult. A közös cél, a már több ízben nyilvánult kölcsönös rokonszenv indította az „Erdély-részi Kárpát-Egyesület“ központi vezetőségét arra, hogy szívélyes hangu levélben hívja meg a S. K. V. brassói osztályát az E. K. E. brassói osztályának alakuló közgyűlésére.

Hisszük és meg vagyunk győződve arról, hogy a szász turista egyesület-brassói osztálya készségesen és örömmel enged a szívélyes meghívásnak és meg fog jelenni, illetve képviseltetni fogja magát az újonnan létesülő testvéregyesület közgyűlésén, és nem versenytársat, hanem pályatársat lát az új osztályban. Hisz egy hazának vagyunk fiai, egy városnak, vármegyének lakói; czélunk közös: hazánk, megyénk, városunk felvirágoztatása, lakói jólétének emelése, önmagunk-nak nemes örömeik, felvidítő szórakozások szerzése. Az a czélunk, hogy ebben a hazában boldogul éljünk; e czélt pedig csupán egymást megértve, egymással kar-öltve érhetjük el, egyesülve abban a magasztos törekvésben, hogy a köznek, vá-roսunknak, vármegyénknek, édes hazánknak használjunk!*

S most lássuk a közgyűlés lefolyását. Délelőtt 11 órakor a »Brassói Magyar Kaszinó« tágas terme megtelt a brassói osztály tagjaival, kik emelkedett hangulatban beszélnek az osztály leendő feladatairól. A szász S. K. V. képviselőjében Alesius

Oszkár városi tanácsos, a brassói osztály alelnöke, Kamner Gusztáv tanár, az osztály titkára és Schmidt Károly dr. ügyvéd jelentek meg. A vidékről is többen voltak jelen: Csipkay János főerdész Sepsi-Szentgyörgyről, a Háromszék megyei osztály alelnöke, Orlovsky Gyula kir. erdész Zernestről, Grünfeld Mór kir. járásbíró Zernestről, Tompa Sándor vármegyei ispán, Koós Ferencz kir. tan. nyúg tanfelügyelő, Rombauer Emil főreáliskolai igazgató, Bodó Sándor kir. ügyész, Sebesi Gyula, Fellner Lajos osztály-mérnökök, Bartha Gyula m. kir. erdőfelügyelő, dr. Gencsi Endre törzsorvos, Skita Mihály kir. járásbíró, Lakatos Kornél zárdafőnök stb.

Bodó Sándor kir. ügyész, mint az alakulás előkészítője, üdvözlí a megjelenteket, s köszönetet mond az élénk érdeklődésért. Ő az E. K. E. által megbízotván a brassói osztály megalakításával, a szükséges előkészítő lépéseket megtette s most a közgyűlésnek bemutatva a központ küldöttjét Radnóti Dezső titkárt, a közgyűlés élénk éljenzése között felkéri őt, hogy a közgyűlés előtt a megalakulás célját és módoszatait adja elő.

Radnóti Dezső mindenekelőtt köszönetének ad kifejezést azért a szíves buzgóságért és készségért, melylyel a brassói tagok az E. K. E. ügyét felkarolták. Céljaink — úgymond — ismer tesek és különösen itt Brassóban nem kell egy Kárpát-egyesület feladatait bővebben fejtegetni, mert hisz itt e városban már régóta működik egy derék, érdemes, tevékeny testvér-osztály, mely már megmutatta, hogy mit kell tenni, hogy e vidék természeti szépségei feltárássanak, hozzáférhetőbbé tésessenek, turistaságilag érvényesíttessenek. A mi célunk pedig nem az, hogy e testvéregyesülettel harcra, versenyre keljünk. A célunk az, hogy közös egyetértésben együtt működve feltárjuk Erdélyrésznk szépségeit, azokat megnyissuk, vonzóbbá tegyük, ide vonván e gyönyörű vidékre a turistákat hazánkból s a külföldről egyaránt.

A testvéri viszony eddig is fennállott a két egyesület között. Már Fogarasmegyében kitüntető szívésséggel fogadta a szász Karpathen Verein az E. K. E. küldötteit. Bielz A. Ede, a Karpathen Verein érdemes alelnöke az E. K. E. közlönyében az »Erdély«-ben ismertette a S. K. V. eddigi történetét és működését és a két egyesület között folytonos a barátságos testvéri érintkezés, a minek legfényesebb bizonyosága az, hogy a Karpathen Verein brassói osztálya tagként belépett a Kárpát-egyesületbe s a mai alakuló gyűlésünkön is képviselteti magát. (Élénk helyeslés). Még egyszer üdvözlí a megjelenteket és felkéri Harmath Lajos ügyvédet, hogy az elnöki széket elfoglalni és az alakuló közgyűlést vezetni szíveskedjék

Horváth Lajos az elnöki széket elfoglalva, jegyzőül Molnár Endrét, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig Bodó Sándort és dr. Zakariás Jánost kéri fel Maga részéről is üdvözlí a megjelenteket. A megalakulás, minthogy az alapszabályok szerint már 30 tag alakíthat osztályt, Brassóban pedig már több mint 80 tagja van az E. K. E.-nek kimondható, miért is a közgyűlés éljenzése közt kimondja az E. K. E. brassóvármegyei osztályának megalakulását. Üdvözlí egyszersmind a maga részéről is a »Sieb. Karpathen Verein« megjelent képviselőit is.

Alesius Oszkár városi tanácsos a S. K. V. brassói osztályának alelnöke, (elnök Römer Gyula Brassóból távol lévén, meg nem jelenhetett) mindenekelőtt felolvassa azt a szívélyes hangú átiratot, melyben az »Erdélyrészi Kárpát-Egyesület« a »Sieb. Karpathen Verein« brassói osztályát az alakuló közgyűlésre meghívta; azután így folytatja: »Egyesületünk kiváló köszönettel és örömmel vette a meghívást, s ennek folytán kedves kötelességünknek tartottuk ez alakuló közgyűlésen megjelenni. Legye-

nek meggyőződve, hogy a *testvér-osztály a legőszintébb rokonszenvvel, testvéri és baráti úndlattal fogja az osztály törekvéseit támogatni. Mert daczára annak, hogy a S. K. V. brassói osztálya már 12 év óta fennáll és működik, még nagyon sok teendő vár reánk.* Ama reményben, hogy az alakulandó E. K. E. osztály velünk egyetértésben közreműködve, a reánk váró feladatok megoldását egyesült erővel eszközölhetjük, örömmel üdvözljük a testvér-osztály megalakulását. *Örömmel üdvözljük, mert hisz működésünk a mindnyájunkkal közös hazaszeretelen alapszik. Közös működésünk szép hazánknak válék áldására, s azért még egyszer hangozlatom: Éljen az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület brassói osztálya!*

Lelkes, szünni nem akaró éljenzés követte ezt a beszédet, mely magyar nyelven, szívből jövő lelkesedéssel elmondva, igazi fellelkesítő, gyűjtő hatást keltett.

Ezután az előkészítő bizottság nevében Harmath Lajos ajánlatára egyhangúlag közfelkiáltással a következőkép választott meg az osztály tisztikara és választmánya

Elnök: *Orbán Ferencz*; alelnökök: *Bartha Gyula, Fellner Lajos, Verzár Lukács*, *Gödri János* (Hosszúfalú); titkár: *Molnár István*; jegyzők: *Molnár Endre, Lukács József*; pénztáros: *Förder Sándor*; jogtanácsos: dr. *Zakariás János*; osztály-orvos: dr. *Kecskeméti Zsigmond*. A választmány pedig *Tompa Sándor, Lázár Gerő, Koós Ferencz, Rombauer Emil, Skita Mihály, Moór Gyula, László Gerő, Verzár Móricz*, dr. *Vajna Gábor, Létmányi Nándor*, dr. *Grünfeld Móricz* (Zernest), *Harmath Lajos, Nagy Károly, Wéber Gyula, Windt Lajos*, dr. *Barla Gerő, Ágoston Lajos, Antál János, Krék Arnold, Hoffman Miksa, Orlovszky Gyula* (Zernest), dr. *Papp Árpád, Burján Sándor, Eisner Hugó, Udvarnok István, Borosnyai Dániel, Czinege István, Szabó Lajos*, dr. *Mandl Adolf, Folyovits Miklós, Adler Jakab, Lustig Marczel, Józsa Mihály, Bocskor Ádám, Orbán Pál, Korodi Mihály, Veress György, Bodó Sándor, Walther Béla, Aronsohn Henrik*.

Majd felolvastatván az ügyrend, változatlanul elfogadtattott.

Radnóti Dezső, megemlékezve Bodó Sándor kir. ügyésznek a taggyűjtés és megalakítás előkészítése körül kifejtett buzgó tevékenységéről, indítványozza, hogy a a közgyűlés neki jegyzőkönyvi köszönetet szavazzon. Harmath Lajos ehhez még hozzá fűzi, hogy a közgyűlés szavazzon köszönetet az E. K. E. központjának is, hogy az osztály alakítását kezdeményezte és előkészítette. A közgyűlés Bodó Sándort és az *Eket* éljenezve, elfogadta a tett indítványokat.

Radnóti Dezső indítványozza, hogy miután a »Sieb. Karpathen-Verein« brassói osztálya is tagja az E. K. E.-nek, hogy az együttműködés annál könnyebben eszközölhető legyen, a S. K. V. képviselői is választassanak be a brassói osztály választmányába (s pedig ajánlja *Römer Gyula* elnök és *Alesius Oszkár* alelnök megválasztását. Éljenzéssel elfogadtatván, Alesius Oszkár köszöni a megválasztást és igéri, hogy buzgón fognak közreműködni.

Végül még Molnár Endre jegyző olvasta fel a következő üdvözlő táviratot: »A brassóvármegyei osztály megalakulása alkalmából legmelegebb üdvözlélet fejezi ki és hazafias működéséhez sok szerencsét kíván az E. K. E. kolozsmegyei osztálya« — És ezzel a lelkes hangulatban lefolyt ülés az elnök éltetésével bezártott.

Zakariás János dr.

*

Az E. K. E. brassóvármegyei osztálya első választmányi gyűlését f. évi nov. 18-án tartotta a keresk. akad. tanácstermében. Elnökölt *Orbán Ferencz* A tagok közül megelétek *Koós Ferencz* és *Verzár Lukács* alelnökök, a szász Kárpát-egyesület részé-

ről Römer Gyula elnök és Alesius Oszkár alelnök, ott voltak továbbá Bodó Sándor, Orlovsky Gyula, Letmányi Nándor dr., Grünfeld Móricz dr., Berla Gerő, Nagy Károly, Krbek Arnold, Hoffmann Miksa, Czinege István, Bocskor Ádám, Korodi Mihály, Lukács József jegyző, Molnár István titkár, Zakariás János dr., Ágoston Lajos és Antal János stb.

Elnök az első választmányi gyűlést meleg szavakkal nyitotta meg, üdvözlővén a tagokat és ismertetvén az E. K. E.-nek Brassóvármegyében kínálkozó szép feladatát. Röviden kifejtette azután az osztály jövő tevékenységének programját és a központ köszönetét tolmácsolta a szász Kárpát-egyesületnek. Az elnök előterjesztését élénk éljenzéssel fogadták.

Azután a tagsági díjakra nézve hozott a választmány elvi határozatot, kimondván, hogy az a 118 tag, kik az osztály-megalakulás előtt már tagjai voltak az egyesületnek, az 1893. évre szóló tagdíjat is tartoznak befizetni.

Elnök tudomására hozza a választmánynak, hogy a titkár kíséretében tisztelgett *Maurer* Mihály főispánnál, támogatását kérvén a már megalakult osztály részére. A főispán kijelentette, hogy az osztály eddigi magatartásával nagyon meg van elégedve, és így a sikert biztosítva látván, örömmel lép be a tagok sorába.

Elnök indítványára a választmány egy szűkebb körű bizottságot küld ki, mely az osztály téli és nyári munkaprogramját fogja kidolgozni. Az előbbi főleg a társadalmi érintkezés előmozdítására és az irodalmi munkásságra vonatkozik, az utóbbi pedig a turistaságnak minél szélesebb körben való terjesztésére irányul. A bizottság Orbán Ferencz elnök, Molnár István titkár, Koós Ferencz, Bartha Gyula, Fellner Lajos, Zakariás János, Bodó Sándor, Bocskor Ádám és Verzár Lukács tagokból áll. A bizottság míg csak a programot kidolgozza, minden hét szombatján gyűlést tartand.

Az E. K. E. új osztálya élére szerencsés gondolat volt oly tevékeny férfiut mint Orbán Ferencz választani meg, ki mellett *Molnár* István szintén egyike a legbuzgóbb osztálytitkároknak.

—zső.

Az E. K. E. brassóvármegyei osztályának munkaprogramja.

— Kidolgozta *Römer* Gyula vál. tag, és elfogadtatott a decz 2-án t. vál. gyűlésen. —

Az osztály három irányban fog működni és pedig: társadalmi, turistasági és tudományos irányban. Az első és utolsó cél megvalósítható ép úgy télen, mint nyáron, míg a turistasági munkálkodás természetesen főleg a nyárra szorítkozik.

A *társadalmi tevékenység* rendszeres és havonként, illetve hetenként tartandó összejövetelekben nyilvánul, melyeken felolvasások, előadások tartatnak és az esetleges indítványok előre megvitattatnak. A Sieb. Karp. Verein *Kronstadt*-osztálya által rendezni szokott turista estélyek mintájára tervezett összejöveteleinknek egy meghatározott napra való szorítása nagyon kívánatos, kivált a taggyűjtés szempontjából, mivel előre meg nem határozott napú összejöveteleknél a tagok csekély számban való megjelenése lankadást idéz elő. Ezért összejöveteleink napjauil *szombat estét*, helyiségül pedig az »Európa«-szálló étkező termét tűztük ki.

A társadalmi együttélés élénkítésére a nyár folyamán osztály-kirándulások és nagyobb utazások rendeztetnek; így meglátogatja az osztály alkalmilag a társosztályokat és az erdélyi rész nevezetességeit, mint pl. a maros-újvári sóbányákat, az almási barlangot, Gyulafalvát, a Szt. Anna-tavát, stb. A farsangokon fényes bál rendezendő, melye nek jövedelme turistasági célokra fordítandó.

A *turistasági működést* osztályunk menedékházak építésével fogja megkezdeni. E tekintetben elfogadtatott *Fellner* Lajos alelnök indítványa, hogy a *Csukás* alatt egy

menedékház építtessék még a tavasszal, már csak azért is, mivel vármegyénk magasabb hegységei közül csupán ennek nincs még menedékháza. A költségvetés és építési tervezet 1300 frt költséggel helybenhagyatott. A költségek fedezésére kormány segélyt kér az osztály. Az erre vonatkozó memorandumot küldöttség fogja a kormány nak átnyújtani. — A menedékház a *Teszla*-tetőn épülne 1430 m. magasságban, miálta a zajzoni-fürdő látogatottsága is emelkedni fog, mert e pont könnyen elérhető kiránduló helye lenne a fürdővendégeknek, kik egy menedékház felépítése által gyakori kirándulásokra ösztönöztetnének.

Egy második, ezzel összefüggő feladatunk, a menedékházhoz vezető utakat javítani és színjelzéssel ellátni és pedig két felől: a Kiság patak felől, valamint a Szász-korcsma felől. Fontos még a Komlósról a Tészla-réten álló csúcsra vezető harmadik út megjelölése, mert ez út csakhamar megkedvelnék a fürdő-vendégek és turisták, mivel általa az erdőkben szűkölködő zajzonvölgyi hosszas és unalmas kocsikázás fölöslegessé válnék.

Későbbi jövőnek tartjuk fenn egy menedékház építését a *Klincsura* a Bucsecsen vagy a *Toárka* alatt a Bucsecsen, mivel általa a Törösvárról kiinduló gyaloglók útja megkönnyíttetnék, vagy legalább is megrövidíttetnék. Ép így menedékház építhető a Királykő mögötti *Zenogán* is, s ezáltal megközelíthetőbbé válnék ez a szép csúcs, de főleg a *Krepatura* sziklahasadás, mely regényes szépség tekintetében felülmulja a sokat dicséért *Tordai hasadékat* is.

Tudományos feladata lenne az osztálynak, illetve tagjainak, Borsó vármegyének az »Erdély«-ben való leírása és ismertetése. E végett geológiai és mineralógiai kutatásokat eszközöl, s etnográfiai tanulmányokat tesz. Különösen a *hélfalusi csángók* nyelvét, vallását és viseletét kell alaposan tanulmányoznunk, mert ezekben egy oly sajátos vegyületet birunk, minőt sehol másutt Magyarországon. Fontos feladata még az osztálynak az *ó-toháni* magyarviseletű, de oláhul beszélő lakosságot etnográfiailag ismertetni, épügy a *Barczaságot* is.

A választmány a gyakorlati turista tapasz alatain alapúit munkaprogramm kidolgozásáért jegyzőkönyvileg fejezte ki köszönetét *Römer* Gyuának, ki oly rövid idő alatt feladatának a legszebben megfelelt és a kidolgozó indítványára az elősorolt feladatok sikeres megoldása végett öt bizottságot választott és pedig *vigalmi bizottságot* Zakariás János dr., Molnár István, László Gerő, Fellner Lajos és Molnár Endre tagokból; *kiránduló bizottságot* Bocskor Ádám, Fener Lajos, Förder Sándor, Orlovsky Gyula és Veress György tagokból; *irodalmi bizottságot* Rombauer Emil, Zakariás János dr. Molnár Endre, Koós Ferencz és Nagy Károly tagokból; *építő bizottságot* Fellner Lajos, Gödri János, Orlovsky Gyula és Hoffmann Miksa tagokból és végül *idegen-forgalmi bizottságot* Bodó Sándor, Molnár István, Verzar Lukács, Zakariás János és Bocskor Ádám tagokból. Ez utóbbi bizottságnak feladata leend az idegen magyar kirándulókat útmutatásokkal, tanácsokkal ellátni, vezetőkről gondoskodni, a kirándulókat a szükséges felszerelések beszerzésében útbaigazítani s általában mindent elkövetni, hogy a kirándulók száma növekedjék.

Az E. K. E. székes-fővárosi osztálya.

— Alakuló közgyűlés 1893. decz. 10-én. —

Nagyjelentőségű osztályalakuló közgyűlést tartott az E. K. E. decz. 10-én Budapesten 10 órakor az Akadémia földszinti tanácstermében, hová már a gyűlést

megelőzőleg igen nagy számban gyűltek össze az egyesület fővárosi tagjai, köztük közéletünk több kitűnősége is. Emelte a gyűlés hatását, hogy gr. Bethlen András m. kir. földmivelésügyi miniszter, mint az egyesület tiszteleti elnöke, Bedő Albert miniszteri tanácsossal képviseltette magát, minthogy személyes megjelenését távolléte gátolta.

A jelenlevők közt ott láttuk: Bethlen Bálint gr. egyesületi elnököt, Andrassy Tivadar gr., Esterházi Kálmán gr., Salmen Jenő br., Hegedüs Sándor, Hoitsy Pál, Papp Samu dr., László Mihály, Neumann Ármin dr., Kabos Ferencz, Barcsay Kálmán, Filtsch József, Apáthy Péter országos képviselőket, Bochkor Károly dr., Hegedüs István dr., Bókay Árpád dr. egyetemi tanárokat; továbbá ott voltak még: Benedek Elek, Herrmann Antal dr., Hankó Vilmos dr., Szterényi Hugó dr., lovag Rohlkugel Arnold, Boleman István dr. kir. tanácsos, Papp Ragány János, Lészay Kálmán, Szterényi Jozsef iparfelügyelő, ifj. Horváth Mihály, Marinovich Imre dr., Zakariás Imre dr. (Brassó), Kállay Miklós dr., Környei Ede dr. stb. és még számosan az egyesület tagjai közül.

A testvéregyesületek köréből képviseltették magokat: a Magyar Turista-egyesület, az Orsz. erdészeti Egyesület, a Magyar Athletikai Club, a szebeni szász Kárpát-Egyesület, a Magyar Turista-Egyesület bpesti osztálya, továbbá képviselve voltak még az E. K. E. brassóvármegyei, alsó-fehérmegyei, kolozsmegyei, szilágy-megyei és gyalui osztályai, stb.

Hoitsy Pál orsz. képviselő, mint az előkészítő-bizottság elnöke, a következő, nagy figyelemmel hallgatott beszéddel nyitotta meg a gyűlést:

Tisztelt alakuló közgyűlés! Az E. K. E. czélul tűzte maga elé, hogy megnyitja Erdélyt a turistaságnak. Szép és nemes czél, nagyobb, mint a minőnek első pillanatban látszik. Mert megismertetni a hazai földet, annyi, mint szeretetet csepegtetni a szivekbe a haza iránt. Belföldi utazáshoz szoktatni azt, ki eddig pénzét idegenben költötte, annyi, mint gyarapítani a nemzeti vagyont. A magyar tudni és tapasztalni vágyó nép; mint ilyen, sokat utazik. Európának talán egy népe se többet, kivéve az angolt. Ez is csak azért, mert gazdag s jobban teheti is. A Nilus zuhatagaitól fel egészen az északi fokig, alig van egy-egy szép vidék, történelmileg nevezetes hely vagy muzeum, a hol a tolongó embertömeg közül ki ne hangzanék a hazai nyelvnek édes zenéje. De itthon keveset utazik a magyar. Ritkaság, ha a királyhágón inonni részek lakója, tisztán utazási czélból Erdélybe ellátogat. Pedig természeti szépségek dolgában Európa legszebb vidékeivel megállja az összehasonlítást „a bérczes kis haza”. Tizenöt éve járom e földet s bizonyoságot tehetek mellette. Így itélek nem csak én, így itéltek mind, a kik beutazták s kiknek egy részük bejárta előbb az öt világrészt. Erdélyben azonban ma csak nélkülözések között lehetséges az utazás. A legszebb helyeken jó pénzért rosszul eszik az ember, néha sehogy. Szállást, éjjeli tanyát olyat kap, mely nélküli a kényelemnek azt a minimumát, mely nélkül civilizált ember rosszul érzi magát. A magán vállalkozás ezen nem fog segíteni. Vállalkozó ott üt tanyát, ott építi fel a vendéglőjét, hol megvan már az idegen forgalom, mert ő élni akar s nem nyomorogni. Az idegen forgalom pedig csak ott fejlődhetik ki, hol megvan már a kényelem. Mindegyik a másikra vár; egyik feltételezi a másikat.

A circulus vitiosus e baján akar egyletünk segíteni. Vendéglőket akar segílyezni és fentartani ott, a hol a magán vállalkozás erre képtelen. Menedékházakat épít, ahol messze az emberlakta hely. Utakat csinál, hol előbb csak ösvény létezett; ösvényt vág, hol eddig átgázolhatlan volt a vadon. Két éve áll fent az egy-

let, már is mindenfelé mutatkoznak működésének eredményei. Most nagyobb körben óhajtja működését kiterjeszteni. Érdeklődést akar kelteni az ország szívében, a székes fővárosban. Ez hozott bennünket össze a mai napon. Fogadják, uraim, az előkészítő-bizottság nevében köszönetünket az érdeklődésért, melynek megjelenésük által bizonyosságát adták. Az ülést megnyitom és a jegyzőkönyv vezetésére felkérem *Kolbenheyer* Bertalan központi jegyző urat, a szónokok jegyzésére pedig *Zakariás* János dr. brassói ügyvéd urat és végül felkérem *Radnóti* Dezső központi titkár urat, kit a gyűlésnek ezennel bemutatok, hogy az alapszabályokat vázlatosan ismertesse.

Radnóti Dezső röviden ismerteti az alapszabályokat, kiemelve különösen a cél fontosságát és az eszközöket, melyekkel ezt megvalósítani lehet. Az osztályokra vonatkozó pontokat szintén előadván, kéri, hogy ezek alapján az egyesület székes fővárosi osztálya alakíttassék meg.

Hoitsy Pál bejelentvén a testvér-egyesületek képviselőit, örömmel hozza a közgyűlés tudomására, hogy *Bethlen* András gróf m. kir. földmivelésügyi minisztert *Bedő* Albert miniszteri tanácsos képviseli. Indítványozza, hogy a miniszternek, valamint a testvér-egyesületeknek a képviseltetésért jegyzőkönyvi köszönet szavaztassék. Ezután felteszi a kérdést: kívánják-e a megjelentek a székes fővárosi osztály megalakítását?

Hegedűs Sándor: A magam részéről örömmel üdvözlöm az osztály megalakítását és miután mindannyian egyetértünk az elnök úr által előadottakkal és a hazafias nemzeti cél előmozdítását mindannyian szívből kívánjuk, indítványozom, hogy mondja ki a közgyűlés az osztály megalakítását.

Hermann Antal dr.: Mint ethnografus kíván az osztály alakítása alkalmából egy pár szót szólani. Akkor, midőn mi, innen hazánk fővárosából, nemcsak azért fogunk az erdélyi részekbe leutazni, hogy ott üdüljünk, hogy ottan magunkat szellemileg és testileg felfrissítsük, hanem, hogy oda magunkkal magyar szellemet, magyar kultúrát vigyünk be: akkor el nem mulaszthatom az alakulandó osztály figyelmét arra a körülményre felhívni, hogy akkor, mikor mi, mint turisták, az erdélyi részekbe bemegyünk, ne feledkezzünk meg soha arról, hogy az ottani népeletet a maga zárt, külön köréből kivonni és az általános magyar nemzeti kultúra nivelláló körébe vonni törekedjünk. Csatlakozik az előtte szóló indítványához.

Marinovich Imre dr.: Mint a Magyar Turista-Egyesület képviselője üdvözli az alakulandó új osztályt. A Magyar Turista-Egyesület minden rendelkezésre álló eszközzel örömmel kész közreműködni és támogatni az új osztályt és felajánlja az osztály részére közlönyét, mely készségesen fog az erdélyi részek ismertetésének munkájában közreműködni.

Salmen Jenő báró: A szebeni Kárpát-egyesület részéről megbízatván azzal, hogy az egyesületet az osztály-alakuló közgyűlésen képviseljem, az általam képviselt egyesület nevében az új osztálynak a lehető üdvös sikert kívánok. A szebeni Kárpát-egyesület az egész erdélyi részre kiterjeszti működését. Tizenhárom évi fáradhatatlan működésével uttörő munkát végzett, nem megvetendő sikerrel. Ez a szebeni Kárpát-egyesület az E. K. E.-t mindig üdvözölte valamennyi osztály megalakulásánál és mindig igyekszik a lehető jó egyetértést fentartani. És ez természetes is. Hisz amint *Felméri* Lajos oly szépen megírta, minél szélesebben terjeszti a földben gyökereit a tölgy, annál nagyobbra nő koronája. Mentől jobban megismerjük mi is hazánkat, annál magasabban lobog fel bennünk a hazaszeretet lángja, annál forróbban ragaszkodunk hazánkhoz. (Hosszantartó éljenzés és taps.)

és a feladat, melynek a szebeni Kárpát-egylet működését szentelte, s melynek a mi egyesületünk is működését szentelni fogja, annál nagyobb mérvben fog sikerrel megoldatni, minél szélesebb körben karoltatik fel. Évről-évre szaporodik száma azoknak, akik Budapestről s az ország többi részeiből az erdélyi részt felkeresik. Ez érintkezés által hazánk különböző ajkú nemzetiségei között, egymást megismerve és megbecsülve, megoszlik a félreértés és kölcsönös méltánylás és megértés lép helyébe, melynek nyomába áldás kél, hisz egyaránt, egyesült erővel fogunk működni szeretett hazánk javára. Üdvözlöm az új osztályt. (Hosszas éljenzés).

Elnök a felszólalásokból azt látván, hogy mindnyájan helyeslik az osztály megalakítása eszméjét, ezennel kimondja az „E. K. E. székesfővárosi osztálya” megalakulását és indítványozza, hogy az új osztály elnökévé válaszsza meg *Andrássy Tivadar* grótot, kinek a turistaság s általában az erdélyi részek iránt már eddig is nyilvánított érdeklődése biztosíték, hogy az osztály kítűzött feladatának meg fog felelni.

A közgyűlés egyhangulag *Andrássy Tivadar* grótot választja meg elnöknek, ki elfoglalva az elnöki széket, igéri, hogy tehetségéhez képest igyekezni fog az osztályt virágzásra juttatni. Ezután a tisztikar többi tagjaira nézve tett a titkár javaslatot.

A közgyűlés a javaslatot elfogadván, e szerint a tisztikar a következő:

Társelnök *Bedő Albert*, ügyvezető alelnök *Hoitsy Pál*, alelnökök: *Hegedűs Sándor*, *Hankó Vilmos* dr., *Herrmann Antal* dr., *Erődi Béla* dr.; pénztáros *Nagy Géza*; jegyzők *Jánossy Béla* dr. és *Donogány Zakariás*; jogtanácsosok *Reményi Antal* és *Papp János* dr.; osztály-orvos *Derekassy László* dr.; ellenőrök *Lassner Gusztáv* és *Dévai Szöllősy István*. Választmány: *Fábiny Ferencz*, *Daniel Gábor*, *Concha Győző*, *Benedek Elek*, *Taufer Vilmos* dr., *Jancsó Benedek*, *Lóczy Lajos* dr., *Hegedűs István* dr., *Papp Samu* dr., *Fery Oszkár*, *Handmann Adolf*, *Horváth Gyula*, *Del Medico Agost*, *Szterényi József*, *Tewrewk Emil* dr., *Salmen Jenő* br., *Ilosvai Lajos* dr., *Zech Arnold* báró, *Nagy János*, *Kovács Gyula*, *Bárdossy István*, *Szterényi Hugó* dr., *Bochkor Károly* dr., *Klein Zsigmond*, *Kosztka Árpád*, *Vágó Bertalan*, *Lészay Kálmán*. *Esterházy Kálmán* gr., *Teleky Árpád* gr.

Ezután *Radnóti Dezső* titkár adta elő az előkészítő-bizottság nevében az osztály ügyrendjét, melyet a közgyűlés minden változtatás nélkül elfogadott.

Kolbenheyer Bertalan jegyző felolvassa az üdvözlő sürgönyöket és pedig a Magyar Turista-egyesület Tatra-osztálya részéről *Döller* Antal alelnöktől, ki szép hazánk turistaságának igen fontos terén való működéséhez hazafias szerencse-kívánattal üdvözlő; az E. K. E. brassómegyei osztályától, melyben *Orbán* Ferencz elnök és *Molnár* István titkár a megalakulás feletti örömtől és lelkesedéstől eltevelve, az osztály működéséhez fűzött nagyfontosságú feladatok megoldásához szerencsét és fényes sikert kívánnak; az óradnai osztálytól, melynek nevében *Guzman* János elnök a „székes fővárosi osztály alakítását fontosságánál és nagy jelentőségénél fogva lelkesen üdvözlő és azon reménynek ad kifejezést, hogy az ottani tagok velünk mihamarább összeköttetésbe lépnek és szép vidékünket felkeresni fogják”; a fogarasmegyei osztály részéről *Tibald* Mihály elnök „az alakuló fővárosi E. K. E.-t lelkesen üdvözlő”; a szilágymegyei osztály nevében *Leitner* Károly elnök és *Boér* Miklós jegyző az „E. K. E. fővárosi osztályát ülése alkalmából melegen üdvözlő”; a torda-aranyosmegyei osztálytól *Wolff* Gyula dr. „testvéri üdvözlötletet küld a megalakult fővárosi osztálynak és fényes jövőt kíván”; a gyalui osztály részéről *Ferencz* Gyula elnök és *Kántor* József titkár „Isten áldását kéri az osz-

tály működésére, hogy hazánk szíve fogadja ölelő karjaiba kies, bérczes hazánkat"; a kolozsvári egyetemi osztály nevében *Herepei Iván* titkár üdvözi az új osztályt.

A közgyűlés minden egyes táviratot kitörő éljenzéssel fogad és különösen jó hatást tett a tátravidéki osztály távirata.

Felszólalt még *Esterházy Kálmán* gróf, ki a gyulai osztályt képviselte és *Bedő Albert*, ki az új tisztikar nevében fejezte ki köszönetét és végül *Zakariás János* dr. Brassóból, ki a főváros figyelmét Brassóvármegye páratlan természeti szépségeire hívja fel.

Végül az elnök megköszönvén a valóban nem várt érdeklődést, a gyűlést bezárta.

—zso.

Hivatalos rész

697—93.

XI. 26. szám.

A központ felhívása hazánk olvasó-köreihöz.

Igen tisztelt Elnökség!

F. hó 12-én tartott választmányi gyűlésünk az egyesületi tagok számbavétele alkalmával sajnosan tapasztalta, hogy a hazai olvasókörök, kaszinók és más hasonló társas egyesületek hiányoznak támogatóink közül. Ennek következtében ki-mondatott, hogy külön kéréssel találjuk meg az összes ilyen köröket és egyesületeket, felhíván figyelmüket arra a fontos közzgazdasági és kulturális célra, melynek megvalósítására egyesületünk törekszik és melynek támogatása minden erkölcsi testületnek hazafias kötelessége és feladata.

Ez alapon midőn szerencsések vagyunk céljainkat részletesebben körvonalozó nyomtatott „Felhívás“-unkat ide mellékelni, hazafias tisztelettel kérjük, hogy e „Felhívás“-unkat tagjai körében szíves ajánlásával köröztetni, minél több tag összegyűjtésére hathatósan befolyjni és egyszersmind a körnek, illetve egyesületnek is lehetőleg alapító tagként való beállítására a választmányban megfelelő javaslatot tenni sziveskedjék.

Ismerve a tek. Elnökség hazafias törekvéseit, ismerve a közjó javára eddig is tett fáradozásait, bizalommal hisszük, hogy tiszteletteljes kérésünket készséggel teljesítendi, melynek reményében kérjük a szíves válasznak lehetőleg 1894 évi jan. hó végeig megadását, hogy „Erdély“ cz. egyesületi illusztrált folyóiratunk nyomtatandó példányszáma iránt ennek megfelelőleg intézkedhessünk.

Kolozsvárt, 1893. decz. 15-én.

Bethlen Balint gróf,
elnök.

Radnoti Dezső,
titkár.

Felhívás turista-könyvtár alakítása ügyében.

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület kolozsmegyei osztályá-nak választmányja f. év október hó 27-én tartott gyűlésén elhatározta, hogy a hazai és külföldi városok és vidékek helyi viszonyait és látványosságait stb. tartalmazó útikönyveket, leírásokat, térképeket és hasonló kiadványokat, úgyszintén elsősorban az Erdélyre vonatkozó

könyvészeti irodalmat összeállítja és azokból az *E. K. E. kolozsmegyei osztályának Útikönyvére* címen külön turista-könyvtárt létesít azon célból, hogy az osztálytagok útazásaik és kirándulásaik alkalmával azt igénybe vehessék, illetőleg használatra kölcsönözhessek.

Az eszmét *Hangay* Oktáv alelnök adta, midőn kezdetül 9 drb. útikönyvet ajándékozott az osztálynak. Ez ötletből kifolyólag az *E. K. E. kolozsmegyei osztályának* tagjaihoz és általában az ügy iránt érdeklődő valamennyi tagtársainkhoz azt a tiszteletteljes *kérelmet* intézzük, hogy úgy netalán saját munkáikat, mint a birtokukban lévő és általuk már nem használt útikönyveket és egyéb szakunkba vágó műveket, térképeket stb. szíveskedjenek a jelzett célra osztályunknak ajándékozni. Az áldozat nem nagy a mit hoznak s a nemes és hazafias cél előmozdítása bő jutalmul szolgálhat a nemesszívű adományozóknak.

Szíves ajándékokat elfogad az osztály titkára: Kolozsvárt, Belmonostor utca 12. sz. a. címen.

Az E. K. E. kolozsmegyei osztályának választmánya nevében:

Kolozsvárt, 1893. október hó 27-én

Hazafias tisztelettel

Dr. Szádeczky Lajos,
elnök.

Dr. Gámán József,
titkár.

Sz. 46--1893.

Az E. K. E. kolozsm. oszt. körlevele a kalauz-könyvek ügyében.

Osztályunk f. évi október hó 27-én és december 12-én tartott választmányi ülésein elhatározta, hogy az igen hézaggpótló munkát, a „Kolozsvári Kalauz“-t saját erején megszerkeszti; midőn e határozatot hozta, tette azt azon tudalban, hogy az osztály és választmánya tagjai sorában oly ügybuzgó, érdeklődő és szakembereket számlál, a kik hazafias buzgalommal fognak ez oly rég nélkülözött s immár nagyon szükségessé vált munka létrehozásához vállvetett munkásságukkal hozzájárulni.

A „Kalauz“ főbb rovatai — szerény nézetünk szerint — a következők lennének. Kolozsvár rövid kivonatú története, földrajzi fekvése, topográfiai leírása, építkezés, műemlékek, középületek, egyesületi élet (tudományos, jótékony, társadalmi, sport stb.; közegészségügy, közlekedés (vasút, posta, távirtda, közúti vasút) bérkocsik,) irodalom, (hirlapírás, szakirodalom,) közgazdaság: ipar, kereskedelem, hitel és pénzügy, (kulturintézetek) egyetem, főtanodák stb., (közhivatalok.) A város környékének leírása és megközelítésének módoszatai stb. Egyszóval óhajtanánk turisztikailag tájékozható hasznos, gyakorlati munkát adni a városunkat felkeresendő idegenek kezébe.

Azt a reményt tápláljuk, hogy a lehetőleg a jövő tavaszon közreadandó mű csak úgy létesülhet, ha a t. választmányi tagurak és egyesületünk iránt érdeklődők közreműködésükkel hozzájárulnak a szerkesztéshez, s ezzel legyen szabad tehát hazafias bizalommal felkérnünk a t. Tagtárs urakat, hogy egyik vagy másik fejezet összeállítására, megírására vállalkozni szíveskedjék, vagy jegyzeteit, adatait felvilágosításait, pótló ajánlatait, esetleg már kész dolgozatait az elősorolt fe-

jezetek bármelyikére vonatkozólag, lehetőleg mielőbb, *de legkésőbb 1894 febr. végéig*, osztály-titkárunkhoz (belmonostor u. 12. sz.) eljuttatni sziveskedjék. *) Önálló fejezeteket az illető munkatárs neve alatt adnánk közre. Az ajánlatokat szeretnők már január elején tartandó választmányi ülésünkön bejelenteni.

Kolozsvár, 1893. december hó 14-én.

Dr. Szádeczky Lajos,
elnök.

Dr. Gámán József,
titkár.

*) Mint örömmel értesülünk a kalauz-könyvek szerkesztősége már is többektől kapott ígéretet és vázlatokat egyes fejezetek megírására, néhányan meg be is küldték kisebb-nagyobb közleményeiket.

Szerk.

Bücsú az »Erdély«-től.

Nem is gyanítottam, midőn az »Erdély« szerkesztését átvettem, hogy most, szerencsésen befejezve ez évi folyamunk kötetét, kénytelen legyek megválni folyóiratunktól, illetve lemondani annak további szerkesztéséről. De valóban kénytelen vagyok reá, mert időközben az év folyamán úgy felszaporodtak egyéb teendőim és kötelezettségeim, hogy fizikai lehetetlenségnek tartom a jövőben a szerkesztési teendők sikeres elvégzését. Hát — fájó szívvel bár — megválok az »Erdély«-től, mert nem bírnám elviselni, hogy nagy elfoglaltságomat az »Erdély« érezze meg.

S engedjék meg nekem t. olvasóink ezt a kis önzést. De annyira megszerettem és szeretem az »Erdélyt« melynek felvirágoztatására, s mint ma már *házánk egyedüli turistasági*, honismertető folyóiratának fejlesztésére önzetlenül, igazi ügybuzgósággal és nemes igyekezettel törekedtem, hogy nem hinném, hogy szeretetem és nyilatkozatom őszinteségében kételkednének.

Amennyiben netaláni irodalmi támogatásomra, s egyáltalán munkáságomra alkalomadtán szükség lenne, készséggel felajánlom szerény szolgálatomat, mint közkatona, mint egyszerű munkatárs — de a szerkesztést sajnálatomra továbbra el nem vállalhatom.

Végezetül hálás köszönetet kell mondanom első sorban folyóiratunk kitűnő fődolgozótársainak és rendes munkatársainak, kik *minden tiszteletdíj nélkül* tették folyóiratunkat becses közleményeikkel füzetről-füzetre érdekesebbé és segítették azt elő nagy céljai megvalósításában. Egyúttal kérem őket, valamint összes tagtársainkat és olvasóinkat, tartsák meg a bücsúzó szerkesztőt további jóindulatú bizalmukban.

Kolozsvár, 1893 Szilveszter-napján.

Veress László

Kapható HINTZ GYÖRGY dr. gyógyszerterárában Kolozsvárt.

Meissner gyógyszerész központi szétküldési raktára Pécssett

fizet 100 darab cs. kir. aranyat annak,

a ki hebizonyítani képes, hogy az alábbi elismerő nyilatkozatok

Arany-ér. m.

Arany-érem.

a hirnevés Meissner-félc

TYUKSZEM-TAPASZ

hatásáról, mely legbiztosabb fájdalom nélkül ható szer tyükszem, szemölcsök, bőrkeményedések és minden bőrélősdiek ellen

hamisak, nem létező személyektől, rokonoktól erednek, vagy csak kérelemre lettek rendelkezésre bocsátva

20.000 elismerés az első kilencz hónapban.

LEGUJABB TALÁL MÁNY!

Ez az orvosi rendelvény szerint készített tapasz (tehát nem titkos szer) ment minden ártalmas anyagtól, és ez az egyedüli biztosan ható szer, melylyel a tyükszemfájdalom rögtön csillapítatik, a míg a tyükszemek 3 nap alatt, szemölcsök az arczban és a kezeken 2 nap alatt és bőrkeményések a talpon 8-10 óra alatt a legegyszerűbb alkalmazás mellett (nagyobb mérvű gyaloglásoknál sem alkalmatlan) fájdalom nélkül eltávolíttatnak és orvosi auktoritások nyilatkozata szerint a szenvedő emberiség valóságos kincsének tekintendő. A Meissner gyógyszerész közp. szétküldési raktár Pécssett mindenkinék ki egyenesen hozzáfordul, visszaküldi pénzét, ha ez a tapasz — minden más szert felülmulva — a kellő hatást nem eredményezi.

Küldjőne nekem kérem a mellékelt 2 dollárért Meissner tapaszt, mely a legjobb szer stb. Gallup N.-Mexikó, szept. 1. Gietz Henry.

Miért nincs az ön tapasza itt bevezetve? Küldjőne nekem a mellékelt 1 frt 20 krért Meissner-féle tapaszt stb. — En e tapaszt Insbruckban ismerlem meg. Dreza, aug. 26. Henckel, vasuti-igazgató, sz. k. á.

A mellékelt 1 frt 40 krért kérek Meissner tapaszt stb. Henckel vasuti igazgató figyelmzetelt rá. Dreza, szept. 4. Nebrich, főpolgármester, sz. k. á.

Ila önének itt még raktára nem volna, kérem ez iránti feltételeit. A mellékelt 5 márkáért kérek, de azonnal, Meissner-féle tapaszt. Dreza, Seetrasse, szept. 7. Scheidl Ottó.

Kérek egy doboz Meissner-féle tapaszt, mely évek előtt jó szolgálatot tett stb. M Gladbach, febr. 6. Nacheniusné.

Hol kapható Münchenben a jogosan jónak tartott tyükszem-tapasza? Esetleg kérek 4 dobozzal utánvétel mellett stb. München, márcz. 22. Frickinger Károly, számtanácsos, a bajor király hadügyminist.

... és már hat napi használata után a tyükszemet gyökerestől együtt fájdalom nélkül eltávolíthattam, s most teljesen ment vagyok asoktól stb. Freiburg, (Breisganban.) Harderer Richard, levélhordó, Sedan utca 9.

Ó.-Becsze, 1887. febr. 12. Szelvény 1 frt 15 kr. ... Ehhez járultak gyegetlen fájdalmas tyükszemeim. Önnek szere által elmultak. Jó lélekkel ajánlom bárkinék Kis György dr., kor. ar. érdemker. tulajd.

Nagy-Becszerék, 1887. márcz. 20. Nem vagyok képes Önnek elismeréscmet itt vott Meissner gyógyszerész féle tyükszem-tapasz gyógyító hatásáért kellőkép kifejezni, mert nem csak én, hanem egy jó barátom is tyükszemeit 3 nap alatt fájdalom nélkül elvesztette, a nélkül, hogy mostanáig (4 hó multán) visszaajóttek volna. Tisztelettel Medgyesi Lajos.

Kassa, 1887. máreuzis 16-án. Tyükszemeimre használtam a Meissner-féle tapaszt, melyet Wondraschek úr gyógyszerterárában vásároltam és pedig igen jó eredménnyel. Talpamon volt néhány tyükszem, melyek évek óta sok fájdalmat okoztak. Három napig hagytam rajtuk a tapaszt, aztán meleg lábvizet vettem, mire a megfehéredett bőrből, úgy mint valami dugassocékat húztam ki a megszabadult tyükszemeket. Tisztelező Holenauer Ignáz dr.

Mindenhol kapható a gyógyszerárakban; kizárólag Meissner gyógyszerész tyükszem-tapasza, kérendő és minden másféle határozottan visszaszántandó. Ara dobozunkért 60 kr., kettős doboz (leiszor oly nehéz rucakak, mint a dobozban 1 frt, három doboz vételnel 1 frt 65 kr., három kettős doboz 2 frt 75 kr. A tapasz árának és 15 kr. postadíjnak előleges beklütésénél (1-10 drb) portmentétesen vagy utánvétel meg. küldetik meg.

Kérelem.

Az E. K. E. a turistaság és erdélyi honismertetés körébe tartozó munkákból a tagok használatára szakkönyvtárt óhajt összeállítani. Tisztelettel felkérjük tehát tagtársainkat s az ügy iránt érdeklődőket, hogy úgy saját (Erdélyre) vonatkozó munkáikkal, mint szakunkba vágó egyéb művekkel, térképekkel stb. melyeket folyóiratunkban ismertetni fogunk — könyvtárunk gyarapításához hozzájárulni szíveskedjenek.

Erdély legteljesebb *Baedecker*-e, az *Emke Úti-kalauz* folytonos tökéletesítésére akar az »Erdély« alkalmat adni; kérjük tehát olvasóinkat, szíveskedjenek szerkesztőségünkkel (*Veress* Endre címén, Nagy-útcza 34. a.) a kalauzra vonatkozó minden észrevételüket közölni, hogy azokat esetleg nyilvánosságra hozva, emeljük a kalauz mostani kiadásának használhatóságát és előkészítsük a javított és bővített második kiadást.

Gyűjtsünk tagokat!

Közel ezer taggal kezdte meg egyesületünk nyilvános pályáját és működését, a mi eddig — hála tagtársaink buzgóságának — ma már szinte megkétszereződött. Lelkesítő szép szám ez, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, melyek előttünk állanak. Kérjük tehát buzgó tagtársainkat, terjesszék körükben továbbra is egyesületünk eszméjét és szerezzenek annak híveket a társadalom minden köréből, kik úgy anyagiilag, mint szellemileg támogassák egyesületünket nagyfontosságú céljai elérésében. Ha minden tagunk *legalább csak egy új tagot* jelent be és szerez egyesületünknek, anyagi erőnk megkétszereződik és működésünk már is nagy mértékben meg van könnyítve. S hogy egyesületünk céljait sikeresen megvalósíthassa, az főleg turista-tagtársaink fáradhatatlan buzgóságától és lankadatlan lelkeségétől függ!

~~■~~ Az »Erdélyrészi Kárpát-Egyesület« tagja lehet minden hazarészünk iránt érdeklődő és ügyünket támogató hazafi, honleány vagy testület. Az alapító tagok egyszersmindenkorra 30 frtot fizetnek. Rendes tagok évdíja 2 frt, melyért mindkét rendű tagjaink az »Erdély«-t ingyen kapják. Szíves tagajánlások *Radnóti* Dezső titkárhoz (Belmagyar u. 3. sz. címen) küldendők. ~~■~~

Az »Erdély« 434 lapra terjedő és 49 képpel illusztrált múlt évi folyama füzve 2 frt, díszkötében 3 frt; a pénz előleges beküldése mellett megrendelhető a titkári hivatalban, *Belmagyar-útcza* 3. szám alatt.